

A család a barátok és a munkatársak búcsúzó és emlékező gondolatait öntöttük szavakba. Érzéseket, pillanatokat, emlékeket tolmácsolok most Nektek.

Balogh László számunkra: A

„Mester – olyan személy, aki hivatását a legmagasabb fokon műveli. A mester tanít, tudását igyekszik átadni a fiatalabb nemzedéknek – a tanítványnak. Mester és tanítvány összetartozik, egyik sem létezhet a másik nélkül. Amikor a mester átadja tudását, tovább él a tanítványban. [...] A Mester rám talált. Időn és téren átsuhanva fogta meg kezem, hogy bevezessen a tudás szentélyébe. Hívó papja volt ő e szentélynek, számomra az egyetlen és legnagyobb. Ott álltam én, a senki és semmi. Ürességem kész volt befogadni a valón túli igazságot. Mások öltek érte, kénokat álltak ki miatta, míg nekem csak ki kellett nyújtani érte a kezem.” (Lengyel János: A szeretet mestere)

Több fiatalnak megadott az a lehetőség, hogy „a Mester” mellett a Gazdaságtudományi Kar közel 10 évének építkezésében részt vehetett. Külön felemelő érzés, hogy a közel egy évtizedes munkánkat a Gazdaságtudományi Kar első választott dékánjával, Veled, Dr. Balogh Lászlóval végezhetjük.

Miért is fontos számunkra ,hogy mellette lehettünk? A kérdésére a választ a fenti idézet adja meg. Balogh László a Mi szemünkben egy igazi mester volt, aki igyekezett tudását átadni az újabb generációknak , tanulhattunk tőle, fejlődhattunk mellette. Balogh László egy érték és mértékadó személy, akit követendő példaként lehet emlegetni az egyetem számos polgára számára. Hosszú időn keresztül hiányozni fognak tanácsai, véleménye és kritikái, amelyek mind-mind segítettek a fiatalok pályafutását.

Büszkék vagyunk arra, hogy Balogh László tanárunk, vezetőnk és barátunk. Büszkék vagyunk arra, hogy az általa alapított Gazdaságtudományi Karon tanulhattunk, dolgozhatunk és az általa teremtett értékeket továbbvihetjük.

Drága Laci! Személyedben egy nagyszerű embert ismerhettünk meg. Mindenki nevében mondatom, hogy mind a karon dolgozó kollégák, mind az egyetem hallgatói többek lehettünk azáltal, hogy ismertünk téged. Közvetlenségeddel, nyíltsággoddal hamar megtaláltad a közös hangot az emberekkel. Akik jól ismertek, tudták, hogy mindenben számíthatnak a támogatásodra, segítségedre. Az egyetem

lelke vagy, most is köztünk vagy! Követendő példa lehetsz mindenkinek..... a vidámság, kitartás, optimizmus jellemez Téged. A betegségedet is a rád jellemző maximalista, küzdő, optimista erővel kezelted. Mind szakmailag, mind emberileg óriási veszteség érte az egyetemünket.

Hű voltál tanításaidhoz. Mindig minden helyzetben a közösségi érdekek, az igazságosság és méltányosság, a társadalmi jólét maximalizálásának fontosságát hangsúlyoztad..... olyan értékeket teremtettünk együtt, amelyek - ahogy tanítottad - kollektív fogyasztású javak. A közösség bármely tagja fogyaszthatja anélkül, hogy ezzel csökkentené mások fogyasztási lehetőségeit. Ez azt jelenti, hogy szükségtelen a rivalizálás..... Mutassanak e gondolatok irányt és célt munkánkban és emberi kapcsolatainkban.

Elsősorban az érzelmek embere voltál, ami számunkra gyakran nehéz pillanatokat szült. De köszönhetünk neked új kapcsolatokat, barátságokat és szerelmeket. Fiaid, Balogh Dávid a következő gondolatokkal festi le érzelmi világod:

A szerelem nem etet, nem itat,
Nem vízen úszó deszkakegyelem,
Sem óvó tető, ha jön a vihar.
Úszik, süllyed, úszik, süllyed velem.
Nem szellő, halott, aszott tüdőnek.
Vért nem most fel, csont sem forr nyomán.
Nézd a halált: barátok benne nőnek,
S én magam sírok a szerelem után.
Talán így van ez egy nehéz órán,
Kíngúzsba kötve, repülni vágyni,
Vagy múlt döntését tagadni gyáván,
Belső nyugtomért szerelmed kivágni.
Ez este emlékéit húsért eladom –
Így kéne, de megtenni nem tudom.

Azt hiszem, mindenki nevében mondhatom, hogy betűkkel leírni, szavakkal megfogalmazni nem lehet azt a szomorúságot, hiányt, tiszteletet, szeretetet, amit érzünk. Akkora úr maradt utánad, amit nem lehet pótolni. Ha azt mondom, nagyon sokat köszönhetünk Neked, akkor keveset mondtam. Életünk egy igen jelentős szakaszát végigkísérted, befolyásoltad, segítetted, támogattad. Hozzád mindig lehetett tanácsért, segítségért fordulni, az ajtód mindig nyitva állta mindenki előtt.

Bátran mondhatjuk, hogy Példaként tekintünk Rád szakmailag, emberileg és mint vezető egyéniség. Mindig lenyűgözött az a szerénység, egyszerűség amivel a vezetői mivoltodat kezelted. Sorolhatnánk az ehhez hasonló gondolatokat.....

Nem búcsúztunk, mert hittünk a csodában. Egyszer azt mondtad: „ Ne sírj, nem fogok meghalni!”

Hálásak vagyunk családodnak hogy határtalan támogatásukkal hozzájárultak ahhoz, hogy életednek egy új szakaszát élhesd és építhesd Kaposváron. Ha kellett Apánk voltál, ha kellett barátunk, ha kellett támogattál, ha kellett neveltél. Ha kellett ránk csaptad az ajtót, ha kellett mi is rád csaphattuk az ajtót. Másnap újrakezdtük és újra együtt egy irányba haladtunk.

Emléked örökké velünk él, idézünk tőled, gondolunk Rád, így mindig velünk maradsz!

Az emlékezést lányod, Balogh Eszter versével zárom:

Papír

Készítek neked papír-világot
Álmodok veled papírból álmod
Örökké tarka papírvirágok
Örökké együtt: papír-barátok...

Süket vagy akkor, ha épp beszélek
S megértesz mindent – néma a lélek
Olvasol bennem, csendben lapozva
Elteszel mindent papírdobozba.

Rám nézel. Ismersz: belőled élek
Szemed a vászon, s rajta a képek.
Ott vagyok minden vonalban, körben
Téged takarlak csak a tükörben.

Nem látom arcod, tested, a lelked
Papír-valódat belőlem fested.
Ott vagyok minden ecsetvonásban
Elvesztem benned, engedd, hogy lássam.

Ki az, ki alkot, ki az, ki ápol:
Ki óv a képzelt papír-haláltól?
Szeretni, tudni, festeni téged
Lenne a legszebb nem-papír-élet.

In memoriam Balogh László (1959-2013)¹

Az apa visszaemlékezése. Laci 1959. április 13-án Budapesten, az akkori István Kórházban, mai elnevezéssel, a Szent István Kórházban született. A család első gyermeke. Hét évvel később született testvérével, Zolival, harmonikus, derűs, de cinkos gyermekkoruk volt. Ha kellett támogatták, ha kellett fedezték egymást. Korán megtanult beszélni, két éves kortól rendszeres kérése volt apjához: „Beszéljessünk.” Minden érdekelte, a kérdéseire a másoktól kapott válaszokat rendszeresen este Apjával ellenőriztette.

Három éves korában a család két hetet Balatonalmádiban üdült. A reggeli 9-től 10-ig volt. Apa és fia korán ébredt, a többiek még aludtak. Elindultak kettesben sétálva beszélgetni, vagy talán pontosabb, beszélgetve sétálni. Az öreghegyi vasút mentén az első kedves állomásépületig gyalogoltak fel, ahol akkor még működött a vasúti resti. Apa sört ivott, Laci málnaszörpöt, majd visszasétáltak. A reggeli előtt visszaérve, az élmény nagy büszkeséggel töltötte el: „Mi frissek vagyunk”-ébresztette a családot. Reggeli közben elmesélte az apa és fia közös sörözését. Nagyobb gyerekként, de még felnőtt korában is humoros szemrehányással emlegette a mérhetetlen igazságtalanságot, hogy ő csak belenyalhatott a sörhabba.

Erősen vonzódott apai nagyapjához. Már négy-öt éves korában tőle tanult meg fűrészelni és szögelni. Szerettek együtt „dolgozni”. Nagyapja nem szerette a szakáll dívatot, ezért tekintettel nagyapjára, csak az 1992-ben bekövetkező halála után lett Laci szakállas.

Születése után rövid ideig Kőbányán lakott, óvodába és az általános iskola első három osztályába már Keszthelyen járt. Megtanult kerékpározni, a Balatonban úszni, a tó jegén korcsolyázni. Szeles időben, kifeszített orkánkabáttal, lábán korcsolyával kilométereken át „jégvitorlázott”. A repülést élvezte, de soha nem vagánykodott. Nyolc éves lehetett, amikor Édesanyja mosolyogva ment haza és újságolta - udvarol a fiunk. Egyik osztálytársának cipelte a táskáját és kísérte hazáig, majd néhány nappal később megkérte szüleit, ezentúl már ne menjenek érte az iskolába.

¹ A megemlékezés a Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaságtudományi Karának a periodikájában, „KÖZ-GAZDASÁG”-ban a 2013. október, VIII. évfolyam, 3. számában jelent meg.

8-9 éves korában közölte, ő bizony gimnáziumba Budapesten fog járni. Ha másképp nem megy, felköltözik a Nagyszülőkhöz. A család 1970-től ismét Kőbányán élt, így az általános iskola befejezése után beiratkozhatott a Kőbányai László Gimnáziumba, ahol 1977-ben érettségizett. Az ENSZ-UNESCO támogatással működő iskolában már a számítógéppel is megismerkedhetett. Érdeklődése szerteágazó maradt. Egyik kedvence Cseh Tamás volt, akit Apjával együtt rendszeresen hallgatott. Az építész Apa hatására a középiskolai években a népi építészetéről és Koós Károlyról írt dolgozatot.

Önállósága évről-évre nőtt, segítséget nem igényelt, nem is fogadott el. Úgy döntött, a Közgázra jelentkezik, de kikötötte, családi támogatást nem kér. Az Apa ekkor éppen mint a beruházó szervezte és intézte az egyetem épületének a felújítását. Az egyetemre felvették és az akkori rendnek megfelelően előfelvételiként bevonult Kalocsára katonának. A katonáletet nehezen viselte, kiképzés helyett a vasúti rakodást szívesebben végezte, amiért még sörrel is jutalmazták őket.

1978. őszén a Közgázon, pénzügy szakon elkezdte tanulmányait, ahonnan élete végéig nem szakadt el. 1982-ben kötött házasságából három gyermek született, 1985-ben Eszter, 1988-ban Dávid és 1991-ben Máté. Szép számtani sorozat! Gyermekéiért rajongott és büszke volt rájuk. Amikor Máté megszerezte a Cambridge-i diplomáját, egy családi beszélgetés közben felállt az asztalnál, felmutatott az égre és közölte: „A Papa biztosan ott ül egy felhő szélén és Mátéra mosolyog”. Mátéban látta szeretett nagyapjának a genetikai folytatását.

A tanár úr. Az egyetem befejezése után a Pénzügy Tanszékre került. Egyetlen konfliktusom Lacival – tudomásom szerint – ekkortól datálódott és folyamatosan enyhülve másfél-két évig tartott. A hibát én követtem el. Nem Lacit, hanem egy csoporttársát szerettem volna a tanszékre. Szerencsémre és főképpen a tanszék szerencséjére más valaki döntött. Sokszor meggyóntam vétkemet, remélem feloldozott alóla. Laci – legcsekélyebb túlzás nélkül mondhatom – a legjobb kolléga volt. Mindenki számára. Nem volt olyan eset, ha párban kellett bármit megcsinálni, vizsgáztatni vagy felváltva órát tartani, ne mindenki Lacival akarjon együtt lenni. Nem idegeskedett, nem idegesítette a kollégáit, nemhogy nem kiabált, még arra sem emlékszem valaha is felemelte volna a hangját. Enélkül is eredményes és hatásos tudott lenni, mindenkire nyugtatóan hatott. A kiegyensúlyozottság, a harmónia lényéből áradt. Vagy lehetséges, hogy mindenkit megkímélve, kívülről nem látva belülről rombolta önmagát?

A hivatalos életrajz. 1982-től a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, majd Budapesti Corvinus Egyetem Pénzügy Tanszékének tanársegédje, adjunktusa majd egyetemi docense. Eközben a Közgazdaságtudományi Kar Tanácsának tagja, a Kar Költségvetési Bizottságának vezetője. 2002-től a Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Karán egyetemi docens, a Pénzügy és Számvitel Tanszék vezetője, 2006-tól a Kar dékánja, a Kaposvári Egyetem Szenátusának és a

Doktori Tanácsnak a tagja. 2012-ben beválasztották az MTA köztestületébe. Európa Számos egyetemével kapcsolatban volt, a Passaui Egyetemen évente 3-4 hetet töltött kutatóként és oktatóként. Számos elismerést és kitüntetést kapott. Kiemelkedik a Szent-Györgyi Albert Díj és a Kaposvári Egyetem Életmű Díja.

Ifjúkori széles érdeklődése felnőttkorára is nyomot hagyott. Kiemelt kutatási és oktatási területe volt az adóelmélet és adópolitika, az államháztartástan. Tanított befektetési és értékpapírpiazi ismereteket, Pénzügytan, Vállalati pénzügyeket – nemcsak az egyetemeken –, hanem a Nemzetközi Bankárképző Központban, a Jogász Továbbképző Intézetben, a Könyvvizsgálói Kamarában. Kutatási eredményeit rendszeresen publikálta, számos könyvrészlet, egyetemi jegyzet, tudományos közleménye és folyóiratcikk szerzője. 2005-től a Köz-Gazdaság, 2008-tól a Regional and Business Studies szerkesztőbizottságának a tagja

Dr. Balogh László Ph.D. habilitált tanszékvezető egyetemi docens, dékán 31 éven keresztül oktatott, oktatást irányított – ez a hivatalos megfogalmazás. Középről ismerve és 31 éves együttlét után röviden, rendkívül tömören leírom a legfontosabbat: LACI TANÍTOTT. És „nem középiskolás fokon”!

Az utolsó emlékek. Laci április 18-án, hétfő délelőtt utoljára volt a Pénzügy Tanszéken. Délután kocsival vitték Kaposvárra. Szeretett autóval utazni, Apjával egyetértve vallotta: „Mindenhon jó, de legjobb útközben.” Kedden be kellett vinni a Kaposvári Kórházba, ahonnan már nem tudott kijönni. Szüleivel Húsvét hétfőn a családi ebéden találkozott utoljára. Itt hangzott el Apjához intézett utolsó mondata: „Atyám ne értem aggódj, hanem csak a saját egészségedre vigyázz!” Egész életében földhöz ragadt materialista volt. Utolsó nehéz éveiben mégis amulett karkötőt hordott, kabalája volt és ágya fölött a falon rózsafüzér függött. „Mit lehet tudni?” – mondogatta családjának.

A búcsú. Zsuzsi, Laci, Eszter, Dávid, Máté! Kollégák és Barátok!

2013. május 15-én 15 órakor csengett a telefon, felvettem. Holló István dékán úr hangját meghallva, első pillanatban még a Veszprémi Egyetemen tett látogatásunk közös jelentésének a megbeszélésére gondoltam, de másodperceken belül már hallottam Tőle a tragikus hírt: „Az egyetemi szenátus éppen ülésezik és nemrég jött az üzenet Imréhez, Laci 2 óra után néhány perccel elhunyt.” – suttogta alig hallhatóan.

Eszemmel hetek óta tudtam, csodák nincsenek, ám az embert úgy alkották, hogy valahol a lelke mélyén az utolsó pillanatig reménykedik. A hír hallatán a remény is elszállt.

Azonnal hívtam közös barátunkat Dietmart. Ő 5-én, én 3-án találkoztam Lacival a kaposvári kórház szobájában. Megbeszéltük, hogy a következő héten

kettesben elmegyünk és meglátogatjuk Lacit. Sajnos csak terveztük és nem mentünk, a következő hétre halasztottuk a látogatást. Hétfőn 13-án telefonon hívtam Lacit, éppen jókor, jobban volt, talán fél óra hosszat is beszélgettünk. Akkor nem tudtam, amit ma már fájdalmas tudomásul venni, utoljára.

Látni nem tudtalak, hallani igen, úgy tűnt jobban vagy, terveztél, terveztünk a nyárra. Javasoltad a doktori képzésben résztvevők összehívását, a feladatok és az időpontok megbeszélését. Ironikus fennhanggal figyelmeztetted ígéretemre: leülünk és közösen átfésüljük az adóelméletről és az adóreform-tervezetekről írt – most már sajnos azt is tudjuk – utolsóként megírt tanulmányodat.

Beszélgésünk után bizakodni kezdtem. A remény sajnos nem sokáig tarthatott. 14-én kedden Dietmar hív, többször próbálkozott, hogy telefonon megbeszélje Veled, mikor menjünk el Hozzád. Később megtudtuk, egész nap aludtál, pihentél és készültél Zsuzsi keddi látogatására. És eljött 15-e, szerda délután 14 után néhány perccel a Földünkön töltött utolsó pillanatot.

54 évet éltél. Években, vagy akár hónapokban is mérve nagyon keveset. Ha az eredményeidet összegezzük, kevés idő alatt szinte majdnem mindent elértél, amit Magad elé tűzhattél több mint 30 évvel ezelőtt, amikor Egyetemünk Pénzügy szakát befejezve, a Pénzügy tanszékre ifjú tanársegédként beléptél. Egyetemi adjunktus, egyetemi docens, majd a Kaposvári Egyetemen tanszékvezető és 2006-tól a Gazdaságtudományi Kar Dékánja lettél. Minden feltétel – oktatási teljesítmény, tudományos eredmény, vezetői tapasztalat, nemzetközi elfogadottság – együtt volt az utolsó lépcsőfokhoz, még a habilitációs eljárást is drámai feltételek között tökéletesen megoldottad... de a sors végül másként rendelkezett.

Hálásabb tanítványt, tökéletesebb kollégát és megbízhatóbb barátot nehéz lenne Náladnál találni. Megszámlálhatatlan mennyiségű egyetemen kívüli közös munkában vettünk részt. Tokajtól Nyúlig, Gyomaendródtól Nagymányokig, Tompától Lébényig szinte pókhálószerűen átfogtuk Magyarországot. Felszámoltunk takarékszövetkezetet, ellenőriztünk bankot, brókercéget és sok-sok takarékszövetkezetet, miközben esténként ettünk, ittunk és beszélgettünk. Megismertük az egyetemen kívüli világot, okosodtunk és egymástól is tanultunk.

2000-ben egy új világba érkezted. Kaposvárra. Eljött számodra a szellemi kiteljesedés időszaka. Tanszékvezetőként és dékánként felépítetted tanszékedet, megszervezted a hozzá kapcsolódó oktatást és kutatást, aktívan részt vettél az egyetemi közéletben, s bár somogyi gyökereid nem voltak, a városi és a megyei ismertséged is gyorsan kialakult. Nem hiszem hogy tévednék, avagy csak túloznék, amikor azt mondom: Kaposvár az elérhető emberi boldogság szigete lett Számodra.

Gyakran találkoztunk ezen szigeten, ami számomra az Egyetemen túl még középiskolai kötődést is jelentett. Az alma mater melletti Kossuth téren együtt

hallgattunk zenét, a Cornerben és a Corsóban vacsoráztunk, a Ph.D-s hallgatókkal az Egyetem kertjében sütöttünk-főztünk és közben megállás nélkül beszélgettünk.

Mindeközben, csendben egy gyilkos kórral birkóztál, rendkívüli tudással és odaadással segítő, gyógyító orvosaidnak köszönhetően hosszú ideig sikerrel. Rajtuk nem múlt, mindent megtettek, amire a mai orvostudomány képes. Végfelé a csendet megtörted, de Magadhoz méltón halkán, alig észrevehetően. Talán csak a családod, Zsuzsi, a gyerekek, Eszter, Dávid, Máté, barátaid, közeli kollégáid és tanítványid hallották azt meg. Még az utolsó hetekben, napokban sem panaszkodtál. Bizakodtál. Hittél a nyár gyógyító erejében. Az utolsó pillanatig reménykedtél és óvatosan terveztél.

Ha röviden, egyszerűen és közérthetően kell Rólad a legfontosabbat elmondani, akkor az csak így hangozhat: Jó ember voltál! Balogh Laci mindenkihez jó volt. Talán túl jó is?

Márta, Sulyok-Pap Márta már vár valahol. Tőle sem búcsúztam, mi – köztük én is – valamikor csatlakozunk Hozzátok. Kellemes utazást! Vigyázz Magadra! További szép napot Laci!

Balogh László közleményei A Magyar Tudományos Művek Tára alapján

2014

- Seregi János, Lelovics Zsuzsanna, Balogh László, Papp Lajos
Az erdő egészségmegőrző szerepe [= The health prevention role of the forest].
1 LEGE ARTIS MEDICINAE 24:(1–2) pp. 65-70. (2014)
Link(ek): [Teljes dokumentumEgyéb URL](#)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

2013

- Tímea Tapolczai, László Bodrogai, László Balogh
The Economic Effects of Health Tourism in Hungary
In: Szendrő K, Soós M (szerk.)
Proceedings of the 4th International Conference of Economic Sciences. 602 p.
2 Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2013.05.09-2013.05.10.
Kaposvár: Kaposvár University, 2013. pp. 404-411.
(ISBN:[978-963-9821-62-0](#))
Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

- Tímea Tapolczai, László Bodrogai, László Balogh
The Economic Effects of Health Tourism in Hungary
In: Szendrő Katalin, Soós Mihály, Nagy Miklós (szerk.)
Abstracts of the 4th International Conference of Economic Sciences. 98 p.
3 Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2013.05.09-2013.05.10.
Kaposvár: Kaposvár University, 2013. p. 59.
(ISBN:[978 963 9821 61 3](#))
Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)
Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos

- Seregi János, Lelovics Zsuzsanna, Balogh László
Az erdő gyakoribb mellékhaszonvétel termékei és közjóléti hatásuk.
4 STUDIUM AND PRACTICUM 7:(5) pp. 10-13. (2013)
Link(ek): [MOB](#)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

- Koponiczné Györke Diána, Balogh László
Kulturális projektek megítélése a projektgazdák szemével a Dél-Dunántúlon
5 A VIRTUÁLIS INTÉZET KÖZÉP-EURÓPA KUTATÁSÁRA
KÖZLEMÉNYEI 5:(1–2. / No. 12-13.) pp. 21-30. (2013)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

- Irén Wickert, Tibor Szarvas-Fekete, László Balogh
Management of Budgetary Institutions
In: Szendrő K, Soós M (szerk.)
Proceedings of the 4th International Conference of Economic Sciences. 602 p.
6 Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2013.05.09-2013.05.10.
Kaposvár: Kaposvár University, 2013. pp. 356-363.
(ISBN:[978-963-9821-62-0](#))
Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

- Irén Wickert, Tibor Szarvas-Fekete, László Balogh
Das Wirtschaften von Haushaltsfinanzierten Institutionen
In: Szendrő Katalin, Soós Mihály, Nagy Miklós (szerk.)
Abstracts of the 4th International Conference of Economic Sciences. 98 p.
7 Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2013.05.09-2013.05.10.
Kaposvár: Kaposvár University, 2013. p. 54.
(ISBN:[978 963 9821 61 3](#))
Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)
Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos

- Balogh László, Gál Veronika, Parádi-Dolgos Anett, Sipiczki Zoltán
8 Kulcs egy alternatív mikrofinanszírozási modell sikeréhez
ACTA SCIENTIARUM SOCIALIUM 16:(38) pp. 153-161. (2013)
Link(ek): [Teljes dokumentum](#)
Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

- Balogh László, Balogh Máté, Ágoston Anita
9 Alternatív finanszírozási lehetőségek a közsférában: elméleti áttekintés és a diákhitel II. példája
ACTA SCIENTIARUM SOCIALIUM 16:(38) pp. 187-197. (2013)
Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

- Balogh László, Parádi-Dolgos Anett, Varga József
A szabadpénz elmélete a jelenlegi hazai helyi pénzek működésében
In: Tompos Anikó, Ablonczyné Mihályka Lívía (szerk.)
"Növekedés és egyensúly": Kautz Gyula Emlékkonferencia elektronikus
10 formában megjelenő kötete. Konferencia helye, ideje: Győr, Magyarország,
2013.06.11 Győr: Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi
Kar, 2013. pp. 1-10.
(ISBN:[978-615-5391-11-8](#))
Link(ek): [Teljes dokumentum](#)
Befoglaló mű link(ek): [Teljes dokumentum](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Balogh László, Varga József

A helyi pénzkezdeményezések alapja: Silvio Gesell pénzelméletének mai üzenete
In: Róbert Péter, : (szerk.)

- 11 Gazdaság és morál: tiszta társadalom, tiszta gazdaság: a 2012. június 12-i Kautz Gyula Emlékkonferencia válogatott tanulmányai. Konferencia helye, ideje: Győr, Magyarország, 2012.06.12 Győr: Széchenyi István Egyetem Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, 2013. pp. 195-204.
(ISBN:978-963-7175-78-7)

Link(ek): [Teljes dokumentum](#)

Befoglaló mű link(ek): [Teljes dokumentum](#), [OSZK](#)

Könyvrészlet/Szaktanulmány/Tudományos

Függő idéző: 1 Összesen: 1

Anita Ágoston, László Balogh

The Relationship between Higher Education and Regional Competitiveness

In: Szendrő K, Soós M (szerk.)

- 12 Proceedings of the 4th International Conference of Economic Sciences. 602 p.
Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2013.05.09-2013.05.10.
Kaposvár: Kaposvár University, 2013. pp. 346-355.
(ISBN:978-963-9821-62-0)

Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Anita Ágoston, László Balogh

The Relationship between Higher Education and Regional Competitiveness

In: Szendrő Katalin, Soós Mihály, Nagy Miklós (szerk.)

- 13 Abstracts of the 4th International Conference of Economic Sciences. 98 p.
Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2013.05.09-2013.05.10.
Kaposvár: Kaposvár University, 2013. p. 53.
(ISBN:978 963 9821 61 3)

Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)

Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos

Ágoston Anita, Balogh László, Gál Veronika Alexandra, Gáspár Bencéné Vér Katalin, Koponicsné Györke Diána, Koroseczné Pavlin Rita, Kürthy Gábor, Parádi-Dolgos Anett, Sárdi Gábor, Szentgróti Eszter, Tapolczai Tímea, Varga József, Wickert Irén

- 14 Balogh László (szerk.)

Zárótanulmány: TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0019 számú "A Kaposvári Egyetem tudományos képzési tevékenységeinek és szakmai műhelyeinek fejlesztése" c.

projekt: GTK1 Munkacsoport: Versenyképesség

Kaposvár: Kaposvári Egyetem, 2013. 101 p.

Link(ek): [autopszia](#)

Könyv/Műhelytanulmány/Tudományos

- Ágoston Anita, Balogh László
A reformok hatása a költségvetési kiadásokra
15 A VIRTUÁLIS INTÉZET KÖZÉP-EURÓPA KUTATÁSÁRA
KÖZLEMÉNYEI 5:(1–2. / No. 12-13.) pp. 11-20. (2013)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

- Ágoston Anita, Balogh László
A közpénzügyi reformok hatásai
16 ACTA SCIENTIARUM SOCIALIUM 16:(38) pp. 175-185. (2013)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

2012

- Seregi János, Lelovics Zsuzsanna, Balogh László
The social welfare function of forests in the light of the theory of public goods.
BERG WORKING PAPER SERIES ON GOVERNMENT AND GROWTH
17 87: pp. 1-24. (2012)
(ISBN [978 3 943153 01 9](#))
Link(ek): [Teljes dokumentum](#), [Egyéb URL](#)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

- Seregi János, Lelovics Zsuzsanna, Balogh László
The improvement of the competitiveness of public welfare services and the
average capacity of commercial accommodations owned by the national forest
holding.
18 In: Szamonek Vera (szerk.)
10. Országos Interdiszciplináris Grastyán konferencia előadásai. 432 p.
Konferencia helye, ideje: Pécs, Magyarország, 2012.04.12-2012.04.13. Pécs: Pécsi
Tudományegyetem Grastyán Endre Szakkollégium, 2012. pp. 316-321.
(ISBN:[978 963 642 470 1](#))
Befoglaló mű link(ek): [Teljes dokumentum](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

- Seregi János, Lelovics Zsuzsanna, Balogh László
Az erdőszültség hatása a születéskor várható élettartamra.
19 EGÉSZSÉGÜGYI GAZDASÁGI SZEMLE 50:(5–6) pp. 9-12. (2012)
Link(ek): [Teljes dokumentum](#), [Matarka](#), [MOB](#)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

- Seregi János, Balogh László, Lelovics Zsuzsanna
Az erdei mellékhaszonvétel szerepe az egészségvédelemben, a gyógyászatban és a
közjólétben.
20 STUDIUM AND PRACTICUM 6:(10) pp. 9-11. (2012)
Link(ek): [MOB](#)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

Koponiczné Györke Diána, Balogh László
Kulturális témájú vidékfejlesztési programok a Dél-Dunántúl régióban
In: Fejér-Király Gergely, Lázár Ede (szerk.)
Vállalkozói és gazdasági trendek a Kárpát-medencében: [Vállalkozói és gazdasági
trendek a Kárpát-medencében című konferencián elhangzott előadások, 2012.
21 április 20-22.]. 348 p.
Konferencia helye, ideje: Csíkszereda, Románia, 2012.04.20-2012.04.22.
Csíkszereda: Státus Kiadó, 2012. pp. 189-202.
3. kötet.
(ISBN:[978 606 8052 77 9](#))
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Balogh László, Parádi-Dolgos Anett
Az önkormányzatok szerepe a helyi pénzügyekben
22 A VIRTUÁLIS INTÉZET KÖZÉP-EURÓPA KUTATÁSÁRA
KÖZLEMÉNYEI 4:(1 / No 7) pp. 133-140. (2012)
Link(ek): [Egyéb URL](#)
Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos
Független idéző: 1 Független idéző: 2 Összesen: 3

Balogh László, Balogh M, Ágoston Anita
Alternatív finanszírozási lehetőségek a közszférában: Elméleti áttekintés és a
Diákhitel II. példája
In: & (szerk.) I. Alternatív Finanszírozási Stratégiák Tudományos Konferencia :
Sopron, 2012. október 3. Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország,
23 2012.10.03 (Kaposvári Egyetem)
Kaposvár: Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar; Nyugat-magyarországi
Egyetem Közgazdaságtudományi Kar , 2012. p. &.
(ISBN:[978 963 89173 5 5](#))
Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos
[elektronikus dok.]

Balogh László, Balogh Máté, Ágoston Anita
Alternatív finanszírozási lehetőségek a közszférában: Elméleti áttekintés és a
diákhitel II. példája
In: & (szerk.) I. Alternatív Finanszírozási Stratégiák Tudományos Konferencia :
Sopron, 2012. október 3. Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország,
24 2012.10.03 (Kaposvári Egyetem)
Kaposvár: Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar; Nyugat-magyarországi
Egyetem Közgazdaságtudományi Kar , 2012. pp. 1-13.
(ISBN:[978 963 89173 5 5](#))
Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos
[elektronikus dok.]

Balogh László, Palkó Sándor, Varga József

A helyi pénz mennyiségének becslése pénzügyi szempontból a kaposvári helyi pénz esetében

In: Fejér-Király Gergely, Lázár Ede (szerk.)

- 25 Vállalkozói és gazdasági trendek a Kárpát-medencében: [Vállalkozói és gazdasági trendek a Kárpát-medencében című konferencián elhangzott előadások, 2012. április 20-22.]. 348 p.

Konferencia helye, ideje: Csíkszereda, Románia, 2012.04.20-2012.04.22.

Csíkszereda: Státus Kiadó, 2012. pp. 41-54. 3. kötet.

(ISBN:[978 606 8052 77 9](#))

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Függő idéző: 2 Összesen: 2

Ágoston Anita, Wickert Irén, Balogh László

Vállalat-gazdaságtani eszközök az államigazgatásban.

In: & (szerk.) I. Alternatív Finanszírozási Stratégiák Tudományos Konferencia :

Sopron, 2012. október 3. Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország,

2012.10.03 (Kaposvári Egyetem)

- 26 Kaposvár: Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar; Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar , 2012. pp. 1-9.

(ISBN:[978 963 89173 5 5](#))

Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

[elektronikus dok.]

2011

Wickert Irén, Szarvas-Fekete Tibor, Tapolczai Tímea, Balogh László

Saját kibocsátású utalványok (helyipénz) számviteli elszámolása.

In: Lázár E (szerk.)

- 27 Gazdasági és üzleti kihívások a Kárpát-medencében. 353 p.

Konferencia helye, ideje: Csíkszereda, Románia, 2011.05.06-2011.05.07.

Csíkszereda: Státus Könyvkiadó, 2011. pp. 316-321.

(ISBN:[978-606-8052-52-6](#))

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Wickert Irén, Szarvas-Fekete Tibor, Ágoston Anita, Balogh László

Mi lesz a vállalkozások és az önkormányzatok deviza alapú hiteleivel?

In: Balázs Judit, Székely Csaba (szerk.)

- 28 Változó környezet - Innovatív stratégiák: Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából : Tanulmányok. Konferencia helye, ideje:

Sopron, Magyarország, 2011.11.02 Sopron: Nyugat-Magyarországi Egyetem,

Közgazdaságtudományi Kar, 2011. pp. 898-906.

(ISBN:[978-963-9883-87-1](#))

Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

WICKERT Irén, SZARVAS-FEKETE Tibor, ÁGOSTON Anita, BALOGH László

Mi lesz a vállalkozások és az önkormányzatok deviza alapú hiteleivel?

In: Balázs Judit, Székely Csaba (szerk.)

Változó környezet – Innovatív stratégiák: Nemzetközi tudományos konferencia a

29 Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából: Programfüzet és előadás-kivonatok. 202 p.

Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország, 2011.11.02 Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, 2011. p. 147.

(ISBN:[978-963-9883-84-0](#))

Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)

Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos

Seregi János, Lelovics Zsuzsanna, Balogh László

A hazai erdőgazdaságok tulajdonában lévő kereskedelmi szálláshelyek közjóléti szolgáltatásainak bővítési hatása a gazdaságosság és a versenyképesség növelésére [= Effects of the expansion of the social welfare services of commercial accommodations of the national forest holding to the increase of the thrift and competitiveness].

30 In: Tóth Gergely (szerk.)

53. Georgikon Napok nemzetközi tudományos konferencia elektronikus kiadványa (online cikkadatbázis). Konferencia helye, ideje: Keszthely, Magyarország, 2011.09.29-2011.09.30. Keszthely: Pannon Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar, 2011. pp. 1-6.

(ISBN:[978 963 9639 44 7](#))

Link(ek): [Teljes dokumentum](#)

Befoglaló mű link(ek): [Teljes dokumentum](#)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Seregi János, Lelovics Zsuzsanna, Balogh László

A hazai erdőgazdaságok tulajdonában lévő kereskedelmi szálláshelyek közjóléti szolgáltatásainak bővítési hatása a gazdaságosság és a versenyképesség növelésére [= Effects of the expansion of the social welfare services of commercial accommodations of the national forest holding to the increase of the thrift and competitiveness].

In: Pannon Egyetem. Georgikon Kar

31 Lukács Gábor, Tóth Gergely, Kondorosyné Varga Erika, Pintér Gábor (szerk.)

"Fenntarthatóság és versenyképesség?" 53. Georgikon Napok. Kivonat-kötet.

Programfüzet, valamint az elhangzó és poszter előadások rövid kivonatainak gyűjteménye [= 53rd Georgikon Scientific Conference]. 180 p.

Konferencia helye, ideje: Keszthely, Magyarország, 2011.09.29-2011.09.30.

Keszthely: PE Georgikon Kar, 2011. p. 113.

(ISBN:[978 963 9639 43 0](#), [978-963-9639-44-7](#))

Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#), [Egyéb URL](#)

Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos

Pavlin Rita, Parádi-Dolgos Anett, Balogh László
Optimális helyi pénz-övezet
In: Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar
Adóz(z)unk a jövőnek? – Modern pénzügyek Uniós kihívások. Konferencia helye,
32 ideje: Sopron, Magyarország, 2011.10.06-2011.10.07. Sopron: Nyugat-
magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, 2011. pp. 1-18.
(ISBN:[978 963 89173 2 4](#))
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos
Független idéző: 1 Függő idéző: 3 Összesen: 4

Lelovics Zsuzsanna, Seregi János, Balogh László
Az égig érő tanterem élménye. Az erdei iskolák a környezettudatos nevelés
szolgálatában, közjóléti szerepük a fenntarthatóság szempontjából. [= The
experience of the sky-high classroom. Open-air schools in the service of
environmental education, their social welfare role in the terms of sustainability].
In: Tóth Gergely (szerk.)
33 53. Georgikon Napok nemzetközi tudományos konferencia elektronikus
kiadványa (online cikkadatbázis). Konferencia helye, ideje: Keszthely,
Magyarország, 2011.09.29-2011.09.30. Keszthely: Pannon Egyetem Georgikon
Mezőgazdaságtudományi Kar, 2011. pp. 1-8.
(ISBN:[978 963 9639 44 7](#))
Link(ek): [Teljes dokumentum](#)
Befoglaló mű link(ek): [Teljes dokumentum](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Lelovics Zsuzsanna, Seregi János, Balogh László
Az égig érő tanterem élménye. Az erdei iskolák a környezettudatos nevelés
szolgálatában, közjóléti szerepük a fenntarthatóság szempontjából [= The
experience of the sky-high classroom. Open-air schools in the service of
environmental education, their social welfare role in the terms of sustainability].
In: Pannon Egyetem. Georgikon Kar
34 Lukács Gábor, Tóth Gergely, Kondorosyné Varga Erika, Pintér Gábor (szerk.)
"Fenntarthatóság és versenyképesség?" 53. Georgikon Napok. Kivonat-kötet.
Programfüzet, valamint az elhangzó és poszter előadások rövid kivonatainak
gyűjteménye [= 53rd Georgikon Scientific Conference]. 180 p.
Konferencia helye, ideje: Keszthely, Magyarország, 2011.09.29-2011.09.30.
Keszthely: PE Georgikon Kar, 2011. p. 88.
(ISBN:[978 963 9639 43 0](#), [978-963-9639-44-7](#))
Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#), [Egyéb URL](#)
Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos

- Bánfi Tamás, Balogh László (szerk.)
Adózó munkaadók és adózó munkavállalók a korrupciómentes gazdaságban.
Tanulmánykötet
35 Budapest: Béta Book Kkt. , 2011. 192 p.
(ISBN:[978 963 889070 2](#))
Könyv/Tanulmánykötet/Tudományos

- Balogh László, Ágoston Anita
Konsum oder Produktion? – Das Gesundheitswesen in der BSP-Rechnung
[Fogyasztás vagy termelés? (az egészségügy a GDP elszámolásban)]
In: Balázs Judit, Székely Csaba (szerk.)
36 Változó környezet - Innovatív stratégiák: Nemzetközi tudományos konferencia a
Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából : Tanulmányok. Konferencia helye, ideje:
Sopron, Magyarország, 2011.11.02 Sopron: Nyugat-Magyarországi Egyetem,
Közgazdaságtudományi Kar, 2011. p. &
(ISBN:[978-963-9883-87-1](#))
Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

- Balogh László, Gál Veronika, Parádi-Dolgos Anett
Fából vaskarika? Egykulcsos családi jövedelemadóztatás lehetősége Magyarországon
nemzetközi tapasztalatok alapján
In: Andrásy Adél (szerk.)
"Hitel, Világ, Stádium" Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete
37 [Publications of the International Scientific Conference "Credit, World, Stage"]:
Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából. Konferencia helye, ideje:
Sopron, Magyarország, 2010.11.03 Sopron: NYME Közgazdaságtudományi Kar,
2011. p. 98. (ISBN:[978-963-9883-73-4](#))
Befoglaló mű link(ek): [Egyéb URL](#), [autopszia](#)
Könyvrészlet/Tudományos
[elektronikus dok]

- Balogh László, Gál Veronika, Parádi-Dolgos Anett
Fából vaskarika? Egykulcsos családi jövedelemadóztatás lehetősége Magyarországon
nemzetközi tapasztalatok alapján
In: Andrásy Adél (szerk.)
"Hitel, Világ, Stádium" Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete
[Publications of the International Scientific Conference "Credit, World, Stage"]:
38 Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából. Konferencia helye, ideje:
Sopron, Magyarország, 2010.11.03 Sopron: NYME Közgazdaságtudományi Kar,
2011. pp. 1-11. (ISBN:[978-963-9883-73-4](#))
Befoglaló mű link(ek): [Egyéb URL](#), [autopszia](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos
elektronikus dok.]
Független idéző: 1 Összesen: 1

- Balogh László, Ágoston Anita, Wickert Irén
A kameralizmustól az eredményszemléletig
In: Andrásy Adél (szerk.)
"Hitel, Világ, Stádium" Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete
[Publications of the International Scientific Conference "Credit, World, Stage"]:
39 Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából. Konferencia helye, ideje:
Sopron, Magyarország, 2010.11.03 Sopron: NYME Közgazdaságtudományi Kar,
2011. p. 104.
(ISBN:[978-963-9883-73-4](#))
Befoglaló mű link(ek): [Egyéb URL](#), [autopszia](#)
Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos
[elektronikus dok.]

- Balogh László, Ágoston Anita, Wickert Irén
A kameralizmustól az eredményszemléletig
In: Andrásy Adél (szerk.)
"Hitel, Világ, Stádium" Nemzetközi Tudományos Konferencia tanulmánykötete
[Publications of the International Scientific Conference "Credit, World, Stage"]:
40 Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából. Konferencia helye, ideje:
Sopron, Magyarország, 2010.11.03 Sopron: NYME Közgazdaságtudományi Kar,
2011. pp. 1-12.
(ISBN:[978-963-9883-73-4](#))
Befoglaló mű link(ek): [Egyéb URL](#), [autopszia](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos
[elektronikus dok.]

- Ágoston Anita, Molnár Tamás, Balogh László
Takarékoskodjunk, kerül, amibe kerül! – Állami kiadások szerkezetének
összehasonlító elemzése
In: Balázs Judit, Székely Csaba (szerk.)
41 Változó környezet - Innovatív stratégiák: Nemzetközi tudományos konferencia a
Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából : Tanulmányok. Konferencia helye, ideje:
Sopron, Magyarország, 2011.11.02 Sopron: Nyugat-Magyarországi Egyetem,
Közgazdaságtudományi Kar, 2011. pp. 841-848.
(ISBN:[978-963-9883-87-1](#))
Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Ágoston Anita, Molnár Tamás, Balogh László

Takarékoskodjunk, kerül, amibe kerül!: Állami kiadások szerkezetének összehasonlító elemzése

In: Balázs Judit, Székely Csaba (szerk.)

42 Változó környezet – Innovatív stratégiák: Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából: Programfüzet és előadás-kivonatok. 202 p.

Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország, 2011.11.02 Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, 2011. p. 140.

(ISBN:[978-963-9883-84-0](#))

Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)

Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos

Ágoston Anita, Balogh László, Wickert Irén

Internationale Erfahrungen der Verwaltungsreformen [International Experiences of Administrative Reforms] [Közigazgatási reformok nemzetközi tapasztalatai]

In: Balázs Judit, Székely Csaba (szerk.)

43 Változó környezet - Innovatív stratégiák: Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából : Tanulmányok. Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország, 2011.11.02 Sopron: Nyugat-Magyarországi Egyetem, Közgazdaságtudományi Kar, 2011. p. &

(ISBN:[978-963-9883-87-1](#))

Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

Ágoston Anita, Balogh László, Wickert Irén

Internationale Erfahrungen der Verwaltungsreformen [International Experiences of Administrative Reforms] [Közigazgatási reformok nemzetközi tapasztalatai]

In: Balázs Judit, Székely Csaba (szerk.)

44 Változó környezet – Innovatív stratégiák: Nemzetközi tudományos konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából: Programfüzet és előadás-kivonatok. 202 p.

Konferencia helye, ideje: Sopron, Magyarország, 2011.11.02 Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar, 2011. p. 178.

(ISBN:[978-963-9883-84-0](#))

Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)

Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos

2010

- Parádi-Dolgos Anett, Balogh László, Gál Veronika
Ingatlanadó itthon?
In: Magda Sándor, Dinya lászló (szerk.)
XII. Nemzetközi Tudományos Napok. 1170 p.
- 45 Konferencia helye, ideje: Gyöngyös, Magyarország Gyöngyös: KRF, 2010. pp. 578-590.
(ISBN:[978-963-9941-09-0](#))
Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos
- Olsovszkyné Némedi Andrea, Balogh László
A képzés és gyakorlat kapcsolata az első kifutó BSc szak összefüggő gyakorlata példáján a KE GTK-n.
In: Hajdicsné Varga Katalin (szerk.)
- 46 IV. Képzés és Gyakorlat: Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia.
Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2010.04.23 Kaposvár: Kaposvári Egyetem, pp. 134-140.
Egyéb konferenciaközlemény/Absztrakt/Tudományos
- Olsovszkyné Némedi Andrea, Balogh László
A képzés és gyakorlat kapcsolata az első kifutó BSc szak összefüggő gyakorlata példáján a Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Karán
In: Hajdicsné Varga Katalin (szerk.)
Célok és módszerek a tudásalapú társadalom nevelési intézményeiben.
- 47 Absztraktok: IV. Képzés és Gyakorlat Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia. 72 p.
Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2010.04.23 Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, 2010. p. 33.
(ISBN:[978-963-9821-15-6](#))
Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)
Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos
- Miklós-Somogyi Patrícia, Balogh László
Költségvetés és infláció európai összehasonlító elemzése (1999-2007).
- 48 KÖZ-GAZDASÁG 1: pp. 85-100. (2010)
Folyóiratcikk/Szakcikk/Tudományos

Kovács Kitti, Gál Veronika, Parádi-Dolgos Anett, Balogh László
A kis- és középvállalkozásoknak folyósított banki hitelek alakulása 2000 és 2009 között

In: Magda Sándor, Dinya lászló (szerk.)

49 XII. Nemzetközi Tudományos Napok. 1170 p.

Konferencia helye, ideje: Gyöngyös, Magyarország Gyöngyös: KRF, 2010. pp. 1004-1008.

(ISBN:[978-963-9941-09-0](#))

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

2009

Miklós-Somogyi Patrícia, Balogh László

The relationship between public balance and inflation in Europe (1999-2007).

BERG WORKING PAPER SERIES ON GOVERNMENT AND GROWTH

50 65: pp. 2-16. (2009)

Link(ek): [Egyéb URL](#)

Folyóiratcikk/Szakkikk/Tudományos

Balogh László, Berlinger Edina, Farkas Ádám, Fazakas Gergely, Juhász Péter, Makara Tamás, Mikolasek András, Sulyok-Pap Márta, Walter György, Zsembery Levente

Fazakas Gergely (szerk.)

51 Vállalati pénzügy példatár

Budapest: Tanszék Kft., 2009. 148 p.

(ISBN:[978 963 503 364 5](#))

Könyv/Szakkönyv/Tudományos

Balogh László, Gál V, Kovács K

A magyar lakosság adófizetési hajlandósága [The willingness of tax payment of the hungarian society]

In: Bakonyi Erika, Barna Róbert, Máthé Attila, Sente Viktória, Temesi Ágoston (szerk.)

Proceedings of the 2nd International Economic Conference. Konferencia helye,

52 ideje: Kaposvár, Magyarország, 2009.04.02-2009.04.03. Kaposvár: Kaposvári Egyetem, 2009. pp. 1-8.

(ISBN:[978-963-9821-08-8](#))

Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)

Könyvrészlet/Konferenciaközlemény/Tudományos

CD-kiadvány

Balogh L, Gál V, Kovács K

A magyar lakosság adófizetési hajlandósága [The willingness of tax payment of the hungarian society]

In: Bakonyi Erika, Barna Róbert, Máthé Attila, Szente Viktória, Temesi Ágoston (szerk.)

- 53 Abstracts of the 2nd International Economic Conference. 155 p.
Konferencia helye, ideje: Kaposvár, Magyarország, 2009.04.02-2009.04.03.
Kaposvár: Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 2009. p. 42.
(ISBN:[978 963 9821 07 1](#))
Befoglaló mű link(ek): [autopszia](#)
Könyvrészlet/Absztrakt/Tudományos

2008

Balogh László, Kürthy Gábor, Bánfi Tamás

Mit lehet tenni? Adóreform.

- 54 ACTA OECONOMICA KAPOSVÁRIENSIS 2:(2) pp. 1-7. (2008)
Link(ek): [Teljes dokumentum](#)
Folyóiratcikk/Szakkikk/Tudományos

Balogh László

Államháztartás és adórendszer

In: Bánfi Tamás (szerk.)

Pénzügytan: Egyetemi tankönyv. 191 p.

Budapest: Tanszék Kft., 2008. pp. 61-95.

- 55 (ISBN:[978-963-503-360-7](#))
Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)
Könyvrészlet/Szaktanulmány/Tudományos
További kiadásai:
2007 (ISBN 978-963-503-360-7)
2009 (ISBN 978-963-503-360-7)

2007

Bánfi Tamás, Kürthy Gábor, Fazakas Gergely, Balogh László

Az önkormányzati kötvényekhez kapcsolódó garanciális lehetőségek elemzése

- 56 Budapest, Hitelgarancia Rt (2007)
Egyéb/Kutatási jelentés (közzétett)/Tudományos

Balogh László, Bánfi Tamás, Kürthy Gábor, Varga József

Önkormányzati kötvénykibocsátások garanciális lehetőségei.

- 57 Budapest: Hitelgarancia Rt. (2007)
Egyéb/Kutatási jelentés (közzétett)/Tudományos

- Balogh László, Parádi Dolgos Anett
Adóelméletei alapok.
58 Budapest: HEFOP, 2007.
Könyv/Szakkönyv/Tudományos

- Balogh László
A Közjavakról.
59 Budapest: HEFOP, 2007.
Könyv/Szakkönyv/Tudományos

2006

- Bánfi Tamás, Varga József, Balogh László
A közép-kelet-európai EU tagok gazdaságának és bankrendszerének elemzése.
60 (2006)
Egyéb/Kutatási jelentés (közzétett)/Tudományos

- Balogh László, Bánfi Tamás, Kürthy Gábor, Varga József
Kis- és közvállalkozások hiteleihez kapcsolódó garanciakonstrukciók kialakítása.
61 Budapest: Hitelgarancia Rt. (2006)
Egyéb/Kutatási jelentés (közzétett)/Tudományos

2004

- Balogh László
Miért zöldebb a szomszéd rétje?: („Az adóreform nehéz kenyér”)
62 KÜLGAZDASÁG 48:(9) pp. 49-72. (2004)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

- Balogh László
Döntsd a Tőkét?
63 HITELINTÉZETI SZEMLE 3:(5) pp. 22-37. (2004)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

2003

- Balogh László, Meyer Dietmar
Gerechtes und effizientes Steuersystem in einer Transformationsökonomie mit wachsendem Einkommen
64 ANDRÁSSY WORKING PAPER SERIES 2:(4) pp. 4-14. (2003)
Link(ek): [Teljes dokumentum](#)
Folyóiratcikk/Szaccikk/Tudományos

Balogh László

Döntéssemleges adórendszer elméletben és gyakorlatban

65 2003. (PhD)

Disszertáció/PhD/Tudományos

2001

Balogh László

The transition process and the changing role of the Hungarian State

In: Heinz Dieter Wenzel (szerk.)

66 Conference on Integration and transformation in Albania, Hungary and Macedonia. Public Economics Series Volume1.. Konferencia helye, ideje:

Bamberg, Németország, 2001pp. 61-69.

Egyéb konferenciaközlemény/Konferenciaközlemény/Tudományos

Balogh László

Államháztartás

In: Balogh László, Galántainé Máté Zsuzsa, Huszty András, Losonczi Miklós, Solt

67 Katalin (szerk.)

Bevezetés a pénzügyekbe. Makropénzügyek. Tata: Tri-mester, 2001. pp. 80-132.

Könyvrészlet/Szaktanulmány/Tudományos

2000

Balogh László, et al.

Takarékbank és a Takarékbörker Rt. pénzügyi elemzése.

68 Budapest: PSZÁF. (2000)

Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

Balogh László

Különleges pénzügyi helyzetek megítélése.

In: Sulyok-Pap Márta (szerk.)

69 Pénzügy. Budapest: Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft.,

2000. pp. 368-388.

Könyvrészlet/Szaktanulmány/Tudományos

Balogh László

Az állami költségvetés.

In: Sulyok-Pap Márta (szerk.)

Pénzügyi folyamatok ellenőrzése. 168 p.

70 Budapest: Perfekt Kiadó, 2000. pp. 55-96.

(ISBN: [963 394 394 9](#))

Befoglaló mű link(ek): [Egyéb URL](#)

Könyvrészlet/Szaktanulmány/Tudományos

Balogh László

Államháztartás.

In: Sulyok-Pap Márta (szerk.)

- 71 Pénzügy. Budapest: Magyar Könyvvizsgálói Kamara Oktatási Központ Kft.,
2000. pp. 65-122.

Könyvrészlet/Szaktanulmány/Tudományos

1999

Farkas Ádám, Fazakas Gergely, Mikolasek András, Balogh László, Makara Tamás,
Sulyok-Pap Márta

Makara Tamás, Sulyok-Pap Márta (szerk.)

- 72 Vállalati pénzügyek példatár
Budapest: Aula Kiadó, 1999. 159 p.

(ISBN:[963 9215 14 7](#))

Könyv/Szakkönyv/Tudományos

Balogh László, et al.

Négy Takarékszövetkezet működésének pénzügyi elemzése.

- 73 Budapest: ÁPTF. (1999)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

Balogh László, et al.

Merkantil Bank Rt. pénzügyi elemzése.

- 74 Budapest: ÁPTF. (1999)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

1998

Bánfi Tamás, Baka Istvánné, Balogh László, Boros Imre, Dr. Farkas Ádám, Dr.
Fazakas Gergely, Hagelmayer István, Dr. Ligeti Sándor, Marmoly Judit, Dr.
Mikolasek András, Sulyok-Pap Márta, Dr. Szász János, Turján Sándor, Zelkó Lajos
Bánfi Tamás, Sulyok-Pap Márta (szerk.)

- 75 Pénzügyek
Budapest: Perfekt, 1998. 509 p.
(ISBN:[963 394 325 6](#))
Könyv/Szakkönyv/Tudományos

Balogh László, et al.

Hat Takarékszövetkezet működésének pénzügyi elemzése.

- 76 Budapest: ÁPTF. (1998)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

Balogh László

Az államháztartás.

In: Bánfi Tamás, Sulyok-Pap Márta (szerk.)

Pénzügyek. 509 p.

77 Budapest: Perfekt Kiadó, 1998. pp. 165-276.

(ISBN:[963-394-325-6](#))

Befoglaló mű link(ek): [OSZK](#)

Könyvrészlet/Szaktanulmány/Tudományos

1997

Balogh László, et al.

Merkantil Bank Rt. pénzügyi elemzése.

78 Budapest: ÁPTF. (1997)

Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

Balogh László, et al.

Hét Takarékszövetkezet működésének pénzügyi elemzése.

79 Budapest: ÁPTF. (1997)

Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

Balogh László, Sívó Erzsébet, Becker Pál

Gazdálkodási és informatikai modell kialakítása egy költségvetési szervezetnél

80 VEZETÉSTUDOMÁNY 28:(2) pp. 45-52. (1997)

Folyóiratcikk/Szakkikk/Tudományos

1996

Balogh László, Bánfi Tamás, Ligeti Sándor, Száz János

Az állam és az állami szervek szerepe a tőkefedezeti nyugdíjrendszer

létrehozásában, különös tekintettel az állam garanciális szerepére és az állami

81 felügyeletre.

Budapest: Pénzügyminisztérium. (1996)

Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

Balogh László

Államháztartási információs rendszer sajátosságai.

82 In: DECUS Felhasználók Konferenciája.. Konferencia helye, ideje: Balatonfüred, Magyarország, 1986pp. 103-110.

Egyéb konferenciaközlemény/Absztrakt/Tudományos

1995

- Fazakas Gergely, Farkas Ádám, Mikolasek András, Balogh László
Makara Tamás (szerk.)
Vállalati pénzügyek példatár
83 Budapest: Aula Kiadó, 1995. 112 p.
(ISBN:963 503 041)
Könyv/Szakkönyv/Tudományos

- Balogh László, Bánfi Tamás
Javaslat az OEP és a központi költségvetés kapcsolatának rendezésére.
84 Budapest: Országos Egészségbiztosítási Pénztár. (1995)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

1994

- Bánfi Tamás, Balogh László, Varga József
A kincstári vagyonkezelés
85 Budapest: Pénzügyminisztérium (1994)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

- Balogh László, et al.
Szil és Vidéke Takarékszövetkezet valamint Gávavencsellő és Vidéke
Takarékszövetkezet felszámolását megelőző működésének pénzügyi elemzése.
86 Pénzügyintézeti Központ. (1994)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

- Balogh László, et al.
Javaslat a Magyar Lóversenyt Szervező Kft. és a Nemzeti Lóverseny Kft.
pénzügyi működésének átalakítására.
87 Budapest: Szerencsejáték Rt. (1994)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

- Balogh László, Bánfi Tamás, Varga József
Az államháztartás és a jegybank kapcsolata.
88 Budapest: Pénzügyminisztérium (1994)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

- Balogh László, Bánfi Tamás, Sulyok-Pap Márta
A nyugdíjrendszer átalakítása, a közalkalmazotti nyugdíjrendszer bevezetésének
lehetőségei.
89 Budapest: Pénzügyminisztérium. (1994)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

- Balogh László, Bánfi Tamás, Varga József
A felsőoktatás és a tudományos kutatás finanszírozásának továbbfejlesztése
90 Budapest: Pénzügyminisztérium (1994)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

1993

- Balogh László, Varga József, Bánfi Tamás
Inflációs újraelosztás elméletek az adórendszerben.
91 Budapest: Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Pénzügy Tanszék. (1993)
Egyéb/Kutatási jelentés (közzétett)/Tudományos

- Balogh László, et al.
Belső teljesítmény-elszámolási rendszer a Magyar Televíziónál.
92 pp. 1-112.
Budapest: MTV. (1993)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

1991

- Balogh László, et al.
A Magyar Televíziónál alkalmazható vagyoneértékelési és likviditáskezelési
módszerek.
93 pp. 1-158.
Budapest: Inertia Kft. (1991)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

1988

- Balogh László, et al.
A Környezetvédelem finanszírozásának korszerű módszerei.
pp. 1-124.
94 Budapest: Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium – Economix Kiszövetkezet.
(1988)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

1986

- Balogh László, et al.
Javaslatok az Építési és Városfejlesztési Minisztérium költségvetési intézményi
gazdálkodásának korszerűsítésére.
95 pp. 1-88.
Budapest: ÉVM – Economix Kiszövetkezet. (1986)
Egyéb/Nem besorolt/Tudományos

Balogh László

96 A költségvetési információs rendszer egyes kérdései.

1986. (Egyetemi doktor)

Disszertáció/Egyetemi doktor/Tudományos

A SZABADPÉNZ ELMÉLETE A JELENLEGI HAZAI HELYI PÉNZEK MŰKÖDÉSÉBEN

BALOGH¹ László, PARÁDI-DOLGOS² Anett, VARGA³ József

¹(1959-2013): egyetemi habil. docens, dékán, Kaposvári Egyetem, egyetemi docens,
Budapesti Corvinus Egyetem

²egyetemi docens, mb. dékán, Kaposvári Egyetem

³egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem, Kaposvári Egyetem

ÖSSZEFOGLALÁS

2013 júniusában három helyi pénz van forgalomban Magyarországon: a (soproni) Kékfrank 2010 májusában került elsőként kibocsátásra, 2012-ben pedig a (Veszprém környéki) Balatoni korona és a (hajdúnánási) Bocskai korona. Ezek a jogilag utalványnak számító készpénz-helyettesítő fizetőeszközök, rövidebben fogalmazva: forgatható utalványok. Ez az utalvány tehát nem pénz, rá a pénzteremtés jogi szabályai nem vonatkoznak, a jelenlegi szabályozási környezetben nem engedélykötelesek. Ugyanakkor a forgatható utalványokra sincs érvényes, elfogadott jogi szabályozás, bár e területen az első lépések megtétele már megtörtént. A helyi pénzek általában helyi önkormányzatok, civil szervezetek és a kibocsátások fedezete kezelésére vállalkozó hitelintézet együttműködésével kerülnek forgalomba. A kibocsátók célja jellemzően a helyi pénzforgalom felgyorsítása, a tőke helyben tartása, a helyi termékek fogyasztásának elősegítése. E hatások mellett a helyi pénz turisztikai vonzerőt is gyakorol, valamint közösségformáló, közösségteremtő ereje is fontos társadalmi tényező.

Kulcsszavak: szabadpénz, Silvio Gesell, helyi pénz, Kékfrank, Balatoni korona, Bocskai korona

SUMMARY

Three types of local money were in circulation in Hungary in June 2013: The first one, the Kékfrank (in Sopron) was created in May 2010, the Balatoni korona (around Veszprém) and the Bocskai korona (in Hajdúnánás) were established in 2012. These are cash substituting tenders legally counting as bills; in short they are negotiable instruments. Therefore, they are not money; they are not subject to the legal rules of money creation and under the current regulation circumstances they are not subject to licensing. However, there are no valid legal regulations with reference to the negotiable instruments, though there have been efforts made in this respect. Local money is usually created with the cooperation of local governments, non-governmental organisations and lending institutions that offer to cover the local money-issue. The issuers typically aim at boosting the local money circulation, keeping the capital at the location and encouraging the consumption of local products. In addition to these effects, local money means touristic attraction and its community-forming and community-creating effects are also an important social factor.

BEVEZETÉS

A magyarországi helyi pénzek tanulmányozásában vizsgálataink kiinduló pontja, hogy az emberiség – és különösképp a nyugati civilizáció – fenntarthatatlan úton jár (klímaváltozás, fajok kihalása, öregedő társadalom, magas munkanélküliség, fenntarthatatlan energiafogyasztási attitűdök stb.). Figyelembe véve azonban pénzügyi eszközeink és monetáris rendszerünk motivációinkat alakító tulajdonságait, ma már egyértelműen igazolható, hogy az sokkal inkább a probléma részévé, mint a megoldás eszközévé vált. Uralkodó monetáris rendszerünk ugyanis olyan sajátosságokkal rendelkezik, amelyek a fenntarthatóság koncepciójával összeférhetetlenek. A gazdasági fellendülések és hanyatlások végtelen sora, az emberek rövid távú gondolkodása, a gazdasági növekedési kényszer, az extrém mértékű jövedelem-és vagyonkoncentráció és a társadalmi tőke alulértékelése mind a jelenlegi globális pénzügyi struktúra „természetes” velejárója.

A Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kara már évek óta egyre komolyabb figyelmet szentel mind a fenntarthatóság, mind az alternatív finanszírozási stratégiák témájára. Kutatási projektjeivel, elemzéseivel, publikációival, továbbá számos szakmai szeminárium és workshop megrendezésével igyekszik lehetőséget biztosítani mind a diákok és kutatók, mind a gazdaság képviselői számára az új, konstruktív gondolatok megismertetésére, valamint az optimális megoldások felszínre kerülésére.¹

A HELYI PÉNZ KIBOCSÁTÁSA ÉS MŰKÖDTETÉSE

Az elmúlt több ezer évben számos közösség által kibocsátott helyi pénzek célja a szükségletek kielégítésének biztosítása és a környezetükben felmerülő gazdasági visszaesések hatásainak kivédése. Az egyre gyakoribb pénzügyi és egyben gazdasági válságok hatására a helyi pénz kezdeményezések ismét terjedésnek indultak szerte a világban.² Tanulmányunkban azt a kérdéskört járjuk körbe, hogy a helyi, illetve közösségi fizetőeszköz valóban képes-e hozzájárulni egy régió gazdaságának fejlesztéséhez.

Abból indulunk ki, hogy amennyiben a helyi pénzek kibocsátása lehetővé teszi a kihasználatlan erőforrások és kielégítetlen szükségletek közti szakadék áthidalását, valamint a munka eredményét is a közösségen belül tartja, akkor ez a célkitűzés megvalósítható. Az alábbiakban összefoglaljuk, hogy milyen feltételezések alapján

¹ Az alternatív finanszírozási stratégiák kutatása a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0019 A Kaposvári Egyetem tudományos képzési tevékenységeinek és szakmai műhelyeinek fejlesztése keretében alapvetően három területre terjedt ki: a helyi pénzek kérdésköre, az iszlám bankrendszer sajátosságai és a szegények bankja működési modell.

² A TÁMOP-program során elméletileg foglalkoztunk a külföldi helyi pénzek közül az Ithaca Hours, Time Dollars és a LETS rendszerekkel, gyakorlatban helyszíni szemlénk során a svájci duális pénzrendszerben a WIRszerepét és Németországban a Chiemgauer működését tanulmányoztuk.

várható, hogy a helyi pénz kibocsátása segít a gazdasági aktivitás növelésében, illetve milyen területen várhatók előnyök a helyi pénz kibocsátása során. A helyi pénz kibocsátását az alábbi feltételrendszer fennállásával szokták magyarázni (*Helmecki és Kóczán, 2011*):

1. A hagyományos pénzügyi közvetítőrendszer nem alkalmas a helyi közösségek szolgálatára, mert nem veszi figyelembe a helyi érdekeket.
2. (a) A gazdaságban kevés a pénz.
2. (b) A pénz az optimálisnál lassabban forog a gazdaságban, a kamat a felhalmozást támogatja. (A 2. pont a relatív pénzhiányt, ezen belül a 2. a) érv a pénztömeget, a 2. b) érv a forgási sebességet okolja) a helyi pénz forgási sebessége nagyobb, mint az általa kiszorított valuta forgása
3. A helyi kereskedelem a helyi gazdaság számára előnyös, a más régiókkal kereskedés hátrányt okoz.
4. A helyi pénz kibocsátásának pénzügyi előnyei vannak a helyi közösség számára.

A helyi pénz egyik legfontosabb bevétele a 100 %-os elhelyezett fedezet hozamának bevétele. E bevételeket tovább emeli, hogy a helyi pénz egy részét nem vásárlás céljára fordítják, mert a gyűjtők a helyi pénz egy részét bizonyosan emlékül félrerakják. További hatás, hogy – a jegybanki készpénzhez hasonlóan – az elveszett, megsemmisült helyi pénz-jegyek összértéke szintén nem kerül beváltásra, tehát ez a kibocsátó szervezet adósságának csökkenése, azaz nyeresége. A helyi pénz speciális nyeresége, hogy a helyi pénzt beváltó pénzintézet jutalékot és/vagy eltérő vételi és eladási árfolyamot határoz(hat) meg a helyi pénz beváltására, ugyanúgy, mint a külföldi pénzeszközök (valuták) beváltása során.

A helyi pénz bevezetésének legnagyobb előnyeként azonban a helyi kereskedelem és gazdaság fellendülését, az adott régiók gazdasági teljesítményének emelkedését tekinthetjük. Ehhez kapcsolódóan meg kell még említenünk a nem elhanyagolható társadalmi és politikai szempontokat, az adott régió öntudatosságának, politikai büszkeségének emelkedését, amely talán -a régióban lakó emberek boldogságának emelkedését jelenti.³ Tulajdonképpen ezen utóbbi célok a helyi pénz bevezetésének fő motívumai. Azért fontos erre a tényezőre itt röviden kitérnünk, mert a kereskedelmi hatást itt nem fejtjük ki és a társadalmi-politikai hatásokra sem térünk ki.

³ Ez utóbbi hatásra szép példa a Chiemgauert, melyet mint utalványrendszert, nonprofit szervezet formájában hozták létre és bocsátották ki. A 2003-ban Németországban induló kezdeményezés többszöri nekifutás után vált meghatározóvá a Chiemsee térségében. Egy földrajztanár ötlete alapján, 6 diáklány munkássága révén jött létre a ma már több ezer felhasználót számláló kezdeményezés. Feladataikat 3 fő pontban fogalmazták meg: Chiemgauer, mint elszámolási eszköz gazdasági ügyeinek irányítása, további regionális valuták elszámolásának lebonyolítása és mikrohitelzés lebonyolítása euróban és regionális helyi pénzekben

SILVIO GESELL PÉNZELMÉLETE, MINT A HELYI PÉNZEK ELMÉLETI ALAPJA

A helyi pénz mechanizmusának tanulmányozása során a helyi pénz elméleti alapjaként Silvio Gesell munkásságával foglalkoztunk. A helyi pénzek (utalványok) gyakorlati hátterét a válságok uralta korszakokban találjuk, Gesell munkásságát közvetlenül az 1880. évi argentinai és az 1929-1933. évi világgazdasági válság befolyásolta. Silvio Gesell (1862-1930) többek között egy sokat vitatott, sajátos elméletet kidolgozó kereskedő, autodidakta közgazdász, biztosítási ügynök, pénzügyminiszter, mezőgazdasági termelő, lapkiadó, gondolkodó, akinek elméletén alapszik a helyi pénzek kibocsátása. Nevesebb közgazdászaink egy részének lesújtó véleménye van Gesell munkásságáról, két lényeges kivételre azonban érdemes itt utalnom. John Maynard Keynes „A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete” művében foglalkozik Gesell munkásságával. Keynes úgy gondolta, hogy a jövő többet fog tanulni Gesell szellemétől, mint Marxtól. Irving Fisher magát "Gesell kereskedő szerény tanítványának" tartotta. Fisher lelkesen támogatta a kamatmentes pénzzel folytatott kísérleteket az USA-ban. Véleménye szerint a „szabadpénz a legjobb szabályozója lehetne a pénz forgási sebességének, amely a legzavaróbb tényezője az árszínvonal stabilizálásának. Helyes alkalmazása esetén néhány hét alatt kisegítene bennünket a válságból.” (Gesell, 2004, 14. o.)

Silvio Gesell fő műve -A természetes gazdasági rend – a gazdaság megszabádítása a föld bérleti díjtól és a pénz kamatától, a szabad gazdaság létrehozása (Freiwirtschaft) – alapján az alábbi gondolatmenet állítható fel⁴:

1. A gazdaságban – többek között termelékenységi és technológiai szempontok alapján – munkamegosztás válik szükségessé. A munkamegosztásnak Gesell nagy jelentőséget tulajdonított⁵. A munkamegosztás egy az egyedi termelőknél termékfelesleget hoz létre. Ez a továbbiakban csereszükséglet generál, azaz a gazdaságban csereeszköz-igény lép fel.
2. A gesell-i gondolatmenet alapján a pénzgazdálkodáson alapuló gazdaságban általános jellemvonás, hogy nincs elegendő csereképes pénz a piacon. Ennek főbb oka lehet például a pénz tartalékolása óvatossági és spekulációs célból. Ennek következtében a pénz forgalma akadályokba ütközik, a javak forgalma lelassul.
3. A fenti forgási sebesség lassulásának orvoslása érdekében a pénzre ezért a pénz felhalmozását büntető díjat (pénzhasználati, pénzvisszatartási illeték) kell kivetni. Ennek az intézkedésnek célja a pénz elértéktelenítése (felhalmozási funkció visszaszorítása a forgalmi eszköz funkció javára). A pénzre tárolási díjat kell kivetni, hogy a pénz tárolása gazdaságilag költséges legyen – ugyanúgy költséges, mint az áruk tárolása. Ennek a tárolási díjnak lehet megvalósulási formája a Schwundgeld, bélyeg(ek) ragasztása a pénz nominális értékének megőrzése érdekében. A fizetési kötelezettség technikailag a pénz tartóját terheli (tehát például bankba helyezés esetén a bankot), mindig aki a pénzt „tétlenül” tartja. Az elmélet lényege szerint a

⁴ E gondolatmenet bővebb kifejtését ld. Balogh és Varga, 2012.

⁵ „... a munkamegosztásról, életünk valódi alapjáról van szó” (Gesell, 2004, 248. oldal)

pénz forgási sebességének gyorsítása érdekében a pénztartás elkerülése, a „fogyasztási pénz” létrehozása.

4. Az elmélet negyedik eleme a pénz áru feletti aszimmetrikus hatalma: a pénz bármennyig tartható (mert nem romlandó és nincs tartási költsége), míg az eladóknál számít az időtényező (romlandó áruk és/vagy tárolási költségek). Ezzel az összetevővel részletesebben foglalkozva, összeállítottunk egy kisebb összehasonlítást, melynek alapja az áru és a pénz hatalmának szimmetriája. Szimmetrián Gesell definíciója alapján az egyenértékűséget értjük, mely szerint a pénz vagy áru felhalmozása az egyén számára közömbös (*Gesell*, 2004, 328. oldal), azaz a gazdasági alanyok ugyanúgy választhatják megtakarítási eszközül az árut vagy a pénzt.⁶

Gesell elmélete szintén azon az aszimmetrián alapszik, mely szerint a pénz uralkodik az áru felett. A pénz-áru viszonya Gesell szerint a nem romlandó hatalma a romlandó felett. A pénzkölcsönzőt nem szorítják „patkányok, molyok, rozsdá, tűz- és tetőkárok” (*Gesell*, 2004, 326. oldal), melyek az áru birtokosát arra készítik, hogy áruját minél előbb cserére bocsássa. Ugyanakkor véleményünk szerint a geselli elmélet hiányossága, hogy Gesell nem számol a hitelintézeti szektor működési költségeivel, köztük a kitermelendő betéti kamattal. A geselli gondolatmenetben az árucserefolyamat leírása során (Robinsonád) csak a jelenbeni áru birtokosának (a tőkésnek) veszteségeiről van szó -holott a jövőbeni áru birtokosa (a munkás) nem független, társadalmi viszonyaitól elszakított lény: a cserefolyamatban az áru birtokosához hasonlóan ő sem tud várni sokáig, mert az ő oldalán is munkálkodik egy hatalmas erő szükséglet, a létfenntartás.⁷

Gesell kamatelmélete szerint a reálkamat a monetáris kamattól függ, ez utóbbi tényezői: a kockázati prémium, a várt inflációhoz kötődő prémium és az őskamat (sarc), mely a pénznek a többi jószággal szembeni természetes előnyéből fakad. Ennek egyik oka, hogy a pénz elpusztíthatatlan és birtoklása nem jár költséggel, sőt

⁶ Marx esetében a pénz és az áru egyenértékűsége fennáll, mely leginkább a P-Á-P képletben valósul meg. Proudhonnál a pénz hatalma nagyobb az áru hatalmánál, s ezt az aszimmetriát az áru pénz szintjére felemelésével kívánta orvosolni. A Proudhon-i cserebankok ezt a célt szolgálták, az árut a pénz tulajdonságaival szerették volna felruházni. Keynesnél szintén a pénz hatalma érvényesül az áru felett, melynek kidolgozása a likviditási prémium és a hatékony kereslet elméletében valósul meg. A keynesi bírálat a geselli elmélet irányában ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a pénz likviditási hatalma részben a pénzhelyettesítők esetében is fennáll.

⁷ Inkább csak az érdekesség kedvéért felvetjük, de nem tárgyaljuk, hogy Gesell pénzelméletéből következtetéseket vont le a föld és a nő szerepére vonatkozóan. Gesell szerint a földet államosítani szükséges, ezt a folyamatot a földtulajdonos kártérítésével kell egybekötni, és azután a földet bérbe kell adni a legjobb ajánlatot tévő gazdálkodónak. Gesell szerint a föld nem lehet magántulajdonban, mert így a spekuláció tárgyát képezi. A Föld az emberiségé, a szabadföld minden ember egyenlő jogát jelenti. Az így felépített szabadföldi társadalomban a nő függetlenedik a férfi uralta pénzügyektől, magát a gyermeknevelésnek szentelheti. Gesell szerint „minden egészséges nő abban a helyzetben lesz, hogy a mezőgazdaságban maga és gyermekei számára megkeresse a kenyeret” (*Gesell*, 2004, 113. oldal).

tartása kamatbevétel hoz (felhalmozási eszköz funkció). Másrészt a pénz az egyetlen likvid jószág, mellyel bármi megvásárolható (forgalmi eszköz funkció).

A Gesell-i elmélet (egyik) sarokpontja tehát az őskamat. „Az árut pénzért veszik meg, őskamattal terhelve, és a fogyasztónak ismét pénzért adják el. És az áru eladásával a pénz megint felszabadul, hogy újabb zsákmányszerző útra induljon. Ez az igazi tartalma a P-Á-P' marxi képletnek. (...) Az őskamat, amelyek a pénz ilyen módon az árutól behajt, tehát nem egyszeri zsákmány. Az őskamat tartósan bugyogó forrás, és évezredek tapasztalata azt mutatja, hogy az éves forgalom 4-5 %-át kitevő átlagos zsákmánnyal lehet számolni.” (Gesell 2004, 340. oldal)

A helyi pénz kezdeményezések pontosan azért tudnak Gesell munkásságára alapozni, mert az utóbbi kiiktatja a gazdálkodás rendszeréből a kamatot. Ezzel a pénzt – pontosabban annak tartását – sebezhetővé teszi, ezzel a annak elköltését, vagyis a pénz forgását ösztönzi. Ez a helyi pénz működésének egyik legfontosabb várt előnye. A következő pontban ezeket a várható előnyöket foglaljuk össze.

SOPRONI KÉKFRANK – BALATONI KORONA – BOCSKAI KORONA

Kutatásaink során alapvető célunk volt, hogy a három hazai kezdeményezést működésében, eredményességében is megismerjük. A nemzetközi példák jól rávilágítottak a területi, kulturális, társadalmi berendezkedésből adódó specialitások fontosságára. Így tehát biztosak vagyunk abban, hogy egy helyi pénzrendszer sikeressége alapvetően a lokális sajátosságok figyelembevétele nélkül elképzelhetetlen. Ezt jól mutatja a németországi Chiemgauer utalványrendszer szerveződése és folyamatos fejlődése, valamint a svájci WIR stabilitása. Hazánkban mindhárom helyi pénz tartalmaz sajátosságokat, mégis alapvető céljukban teljesen azonosak. Ez a cél a helyi vállalkozások támogatása és védelme a piaci mechanizmus alapján. Ehhez azonban mindhárom település más-más utat választott, részben azonos eszköz felhasználásával.

A **Soproni Kékfrank** utalvány zászlós hajóként mutat utat az újabb és újabb törekvéseknek. A HA-MI-ÖSSZEFOGUNK Korlátolt Felelősségű Európai Szövetkezet célja Sopron és vonzáskörzetében a határokon is átnyúló összefüggő járások gazdaságának élénkítése kékfrank utalvány használatával. A gazdaság élénkítését magyar és külföldi tagjainak gazdasági vállalkozásán keresztül végzi. A tagok tehát együttesen dolgozták ki és hozták létre az utalványrendszert, amely egy közös célként igyekszik a helyi gazdasági szereplőket erősíteni és a közöttük lévő forgalmat növelni. Az utalványokat 2010 májusában hozták forgalomba, több kevesebb sikerrel. A szövetkezet beszámolója, valamint az eddigi felmérések arra engednek következtetni, hogy az önkormányzat támogatásának, illetve részvételének hiánya esetlegesen hátráltatja a Kékfrank terjedését és használatát.

„A Szövetkezet (az Igazgatóság döntése alapján) kezdeményezheti a forgalomban lévő utalványok egy részének vagy egészének visszaváltását. A tagok illetve elfogadóhelyek kötelesek a birtokukban lévő Kékfrank utalványokat a fenti döntésben meghatározott módon visszaváltani.” (Működési Szabályzat 5.2. pont). Már a működési szabályzatban foglaltak is utalnak rá, hogy egyfajta hangsúlyeltolódás látszik a kékfrank esetében a kibocsátása óta. A gazdaság erősítő, fellendítő elsődleges célt

inkább a társadalmi célok előtérbe helyezésével kívánják elérni: „amikor három és fél éve foglalkozni kezdtek a gondolattal, még abból indultak ki, hogy a helyi pénz segíthet a gazdasági-pénzügyi problémák orvoslásában. Ma viszont azt gondolják, hogy ennél is fontosabb humán erőket megmozgató, közösségszervező szerepe.” (Figyelő Online, 2013.03.22 17:40)

1. táblázat

HA-MI-ÖSSZEFOGUNK Korlátolt Felelősségű Európai Szövetkezet beszámolójának adatai 2010-2011 évben ezer Ft-ban

	2010	2011
Üzemi/üzleti eredmény	-265	-4147
Pénzügyi műveletek eredménye	-292	548
Adózás előtti eredmény	-557	-3623
Mérleg B/IV. Pénzeszközök	-	8270
Mérleg F/III. Rövid lej. köt.	-	10315

Forrás: 2010, 2011 beszámoló HAMI Összefogunk Szövetkezet

Az eredménykimutatás és mérleg adatok alapján levont következtetések arra utalnak, hogy egy feltételezett 7 %-os betéti kamatlábbal számolva, a szövetkezet 2011-ben a körülbelül 10 millió forint tagok által elhelyezett összeg után 8 millió forintos kamatbevételt realizált

A BALATONI KORONA

A *Balaton Korona* hazánk második helyi pénz rendszere, amely egy a sopronival ellentétben felülről a Balaton felvidéki önkormányzatok együttes kezdeményezésére indult el 2012-ben. Az alapító önkormányzatok elkötelezték magukat az iránt, hogy a nekik fizetendő díjakat, kiosztandó jutalmak pénzmozgásait utalványban bonyolítják le.

Egy hároméves első működési szakasz beindítása körülbelül 10 millió Ft költséget jelentett a kibocsátónak, ami az utalvány tervezését és nyomtatásának költségeit tartalmazza. A csatlakozott elfogadóhelyek közül az élelmiszerboltok bonyolítják le a legnagyobb forgalmat a vállalkozói oldaláról.

A bevezetés óta bár rövid idő telt el, de számos nehézséggel kell szembenézni Leitold László a Balaton Korona Zrt. vezérigazgatója szerint. Ezek lényegében már a soproni kézfrank esetében is jelentkező problémák:

- Jogszabályi háttér hiánya (pl. Veszprémi Egyetem esetében)
- Erzsébet utalvány konkurenciája
- Anyagi korlátok szűkössége

A BOCSKAI KORONA

Szintén alapvetően az önkormányzat kezdeményezésére elindult hazai helyi pénz a *Bocskai Korona*. A kibocsátó véleménye szerint az elfogadottsága igen nagy, a

körforgásban lévő 15 millió Ft értékű korona visszaváltási aránya csekély. A 15 millió fedezetként szolgáló pénztömegeből 10 milliót az önkormányzat finanszírozott, főként az év végi segélyezés, jutalmazás részeként. Ez is az egyik fő törekvési irányuk. Azaz, hogy a segélyeket, jutalmazásokat (pl. lakásfenntartási támogatás) Bocskai koronában fizessék, illetve hogy ha adót nem is lehet benne fizetni, de elérjék, hogy a helyi közszolgáltatásokért is lehessen az új pénzhelyettesítő utalvánnyal fizetni.

A jelenleg kizárólag utalvány formájában létező fizetőeszköz átváltási díja 2%, és lejáratú idővel (2016. december 31.) rendelkezik. Még kérdés ugyan, hogy elektronikus formában is működtessék-e a sikeresnek mutató pénzhelyettesítőt, azonban nem zárkóznak el ennek lehetőségétől, sőt – figyelembe véve a kor technikai vívmányait – komoly potenciált látnak benne.

A város vezetésével lefolytatott mélyinterjúból kiderült, hogy egyelőre nem lát komolyabb nehézséget a rendszer működtetésében, minden kidolgozottan, átgondoltan történik, és meglátásuk szerint viszonylag dinamikusan fejlődik a kiegészítő pénz struktúra. Ehhez nagyban hozzájárul a város kultúrája is, amely történelméből adódóan szeretne minél önállóbb, független közösség maradni. Az emellett megjelenő komoly marketing tevékenység, amely a Bocskai Koronát már bevezetése előtt megismertette a vállalkozókkal és lakossággal, elérte, hogy maga a város közössége várja a felvázolt újdonság megjelenését. A bevezetés sikerének egyik másik fontos eleme a rendszer rugalmassága. A vállalkozókkal történő egyeztetések, tárgyalások során igyekeztek figyelembe venni az üzleti szféra igényeit, lehetőségeit is és ahhoz igazítani a szabályokat.

ÖNKORMÁNYZATOK ÉS A HELYI PÉNZRENDSZEREK

Az önkormányzatok szerepvállalása, mint látjuk igen eltérő lehet a helyi pénz bevezetésénél, működésénél. Természetesen nem szükségszerű, hogy az önkormányzat oldaláról induljon el a kezdeményezés, de a mai működő helyi pénzrendszerek esetén már erre is látunk példát. Ha helyi kormányzás szerepét vizsgáljuk, akkor alapvetően 4 különböző magatartást tudunk megkülönböztetni.

A helyi közhatalom lehet aktív és passzív szereplője is az alternatív pénzügyi megoldásnak.

Passzív önkormányzat, aki nem kíván részt venni semmilyen formában ebben a kezdeményezésben. Azonban ez az eset is két féle lehet.

Ha *passzív és elutasító* is az önkormányzat, akkor sajnos a várt eredmények is kétségessé válhatnak. Hiszen a kezdeményezést minden szegmensben valószínűleg támadni fogja, amiben akár a helyi gazdaság kiemelt vállalkozásai, illetve azok vezetői is részt vesznek. Ha aktívan nem is tudnak a helyi közösségi döntésekben közreműködni, a városvezetés biztosan nem a számukra kedvező vagy előnyös döntéseket hoz majd. Azaz az eltérő érdekek már csírájában fogják megakadályozni a helyi pénz működését. A nagyvállalatok inkább kizárják magukat a rendszerből, hiszen a közhatalommal való alkupozíciója emiatt jelentősen romolhat.

Egy másik formája az önkormányzat passzív szerepvállalásának az *elfogadó* közhatalom. Erre számos példát találunk a múltban és a jelenben is. Ha passzív, de

elfogadó típusú a városvezetés, akkor elfogadja a magánszféra kezdeményezését, de jellemzően elvi bizonytalansága miatt nem csatlakozik a kezdeményezéshez. Azaz nem támadja a benne résztvevőket. Ennek következményeként a rendszer igen kis forgalommal, eredménnyel lesz/van jelen a helyi gazdaságban. Erre nagyszerű példa Sopronban a Kékfrank. A nemzetközi gyakorlatban azonban számos esetben ellenkező példáját találjuk, pl. svájci WIR. Az önkormányzat aktív szerepvállalása szintén kétféleképpen valósulhat meg. Bekapcsolódhat a működtető szervezet (pl. szövetkezet) munkájába tagként. Ezzel vállalva azt, hogy *elfogadóhelyként* működik. Azaz lehetőséget biztosít arra, hogy a közte és a magánszféra között létrejövő pénzügyi tranzakciókat, vagy annak egy részét helyi pénzben bonyolítja le. Ehhez elég egy egyszerű gazdasági körforgást elemeznünk és máris látható, hogy hány ponton kapcsolódhatnak egymáshoz a kezdeményezés aktív szereplői. Azt is mérlegelnünk kell azonban, hogy ez a helyi közhatalom számára inkább hosszú távon jelenthet majd pénzügyileg is mérhető eredményt. Kezdetben ez csak plusz ráfordítással jár a számára.

Nagyon hasonló az önkormányzat helye a negyedik esetben is, amikor az önkormányzat *aktív tagként kezdeményezi* a bevezetést. Azaz a létrehozó intézmény kialakításában a kezdetektől meghatározó szerepet vállal, számára valamekkora, az induláskor szükséges mértéket részben, akár egészében fedező tőkét bocsát rendelkezésre, és mint elfogadó valamint beváltóhely működik Erre ma már a Balatoni Korona, mint 5 önkormányzat együttműködésével alapított helyi pénzrendszer kiváló példa.

Igen fontos, hogy az önkormányzat a létbe elhelyezett 100 százalékos fedezetet hitelfelvételre, a „pénzkibocsátással járó egyéb előnyök kihasználására nem tudja, és nem is tudhatja a mai, hazai értelemben vett helyi pénz esetében felhasználni. Nem teheti ezt annál inkább sem, mert a helyi pénz csak meghatározott körben és formában képes a törvényes nemzeti fizetőeszköz helyettesítésére, nem tudja azt azonban sem fedezet nélkül forgalomba hozni, sem pedig akár a piac igényei, akár pedig esetleg saját költségvetési érdekei szerint megsokszorozni (multiplikálni). A helyi vásárlóerő fokozására itt elsődleges eszköz a forgási sebesség növelése (ez technikailag erősen korlátos), illetve az eredetileg máshol elkölteni szánt pénzek különböző ösztönzőkkel való „becsatornázása” és megfelelő ellenérdekeltségi viszonyok fenntartása a helyi pénznek nemzeti valutára váltásával szemben. Ez utóbbiakra természetesen csak akkor lehet reális esély, ha helyi pénzben az áru-és szolgáltatásvásárlástól a közterhek legalább egy részéig valós, érdemi gazdasági szereplő szándékai közt egyébként is szerepelt tranzakciók lebonyolítására nyílik lehetőség. (Balogh és Parádi-Dolgos, 2012)

Összességében tehát megállapíthatjuk, hogy a mai működő helyi pénzrendszerek igen átfogó közgazdasági illetve pénzügyi alapokon nyugszanak. Természetesen mindegyik alapvető célja a hatékonyabb és eredményesebb helyi gazdaság kialakítása és bővítése. Ma már újra jelentős szerepet kapnak társadalmi, szociológiai szempontok is, amiket az elmúlt időszakra jellemző gazdasági fejlődési irányok, mint a globalizáció jelentősen háttérbe szorított. Az eddigi tapasztalatok egyértelműen igazolják, hogy először a gondolkodásmód formálása, a közösségek

erősítése, az első lépés, amelynek sikeressége nélkül csak csekély eredményességet várhatnak el a kezdeményezők.

2. táblázat

A hazai helyi pénzek összehasonlítása

	Kékfrank	Balatonai korona	Bocskai korona
Kibocsátás	2010. május 7.	2012. március 22.	2012. július 22.
Elfogadóhely	650	200	50
Forgalomban lévő és cél hp (millió Ft)		10-15, 50	30
Kibocsátó	Ha-Mi Összefogunk Európai szövetkezet	Balatonai Korona Zrt.	Balatonai Korona Zrt.
Hitelintézet	Rajka és Vidéke Tksz.	Kinizsi Bank	Polgár és V. Tksz.
Folyamatos költség	-	-	10.000 Ft/év
Visszaváltás	0,25 % + áfa, min. 500 Ft + áfa	2 % + áfa, min. 200 Ft	2 % + áfa, min. 500Ft
Lejárat	nincs	2016.12.31.	2016.12.31.
Vezető	Perkovácz Tamás	Leitold László	Horváth Tibor
Visszaváltási lehetőség	bárki	Társaság részvénye, tisztviseelője, együttműködő partner, szerződött elfogadóhely	Szerződött elfogadóhelyek
Jövedelmi elfogadási kör	-	Béren kívüli juttatás	Béren kívüli juttatás
Önkormányzati kapcsolat	nincs	van	van
Kiemelkedő kedvezmény			Hajdúnánási gyógyfürdő 20 %, temetkezési váll 20 %

Forrás: www.balatonikorona.hu, www.bocskaikorona.hu, www.kekfrank.hu, helyszíni szemlék (2012), mélyinterjúk (2012)

IRODALOM

Balogh L., Varga J.: A helyi pénz kezdeményezések alapja: Silvio Gesell pénzelméletének mai üzenete. Gazdaság és morál: tiszta társadalom, tiszta gazdaság Széchenyi István Egyetem. Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar. Győr, 2012.

- Balogh L., Palkó S., Varga J. (2012): A helyi pénz mennyiségének becslése pénzügyi szempontból a kaposvári helyi pénz esetében. Sapientia Egyetem (szerk. Lázár Ede). Státus Kiadó, Csíkszereda
- Balogh L., Parádi-Dolgos A.: Az önkormányzat szerepe a helyi pénzügyekben A virtuális intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei, IV. évfolyam 1.szám (No.7), Szeged 2012. ISSN 2026-1396 pp.133-141.
- Belanka Csaba I., Nagy E. (2009): Szeghalom kistérség többcélú társulás gazdaságfejlesztési programjának aktualizálása. Békéscsaba
- Fritz Schwarz (1951 pünkösdjén): A wörgli kísérlet. Wörgl
- Gesell, S. (2004): A természetes gazdasági rend. Kétezerregy kiadó
- Helmecki I., Kóczán G. (2011. április): A „helyi pénznek” nevezett utalványokról. MNB-szemle, MNB, Budapest
- Keynes, J. M. (1965): A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete. 23. fejezet KJK, Budapest
- Kun J. (2006): A pénzhelyettesítőkről. Tanulmány PSZÁF Budapest
- Madaras A., Varga J. (2011): A helyi pénz seigniorage-hatása. Gazdasági és üzleti kihívások a Kárpát-medencében. Sapientia Egyetem (szerk. Lázár E.) Státus Kiadó, Csíkszereda, 223-231. p.
- Madarász A. (2005): Szabadpénz az alvilágból. Budapesti Könyvszemle 17. évf. 2. szám 152-162. oldal
- Nemes Nagy J. (kutatásvezető), Lőcsei H., Kiss J. P., Jakobi Á. (2003): A Balaton régió gazdasági fejlettsége a GDP térségi becslése tükrében. R-DATA Bt, ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest, 2003. június
- Pavlin R., Parádi-Dolgos A., Balogh L. (2011): Optimális helyi pénz-övezet. Adóz(z)unk a jövőnek? Modern pénzügyek – Uniós kihívások Pénzügyi, adózási és számviteli szakmai konferencia, Sopron, 2011. október 6-7. (CD) ISBN: 978-963-89173-2-4
- Tóth B. I. (2011): A helyi valuta szerepe a lokális gazdaságfejlesztésben. Pénzügyi Szemle, 2011/1. szám
- Figyelő Online 2013.03.22 17:40

THE SOCIAL WELFARE FUNCTION OF FORESTS IN THE LIGHT OF THE THEORY OF PUBLIC GOODS

János SEREGI, Zsuzsanna LELOVICS, László BALOGH

Kaposvár University, Kaposvár, Hungary H-7400 Kaposvár, Guba Sándor 40. e-mail:
seregi.janos2@mail.ke.hu

ABSTRACT

Differentiation between public and private goods is very complex and difficult. In this article, authors overview these definitions and also the theories about private and public goods to apply this knowledge in the determination of the social welfare functions of forests, the utilization and the tasks of the government. The welfare functions of forests, the tasks of the owner and also the way of utilization of the forest is differing between public and private forests. This overview can help to determine these functions and tasks and also find the best ways of utilization.

Keywords: Social welfare, Private and public goods, Government

1. INTRODUCTION

While we studying the social welfare functions of forests, we regularly have to face with questions that economically difficult to consider. In case of private forests, the owner or user information, individual preferences, short and long-term economic interests will help a lot in the choice of the forest utilization, and also in the combination of different possibilities that do not exclude each other. In case of forests owned or used by the state the situation is basically different, because besides the economical criteria of forest utilization other macro economic and social factors have to be considered. These include for example the protection of natural environment, national wealth and national values, protection of historical relics, the role of tourism in preservation of health, the love of nature and also the education of patriotism or just the increase of people's happiness and well-being without the measurable increase of GDP. It can be an important task to involve the public goods of private forests (for example blue hiking trail, a part in private forest) in free of charge with the help of the state.

It does not offer solution for the above mentioned problem, but it helps to understand it if we overview the theoretical definition of the economic characteristics of certain goods (particularly the public goods). We reviewed some important steps of reference systems in the history of economical theories and also how they can support the making of optimal social decisions. Finally, we return to the starting point and look over how they are applicable in the economical award of social welfare utilization of the forests.

2. THEORIES ABOUT THE DISTINCTION OF PRIVATE AND PUBLIC GOODS

The distinction between private and public goods is a substantive issue in the terms of establishing the extent and budget of the government involvement. If we can decide irrefutably that something is private or public good, the necessity of state or non-state implementation can be clearly assigned. The question is actually occurs in transition states: how government participates in the establishment of these? (Of course, we are aware that to answer this and also the actual construction, never withdrawal from the rights required in the past, can be a barrier of clear economic–rational–consideration.)

Review the historical alternation of the definition of public good (*Blankart, 2011*). Already SAX from the late Kameralists, draw attention to appropriate the ruler’s incomes to revive (also) economy. At the beginning 20th century MAZZOLA and WICKSELL thought the goodness of public good if it was available for someone, it was also available for everyone. However WICKSELL draw attention to the annoying stowaway behavior that is an optimal strategy individually but it occurs as a problem at the social level. The solution would be that all the affected sit down and decided to put up the money together. LINDAHL (1919) examined how to finance the production of public goods from optimal tax. The most people refer to the definitions that SAMUELSON (1954) (*Samuelson, 1954*) and MUSGRAVE (1959) used, later we will describe the categories that they used. BUCHANAN (1968) brought change, he regarded important the examination of the manners of common-pool resources. His innovation was considering the public consumption of public goods, not like the previous approaches that classified the goods according to features (rivalry, excludability). MALINVAUD and DRÊZE (1970–1971) observed the classification according to the features, but basically make a distinction between rivalries; excludability was only a secondary element. JOHANSEN (1971), CLARKE and GROVES (1971–1973) applied a decision theory approach (*Blankart, 2011*). In the Hungarian literature STIGLITZ (2000) (*Stiglitz, 2000*) és VÍGVÁRI (2002) (*Vígvári, 2002*) had similar statements about the definition of public goods.

Classification of goods along two dimensions by BLANKART (2001); according to MUSGRAVE (1973) *Figure 1*.

Figure 1

Classification of goods along two equal criteria

	Rivalry	Non-rivalry
Excludability	Private goods (1) Bread, flat	“Toll” goods (3) Television, motorway
Non-excludability	Public goods (2) Fishing, downtown streets	Pure public goods (4) Foreign policy

To do this classification of certain goods, the decision should be made clearly, for example it is characterized by excludability or not, it cannot be said that a „bit” excludable. However, for a more analytical work quantifiability—a real scale—needed. The tool of measurement can be the marginal cost of the exclude of a non-paying consumer (stowaway) or include of a new consumer. If the previous is high exclusion is impossible, if the latter is higher we talk about rivalry. It should be emphasized that exclusion always means technical exclusion (for example not moral exclusion). The only exception is cost-based impracticability, because the costs of it exceeded the deficits of stowaway behavior.

Rivalry can be explained by the features of the certain good. It reduces the usefulness of eat an apple if someone eat from that previously, whilst listening to the radio is an experience and will not change if someone else listen it, too. Of course, sometimes certain facilities or a certain cultural situation determines the occurrence of competition. When we brush our teeth with a toothbrush we do not like to give it to another person, but if we clean our shoes with it, give it to other family members does not mean a problem. For a Hungarian woman monogamy is natural, but in the earlier Mormon world “husband consumption” between wives did not rival.

In MUSGRAVE approach state does not related to private goods (1), the „invisible hand” serves perfectly in their markets, government should not interfere (*Musgrave, 1996*). Pure public goods (4) (like national defense, flood control, environmental protection, protection of private properties, etc. that benefits for all) in fact relates to the state, almost it has obligate rights and it has to provide it. Private production can work in a non-profit form or in a very small community (see 1). The other two elements (2 and 3) of the table, the degree of intervention is a determinative question, need consideration of the effects of market and government failures. Public goods (2) include fishing (though the fact that the boundaries of international waters in the shoreline farther tighten, the degree of exclusion can be increased the coastal countries). Downtown streets also belong to the category of public goods, because no one can be excluded, but the drivers competing with each other for parking space. In “toll” goods (3) exclusion give space for payment, besides when a motorway is not crowded cars do not bother each other, and also does not mean a problem that more people watch the television at home.

ZIMMERMANN and HENKE form groups in one dimension, which creates the applicability of simple function analysis (*Zimmermann and Henke, 2005*). They make a distinction between private and public goods along rivalry (in intermediate state we can speak about mixed goods), in these categories they make distinction according to exclusion (still technical and cost-based) (*Figure 2*).

If vaccines are not mandatory, exclusion is made by only those people get it who voluntary go to the doctor. At the same time , if the majority vaccinate themselves to a communicable disease, the non-vaccinated also protected, because the risk of infections become lower, in this way they cannot be excluded from this major protection. Lighthouse is a typical good example for pure public goods,

because if it helps to a ship in orientation, it would not be less helpful for another or not available, it cannot light for just one of them.

CANSIER and BAYER according to *Table 1* create groups in a one dimension scale (*Cansier and Bayer, 2003*).

Figure 2

Degree of rivalry with the subordination of excludability

Rivalry	Excludability	Non-excludability
Total	<i>Private goods</i>	
	Car	Crowded street
Partial	<i>Mixed goods</i>	
	Protection of vaccinated	Effect on non-vaccinated
Negative	<i>Public goods</i>	
	Non crowded motorway	Lighthouse

Table 1

The explanation of mixed goods

Pure private goods	Mixed goods		Pure public goods
	Quasi-private goods	Quasi-public goods	
Excludability and rivalry	– Incomplete excludability and rivalry (private goods with extern effect) – Excludability and missing rivalry (club goods)	– Missing excludability but rivalry – Common-Pool (public resources)	Neither exclusion nor rivalry – Produced goods – Natural goods

The quasi (also called practical) private goods include the private goods that have external effects. For example, when an old diesel car passes in front of someone he cannot exclude himself from its discomfort. Of course, not all effects are bad: when a teacher pays for a PowerPoint course he cannot exclude the students from the positive effects of it. Club goods are quasi-private goods that have the possibility of exclusion, but there is no rivalry in consumption (till the membership does not reach an extremely high level). For example, fishing is a quasi-public good such as a community resource. In pure public goods we have to differentiate produced and natural public goods. Clean air belongs to the latter category, but if pollution takes the level when cleaning is necessary it becomes a produced public good.

BUCHANAN (1968) examined that consumption is private or public (*Cullis and Jones, 1998*). (The problem with this approach is that it does not answer for the

question to produce the good individually or commonly.) He examined two dimensions. One of them is divisibility; the other is the size of the consuming group. Private good is consumed individually (in a very small group), everybody has an own part. For example, fire-extinguisher in the hall is a partly divisible good, can be consumed in small groups (2). Not everyone needs an own fire-extinguisher till the rush does not endanger the fire-fighting. Swimming pool is an example for indivisibility (4) that we use individually, but do not parcel it to decide which square is whose. Moderately divisible and crowds of people can avail (3) for example vaccine (not everyone avails it, but it protects also the others). Pure public goods (5) are indivisible and large groups can consume them.

Figure 3

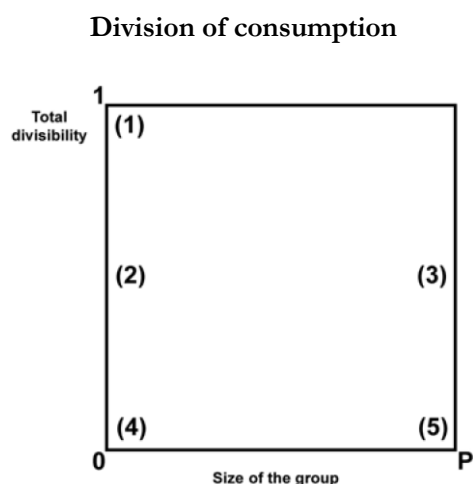

Figure 4 and 5 show the demand of private and public goods (according to Cullis and Jones, 1998; and Musgrave, 1996). D_a and D_b mark the demand of 'a' and 'b' people's demand for a certain private good, $D_a + b$ is the total demand (D_a and D_b is the horizontal amount). D_a' and D_b' show 'a' and 'b' people's marginal propensity to pay for a certain public good, $D_a + b'$ is the vertical amount of them. The optimum is $D_a + b = MC$ and $D_a + b' = MC$.

The next Figure 5 is the same with the previous, the only difference is that LINDAHL marked the marginal propensity to pay for public goods with D , the marginal costs with MC . The effective point (T_{eff} , $peff$) of public good production, and everyone has to pay the amount of tax that is equal with his D besides the amount of T_{eff} (in the figure it is p_A and p_B). The problem with the establishment of theoretical balance in practice is that we do not know the preferences of certain people and if we ask them they may be say lower D to pay lower tax while they use public goods according to their real needs.

PARETO, KALDOR and HICKS also searched for the balanced solution, they assumed a horizontal MC that is usually the same as the price in the optimum. Since we cannot divide fairly the costs, simply pay the goods fifty-fifty with the two

performers. At this time according to the KALDOR–HICKS criteria, when the balance point is the same as LINDAHL, 'A' comes off badly, because besides T_{eff} he pays higher tax than his willingness. 'B' get in the right position because he would be willing to pay more than he has to. Under PARETO-criteria produce the amount of TA besides appropriate tax, so the total revenue tariff will be $p \times TA$. (This satisfies the conditions of PARETO-eficacy: no one can improve the situation of someone without worsen the situation of someone else.) The following figure shows these two solutions.

Figure 4

Total demand: public decisions and private goods

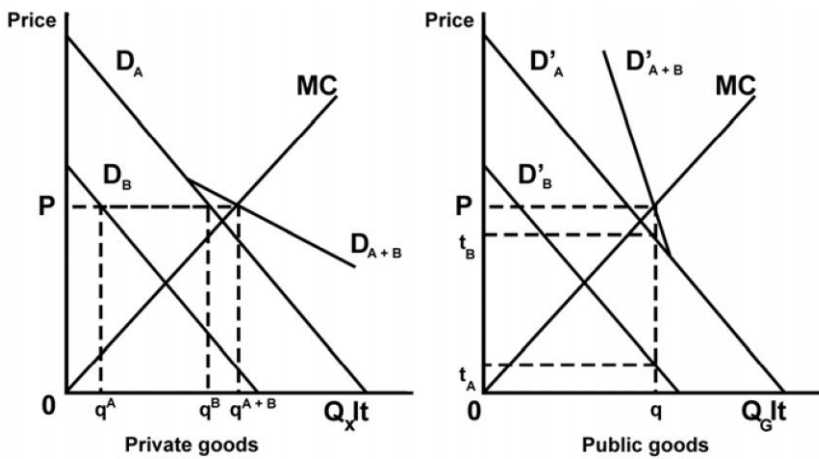

Figure 5

The balanced amount of public goods in case of LINDAHL-tax

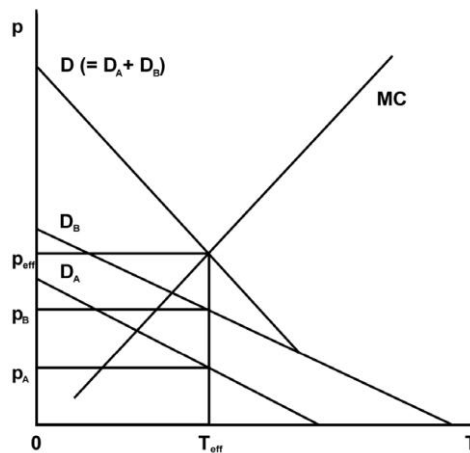
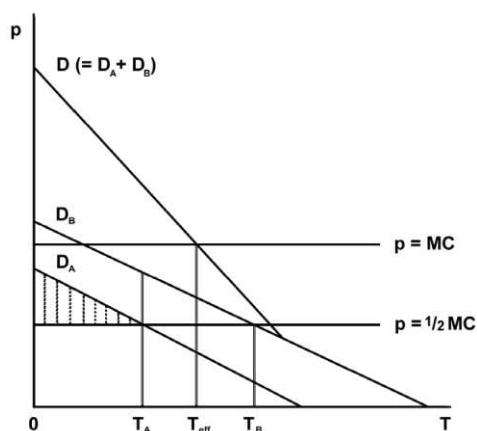

Figure 6

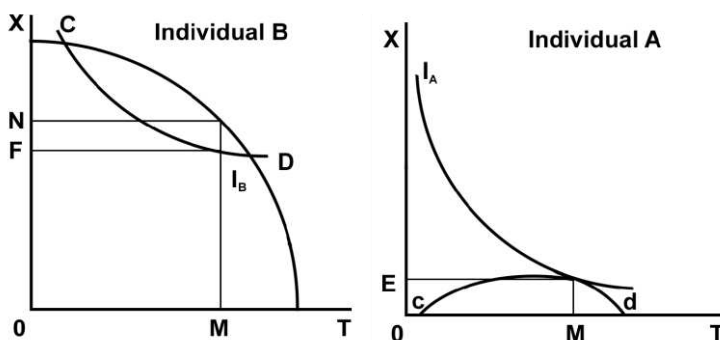
The balanced amount of public goods in case of lump-sum tax

Finally, have a look at what will be the overall balance in the production of private and public goods (Cansier and Bayer, 2003). In our model, we examined a binominal society ('A' and 'B' people), one kind of public (T) and one kind of private goods (X). Suppose that 'B' person's welfare level is given by IB indifference curve. The concave curve from the figure above shows the limit opportunities of the production of T and X goods, minus IB we get the cd curve in the figure below. Since the usefulness of 'B' is fixed, we get the balance point with the optimization of the position of 'A' that will be in the tangent point of the residual curve and the IA indifference curve. Here we produce public goods in 'M' (they both consume it, because there is no rivalry), besides this we can produce 'N' amount of private goods (Figure 5). From this 'N' unit 'F' remains for 'B' (figure above) and remains 'E' for 'A' (Figure 6), because of the derivation of cd, it is true that: $N = E + F$.

Figure 7

Effective production of private and public goods

In the issue of the efficient production of public goods it is unavoidable and also in case of „toll” and „public goods” the previously mentioned stowaway effect is a frequent problem, so a significant part of the consumers try to use them while they brake out themselves from the burden during production.

Stowaway behavior can be clearly pictured with the game theory of the classical situation of prisoner’s dilemma. In this case, the parties concerned make decisions about goods production isolated from each other (like separated and separately interrogated prisoners). They have to consider that the other can act cooperatively or non-cooperatively. *Table 2* shows the possible example of the expected values structure (*Cansier and Bayer, 2003*).

Table 2

The profit of A and B in case of different strategies

	KB B cooperating	NB B non-cooperating
KA, A cooperating	10/10	-10/12
NA, A non-cooperating	15/-8	0/0

The given numbers show the result of decision for A and B. For example: A can choose a cooperative solution KA or a non-cooperative solution NA, B can also do this. Do not cooperate is better, because for A $15 > 10$ and $0 > 10$, for B $12 > 10$ and $0 > -8$, so the dominant strategy will be the non-cooperating. If both of them choose the directly favorable solution, the maximal total utility (20 units) will be inaccessible for the community. In other words, in case of public goods the so-called NASH-equilibrium (the strategic point from which the parties have not to change, because of supposing the rational behavior of the other) will be the stowaway behavior. With fair market conditions, assuming perfect competition nobody will produce public goods. The total utility maximum of the society can be reached with intervention of non-market (usually state) tools. Of course, the dominant strategy will be different, if one of the parties can force his willing to the other, or they can control the decisions of each other.

The theory of public goods can help to economically understand better the theory of HOBBS about the state contracts. If we define the freedom rooted in internal security as a public good, we can understand why the imagined “natural” state lead to anarchy and why it is only stop with the intervention of the state. The case of prisoner’s dilemma can be applied well for “natural” state. People only think of their own profit and they always insult each other’s interests. Who act cooperatively, abstain from insult the other’s interests will suffer disadvantages. Based on the previous game “A” and “B” can practice their natural freedom (NA, NB) or they can regard each other (KA, KB), if they were at peace with each other, overall it would be better, but the dominant strategy will be the fight. HOBBS thinks that the prisoner’s dilemma is solvable at the level of arrangement. “B” give up the crossing of interests with the terms that “A” will also do this. This agreement can be understood as decentralized consensus quest. HOBBS sees the legitimacy of the state that a third party with power is needed who forces “A” and “B” to dependably keep the agreement.

Interesting exception in case of the few goods or in small communities, public goods can be developed without external interference. This can occur if the rate of contribution increases more than its realized utility for the consumer. The difference between it and private goods is that the utility enjoyed by others. In this case, consumers will use the disposal income for purchase till the marginal utility exceeded the marginal utility of the use of private goods. In small communities, for example in small villages, the other participants' relatively direct control on each other will decrease the possibility of stowaway behavior.

There is a group of goods that does not fit in the previously examined relation system that does not belong to public goods, but the need for government's intervention may occur in allocation. MUSGRAVE used the words meritoric and demeritoric goods (*Musgrave*, 1996).

We talk about meritoric goods if the amount of consumption is not sufficient under pure market conditions. With other words, the amount of individual optimum is less than the social optimum. Only those goods are demeritoric that the society—due to the individual optimization—consumes in a higher amount, than the level that is optimal for the community. Use of the seat-belt is a typical example of meritoric goods, at the same time traveling by car is demeritoric. The theoretical analyses of meritoric goods pay attention to important things. In a scientific way this is not result in a clear categorization or such a formal analytic possibility than the previous theory of public goods. Later MUSGRAVE also admitted it in an article (*Musgrave*, 1996). There are people who consider the practical consequences drawn from the theory of meritoric good very dangerous because governmental intervention to the market relations (spending public money and the removal of additional taxes from the economy) may occur without its cause and the mechanism of action would be sufficiently determined and assessed. Achieving the individual or social optimum usually originated in informational asymmetry (the consumer is not aware of danger or the long-term consequences, or underestimate them) or in strong external effects (benefits and harms appear not only for the consumer who make the decision but for everyone) or in the appearance of both effects.

On pure theoretical base only external effects need allocative governmental intervention. Informational problems should be remedied not with providing public goods, but for example with informative work. Of course serious questions may arise about how the propaganda against smoking and alcohol consumption is effective. Or even publishing annual percentage rate of mandatory disclosure how much influence the decisions of borrowers.

Finally, we have to mention that not only the production of public goods can occur at the level of private level (not for state order, but entirely without state intervention), but it is also frequent that private goods are produced at the level of the state or them distribution with governmental tools. A reason for this is the above mentioned problem of meritoric goods. Close relation of a certain public good or common goods provided by the state or a toll good due to technology or traditions also result in the governmental allocation of private goods. For example, beside medical services the so-called additionally provided „hotel services” (food, accommodation, laundry, etc.) at the hospital. In many places—also in Hungary—an

important dilemma of the health care financing reform how these financially two different types of services can be separated from each other. On an equitable basis it can be tolerated that the quality of hotel services may depend on solvency stronger within certain limits than medical service.

3. DISTINCTION OF FORESTS

One of the studies that deal with the economical issue of the free use of Bavarian Forest National Park follows the next logical system (*Allinger – Guleszkeij*, 2000). In the aspect of allocation it is reasonable if both excludability and rivalry do not exist. In case of a national park the exclusion of non-paying visitors is possible, but it has very high additional costs due to the technical construction of fencing, access control system and further identification. The problem of rivalry also appears partly. It should be determined that the increase in the number of visitors which kind of extra costs will cause (for example garbage collection). In the analyses it can be considered as negligible.

A significant part of the additional costs is the so-called crowding costs. Due to the high number of the visitors the hedonic value (utility) of the tranquility of the park and the smooth immersion in nature will decrease. Here, as so often this is not a pure public good. The state allocation: decision can be made about establishment and use after serious analyses of costs and benefits.

Free use is appropriate if:

- The costs resulting from crowding do not appear till the actual needs do not guarantee.
- The costs of toll exceed the losses that can be avoided with the payment.

The above mentioned BAVARIAN problem also appears in the practice of national forest holdings in Hungary. In many cases we found that according to the original MUSGRAVE classification neither pure public nor pure private goods are concerned. Obviously, there are differences between large forests far from densely populated cities, park forests around the cities and the arboretums containing special plant rarities.

In the first case, the realization of exclusion is economically not rational and also the establishment of some kind of toll system. If we can achieve with proper communication that visitors stay away from activities that directly damages nature, the crowding costs related additional—if they are not negligible—but certainly less than the costs of exclusion, and also the expected revenues are not likely to could finance the additional costs.

With arboretums the situation is completely different, because the protection of the rare plants that they contain (prevention of excessively high additional costs in the aspects of economy) alone explains the control of the number of visitors. Although in many cases the entrance to arboretums owned by the national forest holdings is free (due to social reasons). Thus the costs of exclusion will exceed the additional reduction of costs that can be achieved. Added to this is also suggested that at certain times (for example rhododendron bloom) the demand for visiting

arboretums is so high, that it may be appropriate to reduce the payment and also due to high demand fees—even modest—can contribute to the maintenance of the institution.

The case of park forests that located near cities is between the previous two examples, where the additional costs are outstanding due to the huge number of visitors, at the same time due to smaller extent; fencing and the exclusion of incompetent visitors are in a technically and economically possible range. It should be also consider that what are the health and cultural benefits that regular visits of the forests cause and how much it will reduce if it will also act on the solvent demand.

After this problem cannot be solved with positivist approach, application of utility variables derived from social preferences are needed, without this only premature, shortsighted pro or contra decisions can be made. Significant methodological and practical advances can be achieved if the above mentioned theoretical, historical problems of public goods production can be applied empirically for some partial aspects of social welfare utility of national forest holdings in Hungary with the tools of cost-benefit analysis.

REFERENCES

- ALLINGER, HANS J. – GULESZKIJ, SZ. (2000): Übung zu den Grundzügen der Finanzwissenschaft. (In German.) Exercise on the board of public finances. Universität Passau, Passau. Pp. 9–20.
- BLANKART, CHARLES B. (2011): Öffentliche Finanzen in der Demokratie. Eine Einführung in die Finanzwissenschaft. (8. Auflage) (In German.) Public Finances in Democracy. An Introduction to the Finance of Science. (8th Ed.) Verlag Franz Vahlen, München.
- CANSIER, DIETER and BAYER, STEFAN (2003): Einführung in die Finanzwissenschaft. (In German.) Introduction to Public Finances. Oldenbourg, München – Wien.
- CULLIS, JOHN and JONES, PHILIP (1998): Public Finance and Public Choice. University Press, Oxford.
- MUSGRAVE, RICHARD ABEL (1996): Public Finance and Finanzwissenschaft Traditions Compared. Finanzarchiv, vol. 53, pp. 145–193.
- SAMUELSON, PAUL (1954): The Pure Theory of Public Expenditures. Review of Economics and Statistics, vol. 36, 4, pp. 350–356
- STIGLITZ, JOSEPH E. (2000): A kormányzati szektor gazdaságtana. (In Hung.) The Economics of Government. KJK Kerszöv, Budapest.
- VÍGVÁRI, ANDRÁS (2002): Közpénzügyek, önkormányzati pénzügyek. (In Hung.) Public Finances, Local Public Finances. KJK Kerszöv, Budapest.
- ZIMMERMANN, HORST and HENKE, KLAUS-DIRK (2005): Finanzwissenschaft. (9. Auflage). (In German.) Finance. (9th Ed.) Verlag Franz Vahlen, München.

ALTERNATÍV FINANSZÍROZÁSI LEHETŐSÉGEK A KÖZSZFÉRÁBAN

Elméleti áttekintés és a diákhitel II. példája

BALOGH¹ László, BALOGH² Máté, ÁGOSTON³ Anita

¹egyetemi docens, Kaposvári Egyetem

²University of Cambridge

³egyetemi tanársegéd, Kaposvári Egyetem

Az államadósság, a gazdaságélénkítés kényszere és a transzferkiadások szorításában vergődő államok számára egyre sürgetőbb annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy az allokációs funkció gyakorlása során miként lehet az alapvető társadalmi célok és érdekek sérelme nélkül (sérelemének minimalizálásával) gazdálkodni. E probléma kapcsán foglaljuk össze eddigi kutatásunk eredményeit az állami kiadások XX. századi növekedésével kapcsolatosan. Röviden érintjük a kiadások megállításával kapcsolatos szakirodalmi eredményeket, végül a hazai diákhitel II. konstrukció esetének segítségével próbálunk rávilágítani a finanszírozási alternatívák keresésének néhány lehetőségére és problémájára.

ALTERNATIVE FINANCING OPPORTUNITIES IN THE PUBLIC SECTOR Theoretical overview and the example of the Hungarian “Diákhitel II” (Student loan 2)

László BALOGH¹, Máté BALOGH², Anita ÁGOSTON³

¹associate professor, Kaposvár University

²University of Cambridge

³assistant lecturer, Kaposvár University

For the states with the problems of national debt, the pressure of economic recovery and transportation costs are the question even more urgent how to manage during the allocation without damaging the fundamental social goals and interests (harm minimization). In connection with this problem we summarized the so far results of our research about the growth of public expenditure in the 20th century. We briefly touch the literatures' results on stopping the expenditures and finally we reveal some problem and opportunity of searching financing alternatives with the help of the Hungarian “Diákhitel II” (Student Loan 2) construction.

1. BEVEZETÉS

Az államadósság, gazdaságélénkítés kényszere és a transzferkiadások szorításában vergődő államok számára egyre sürgetőbb annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy az allokációs funkció gyakorlása során miként lehet az alapvető társadalmi célok és érdeke sérelme nélkül (sérelemének minimalizálásával). E probléma kapcsán foglaljuk össze eddigi kutatásunk eredményeit az állami kiadások XX. századi növekedésével kapcsolatosan. Röviden érintjük a kiadások megállításával

kapcsolatos szakirodalmi eredményeket, végül a hazai diákhitel II. konstrukció esetének segítségével próbálunk rávilágítani a finanszírozási alternatívák keresésének néhány lehetőségére és problémájára.

Az állami szerepvállalás erőteljes növekedése a 20. században indult meg. Jóléti típusú államok alakultak ki a fejlett európai, főként angolszász országokban. Az ellátandó feladatok köre kibővült, mely ahhoz vezetett, hogy a költségvetés kiadásai ugrásszerűen megnöttek. Ezzel szemben viszont a társadalom részéről emelkedett a minőségi közszolgáltatások iránti igény is. A közvéleményben megrendült a bizalom, mivel a közszférában található folyamatokat és eljárásokat átláthatatlannak és bonyolultnak találták. Az ellátandó feladatok tisztázatlansága is erősítette a felháborodást.

Az államoknak az utóbbi évtizedekben több kihívással szembesülniük, melyek mind-mind nehezítették a csökkenő forrásokkal való gazdálkodást.

A hatékonyság korábban is alapvető követelmény volt a közpénzek gazdálkodásában, de ez az elvárás napjainkra kiegészült az eredményességgel. A források felhasználásának eredményessége sokszor nehezen határozható meg, mert különböző érdekek állnak egymással szemben. Ennek ellenére több reformot hajtottak végre az utóbbi évtizedekben, melyek legfőbb közös tulajdonsága a csökkenő források hatékony felhasználásának biztosítása a minőségi színvonal megtartása mellett. Témánk szempontjából most elsősorban az az érdekes, hogy ezek a reformfolyamatok hol vezetnek új finanszírozási módok és források bekapcsolásához.¹

2. AZ ÁLLAMI SZEREPVÁLLALÁS NÖVEKEDÉSE

Mint azt a Zimmermann–Henke közpénzügyi tankönyvéből idézett táblázat is mutatja (*1. táblázat*), a XX. század az állami beavatkozás mértékének nagyon jelentős növekedését jelentette az alapvetően piacgazdasági viszony között működő országok mindegyikében. Ez a növekedés mindenütt megtalálható ugyan, de a mértékében tapasztalható különbségek megengedik, hogy didaktikai céllal megpróbáljuk ezeket kategorizálni.

Az állami szerepvállalás növekedéseinek okait összefoglaló *2. táblázat* egyik oszlopa a magyarul is hozzáférhető (Cullis–Jones, 2003) könyv ezzel foglalkozó fejezetére utal, így nem szükséges hozzá külön magyarázatokat fűzni. Egyszerű, ugyanakkor jól megragadható a XX. századi növekedés a Blankart által jegyzett magyarázatban.

Eszerint vannak olyan, a gazdaságban és társadalmunkban rejlő természetes okok, amelyek következtében közvetlen demokrácia körülményei közt vagy akár a jóindulatú diktátor esetét feltételező modellben is érvényesülnének. Ebből az első, hogy a jövedelmek növekedésével, a szükségletek piramisa alapján egyre nő az olyan javak fogyasztása, melyekhez piaci kudarcok kapcsolódhatnak, így indukálják az állami szerepvállalás növekedését. Az adóár-rugalmasság következtében az adóterhek jelentős részét viselő szereplőknél természetessé válik az a törekvés, hogy

¹ *Ágoston, Wickert, Balogh, 2011*

az egymást legalább korlátozottan helyettesíteni képes javak közül a közszolgáltatásként hozzáférhetőt igyekezzenek preferálni. A népesség növekedése nem egyenletesen zajlik, hanem erősen a városokra, ezek közül is a nagyvárosokra koncentrálódik, ahol a közszolgáltatások mértéke jelentősen meghaladja a kisebb településeken szokásosát. Emellett a népességnövekedés egyúttal a népesség öregedésével is jár, ami szintén növeli a közszolgáltatások iránti igényt. Mindezekhez járul még a képviselői demokráciák néhány olyan törvényszerűsége, melyek a költségvetési kiadások növelésére irányuló törekvéseket támogatják, míg azok visszaszorítására nem alakult ki semmilyen korlátozó mechanizmus.

Az, hogy a Zimmermann–Henke táblázatból (1. táblázat) az ezredforduló környékén egyes országokban már az állami szerepvállalás visszaszorítása is kiolvasható, a túlnövekedett állam következtében felerősödő kormányzati kudarcok felismerésének következménye. Minthogy azonban ebbe az irányba nem hatnak kényelmes automatizmusok, a csökkentés folyamata gazdaságilag problémás, politikailag hálátlan és a kiadások haszonélvezői számára fájdalmas. Így általában utolsó megoldásként tud terítékre kerülni. A fejezet elsődleges vizsgálati tárgyát képező EU-tagországok mindegyikéről elmondható, hogy ezek alapvetően finanszírozó típusú államok, ahol az államgazdaság céljait fiskálisan, elsődlegesen kiadási programokkal és az ezek finanszírozásához szükséges adók kivételével éri el, másodlagos szerepet hagyva a gazdasági szereplők közvetlen utasításokkal való irányításának. Itt most így nem kell hosszan idéznünk a finanszírozó és a kényszerítő állam tevékenységének eltéréseit. A finanszírozó államokra vonatkozó számadatok (4. táblázat) különbözőségében való eligazodásban segíthet, ha kategorizáljuk az államokat aszerint, hogy milyen mélyen és milyen célokra való felhatalmazás alapján avatkoznak a piacgazdasági folyamatokba. Az első csoportba, az úgynevezett „szabad piacgazdaságok” közé (nem a klasszikus közgazdaságtan értelmében, hanem az ezredforduló realitásai között) azokat az országokat soroljuk, amelyek az állami beavatkozást egyöntetűen szükséges rossznak tartva igyekeznek azt minimalizálni, és csak az abszolút módon jelentkező piaci kudarcok esetére korlátozni. Ennek következtében ezekben a gazdaságokban a költségvetési beavatkozás mértéke alig haladja meg a GDP egyharmadát. Ideáltipikus példájuk az Amerikai Egyesült Államok. Az előbbivel ellentétben a „jóléti állam” esetében a széles körű társadalmi esélyegyenlőség és a mindenki számára biztosított viszonylag kedvező életkörülmények biztosítása érdekében ezek az országok kiterjedt állami egészségügyi és oktatási intézményrendszerrel rendelkeznek, és a költségvetési szektor kiadásai megközelíthetik (egyes számítási módok szerint, bizonyos időszakban el is érhetik) a GDP kétharmadát. Az uniós tagországok nagyobb részét leginkább az úgynevezett „szociális piacgazdasági” viszonyok jellemzik. Itt a gazdaság egyes területein, a szabad piacgazdasághoz hasonlóan, kegyetlen viszonyok érvényesülnek, más területeken, jellemzően például a nyugdíjrendszertől az egészségügy nagy részén át az oktatás szélesebb-szűkebb eleméig, a társadalmi szolidaritás (méltányosság) jegyében (a hitelaránynak sem ellentmondva) erős állami beavatkozással találkozhatunk. A csoport tipikus példáinak az EU két nagy kontinentális hatalma, Németország és Franciaország tekinthető. Érvényesülni látszik az a tendencia is, hogy az alacsonyabb egy főre jutó GDP-jű tagországok,

melyek számára különösen fontos a gazdasági növekedés, általában kisebb állami szerepvállalással, elsősorban erősen visszafogott szociális kiadásokkal kénytelenek beérni. Magyarország helyzete ellentmondásos, mely az állam hazai szerepvállalásának újragondolása irányába mutat. A kiadási oldalon a lehetőségeinkhez képest viszonylag magas szociális kiadások és a jelentős államadóssághoz kapcsolódó fizetési kötelezettségek kényszerítik a gazdaságra, komoly versenyhátrányt okozva elsősorban az élől munka alkalmazásában. Hasonlóan megfontolásra érdemes következtetésekre juthatunk az államháztartás egyes alrendszerének egymáshoz viszonyított aránya tekintetében. Ennek két fontos pontja a társadalombiztosítási rendszer, valamint az, hogy az általa ellátandó feladatokhoz, az általa működtetett szervezetek és az alkalmazott személyek számához képest meglehetősen alacsony az államháztartás helyi szintjének pénzügyi szintje.² A második táblázat utolsó oszlopa jelzi, hogy a 2008-as válság elhúzódó hatást gyakorolt az állami kiadásokra. A stabilizációs funkció működtetése szinte mindenütt a kiadások ismételt növekedését eredményezte, mely a GDP-hez viszonyítva így néhány országban még soha nem látott szintet ért el. Hogy ebből a visszarendeződésből mennyi az átmeneti, és mennyi bizonyul tartósnak, arra csak néhány év múlva fogunk tudni hitelesen válaszolni. Az biztos azonban, hogy ezek a folyamatok is abba az irányba mutatnak, hogy az állami allokáció közszolgáltatásokhoz kapcsolódó kiadásait, akár a hosszútávú társadalmi fejlődés diktálta szempontok megsértésével is szükséges lehet visszafogni. Ahol lehet, ott a közös célok megvalósításához új forrásokat szükséges bevonni.

3. A FINANSZÍROZÁS PRIVATIZÁCIÓJA ÉS A DIÁKHITEL II.

A 4. táblázat kínálta fájdalma, de többségében már mindannyiunk által jól ismert menüből – témánkhöz illeszkedően – a táblázatban Brümmmerhoff nevével fémjelzett lehetőséget. a finanszírozás (részleges) privatizálását választjuk ki. Ebben az esetben a közszolgáltatást továbbra is az állam nyújtja, de azt nem vagy nem kizárólag adóbevételekből finanszírozzák. Így részlegesen különvlik a z állami kiadásokról és a bevételekről való klasszikusan egységes költségvetési döntési folyamat. Azt is el kell dönteni, hogy a finanszírozás árak vagy díjak (költségtérítések) útján történjen-e. Már a díjak szedése jelentős allokatív hatással jár, gyakran pozitívan hat a nem hatékony költség szerkezetre ugyanakkor keresletorientált érdekeltséget teremt. Ennek az utóbbi időkben legelterjedtebb példái az autópálya-díjak és a felsőoktatási tandíjak. Nincs azonban értelme a finanszírozás privatizációjának, ha az később kamatokkal terhelt állami kiadások egyszerű megelőlegezése (lásd pl.: néhány hazai PPP konstrukció – a szerzők megj.) vagy semmiféle hatékonysági nyereség sem fűződik a konstrukció változásához.³

A hazai költségvetési gyakorlatban az egyik ilyen terület, ahol a szolgáltatás színvonalának szándékolt megőrzése mellett, az állami finanszírozási lehetőségek fájdalmas szűkítésére kerül sor az a felsőoktatás. Ennek az iránynak a fiskális

² Adorján 2012

³ Brümmmerhoff, 2011. p228

kényszeren túl számos gyakorlati és elméleti is van. Gondoljunk csak az Egyesült Királyságban végrehajtott drasztikus tandíjemelésre vagy tekintsünk bele Brümmerhoff közpénzügyi tankönyvének legfrissebb kiadásába. Szerinte a felsőoktatás állami finanszírozása egyrészt olyanokat támogat, akik tanulmányaik után magasabb jövedelmet fognak realizálni, így az állam „beruházása” náluk térül meg, másrészt az állami pénzek felülspecifikáltan támogatják a magasabb, hagyományosan „akadémiai” jövedelmű családok gyermekeit.⁴

A finanszírozás privatizációjának egyik legfrissebb és egyben legnagyobb volumenű példája a hazai felsőoktatási rendszer finanszírozásának egyik sokakat érintő eleme. Ennek alapján a 2012/13-as tanévtől kezdődően a hallgatók állami ösztöndíjas, részösztöndíjas vagy önköltség-térítéses kategóriákban kerülhetnek felvételre. Aki nem fér be állami ösztöndíjas helyre, annak a kormányzat a diákhitel II. rendszer életre hívásával kívánja a családi anyagi háttértől legalább részben független továbbtanulási lehetőséget biztosítani. Az eddig is nagy sikerrel működő – kötetlen felhasználású – diákhitel I. rendszerrel szemben az új lehetőség kizárólag az önköltség-térítés megfizetésére vehető igénybe.

„A régi diákhitel-rendszerben prudens módon alacsony volt a felvehető hitelösszeg (a költségtérítésre azért elég volt), a kamat nem volt támogatott, a rendszer önfenntartó módon működött. A törlesztési feltételek rugalmasak voltak és a 6-8-9% százalékos törlesztési hányad nem veszélyeztette a diplomások megélhetését. A rendkívül alacsony kamat (8% szemben a 20-30%-os banki THM-mel) egyrészt a DHK forrásaira (EIB hitelek, MFB hitelek, diákhitel-kötvények) vállalt állami garanciának, másrészt az EIB által nyújtott kedvező kondícióknak, harmadrészt a nagyon magas visszafizetési fegyelemnek és az alacsony működési költségeknek volt köszönhető. Meg kell jegyezni, hogy a Diákhitel I kapcsán óriási bravúrral (meg jó adag szerencsével) sikerült elérni, hogy az Eurostat szabályai szerint a hallgatói hitelállomány (jelenleg 244 Mrd forint) nem minősül államadósságnak, annak ellenére sem, hogy az állam garanciát vállal a refinanszírozó hitelekre. Ennek fő oka, hogy a hitelezési kockázatot nem az állam viseli, hanem a kamatba beépített kockázati prémiumon keresztül a hitelfelvevők közönsége.”⁵

Az állami garancia és a z állami kamattámogatás rendszere miatt a diákhitel II. intézménye azonban egyáltalán nem jelenti a finanszírozás teljes privatizációját. Az indulás időszakában, különösen, ha a Diákhitel Központ piaci forrásokból tudja az új kihelyezéseket finanszírozni, a rendszer valóban az önköltségtérítések teljes összegével tehermentesíti az államot. Érdemes lehet azonban azt is megvizsgálni, hogy ez a kettős kötelezettségvállalás hosszútávon mekkora terheket róhat a költségvetésre és ezen keresztül természetesen az adófizető állampolgárokra.

4. EGYSZERŰ MODELL A HATÁSOK BECSLÉSÉNEK ELŐKÉSZÍTÉSÉRE

Alábbi, durván leegyszerűsített modellünkben nem volt célunk a diákhitel II. rendszer valószínű tényleges pénzügyi pályájának bemutatása. Pusztán két egyszerű kérdésre kerestünk választ. Az egyik, hogy már teljesen felfutott rendszer esetén

⁴ Brümmerhoff 2011 p.302

⁵ Berlinger 2012

hogyan lehetne az önfenntartó (állam számára teljesen tehermentes) működés feltételeit megadni. A másik pedig, hogy milyen módon lehet az állam vállára nehezedő, elvileg elképzelhető, maximális terheket megbecsülni.

Modellfeltételek:

- L** Összes hitelvolumen, $L \approx N(k+n)\frac{Q}{2}$
- N** Diákhitel adósok
- i** Diákhitel kamatláb (szemeszterenként)
- I** Államkötvény-hozam (szemeszterenként)
- n** Futamidő (szemeszter)
- Q** Önköltség-térítés (szemeszterenként)
- O** Működési költség aránya a hitelállományhoz
- k** Tanulmányi idő (szemeszter)
- r** Fizetéseképtelenségi arány

Annuitásos törlesztés, szemeszterenként

Mivel a tanulmányok finanszírozása félévekben követhető legegyszerűbben, így a szokásos éves vagy havi kamatok és kifizetések helyett ezek féléves megfelelőjét használtuk (ez könnyen számolható, de legalábbis becsülhető a szokásos mennyiségekből).

A modell paraméterei: **L** az adott időben kinnlevő teljes hitelösszeg, **N** a diákhitelt felvevő diákok száma, **i** a hitel diákok által fizetett féléves kamata, **I** a magyar állam által a diákhitel finanszírozására felvehető hitelének kamata (alternatíva költségként felhasználva), **n** a diákhitel törlesztésének futamideje félévekben, **Q** a féléves költségtérítés, **O** a teljes hitelösszeg azon hányada, amibe a hitelrendszer kezelése kerül, **k** a diákok által végzett félévek száma és **r** a fizetéseképtelen diákok hányada.

Néhány durván egyszerűsítő feltevést tettünk a számolások könnyítéséhez: az előbb felsorolt paraméterek mind állandóak, valamint a diákhitel törlesztése fix féléves részletekben történik, ezen kívül feltettük, hogy az állam a teljes állományt hitelből finanszírozza, továbbá csak a korábban felvett hitelösszeg után keletkezik költsége (vagyis az aktuális félévben folyósított hitelek után még nem).

Ha ezzel a törlesztéssel számolunk, akkor **l** hitelösszeg esetén, **n** féléves futamidővel, **i** féléves kamattal a fix féléves részlet:
$$p = l \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1}$$

Vegyük észre, hogy fix féléves részletek esetében a törlesztésekből származó bevétel kizárólag a teljes hitelösszegtől, a féléves kamattól és a teljes futamidőtől függ, a hitel kiadása óta eltelt időtől nem. Ez azt jelenti, hogy nem kell a különböző években kiadott hiteleket egyenként kezelni.

Egy félévre lebontva az állam diákhitellel kapcsolatos pénzforgalma a következő: Kiadások: új hitelek folyósítása, kamatok fizetése a korábban finanszírozásra felvett kölcsön után, rendszer működtetése (adatgyűjtés, feldolgozás, beszédés, etc.), amit a következőképp írhatunk:

$$N \cdot Q + L(Q + O)$$

Bevételek: a korábban folyósított hitelek törlesztése (a nem törlesztésképtelen diákoktól):

$$L \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1} (1-r)$$

Tehát a diákhitel konstrukció fenntartásának éves költsége:

$$N \cdot Q + L(Q + O) - L \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1} (1-r)$$

Először is vizsgáljuk meg, hogy mi annak a feltétele, hogy egy bizonyos felfutási idő után (ez a hitelek törlesztési ideje, vagyis n félév) a rendszer az államnak ne jelentsen kiadást. Ez akkor áll elő, ha

$$N \cdot Q + L(Q + O) < L \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1} (1-r)$$

Ezt a kifejezést átrendezve láthatjuk, hogy ez egy megkötést ad az újonnan folyósított hitelek és a korábbi teljes hitelösszeg hányadosára:

$$\frac{N \cdot Q}{L} < \frac{i(1+i)^n}{(1+i)^n - 1} (1-r) - (Q + O)$$

Látható, hogy bizonyos paraméter értékek esetén a jobb oldal negatív, tehát semmilyen hányados esetén nem lehet önfenntartó a rendszer. Érdekes módon ezt találjuk a tervezett mennyiségek megadásával is, ha $i = 1\%$, $n = 50$ (25 éves futamidő), $r = 1,5\%$, $I = 2\%$, $O = 1\%$ értékeket adunk meg, egy olyan hitelrendszert kapunk, ami még a felfutási idő után is állandó finanszírozást igényel az állami költségvetésből. (6. táblázat)

Milyen irányba változtassuk a paramétereket, hogy fenntartható konstrukciót kapjunk? A fenntartási költséget és az állam által felvett hitel költségét ennél alacsonyabbra nem igazán lehet szorítani, így marad a futamidő rövidítése (amely viszont valószínűleg emelné a fizetéseképtelenné váló diákok arányát), vagy a fix kamat emelése. Ha a futamidőt fix kamat mellett csökkentjük 18 félévre, akkor a jobb oldal már nem negatív, viszont csak akkor lehet önfenntartó a rendszer, ha a hányados (újonnan kiadott hitelek/teljes hitelösszeg) 3% alatt van, ami épp csak elérhetőnek tűnhet, de később bemutatom, hogy így sem működik a dolog.

Egy gyors becslés arra, hogy mekkora a megfelelő hitelhányados: k féléven át hitelt vesz fel a diák, majd n féléven át törleszt. A hitelállománya kezdetben közelítőleg lineárisan nő ($k \cdot Q$ -ig), majd közelítően lineárisan csökken, ennek pedig az átlaga $(k \cdot Q) / 2$. A diákok száma, akik a rendszerben vannak $N \frac{k+n}{k}$, vagyis a teljes

hitelösszeg: $L \approx N (k+n) \frac{Q}{2}$ új hitelek aránya (amelyek összege diákonként Q)

$\frac{2}{n+k}$. Ez az eredeti paraméterek szerint 3.3%.

Ahhoz, hogy az eredeti 25 éves futamidővel önellátó legyen a rendszer (vagyis a teljes hitelállomány 3.3%-át kiadhassa félévente), ahhoz 6% fix féléves kamatot kéne kérni a diákoktól, ez azért igen messze van a megjelölt 1%-tól. (Lásd: 3. eset)

Úgy tűnhet, hogy a 18 féléves futamidő megoldást jelenthet, de ne felejtjük, hogy ez csökkenti a teljes hitelállományt, így növeli az új hitelek arányát. 18 félév esetén a minimum új kiadható hitelállomány 7.14% lenne ($\frac{2}{n+k}$).

Az, hogy az 1. esetben a rendszer működési költsége eléri a kezdeti megtakarítások mértékét egyszerűen abból adódik, hogy számos paraméter esetében alaposan túlbecsültük a valóságban várható értékeket, hiszen célunk nem a várható érték, hanem a még esetleg lehetséges szélső esetbecslése volt.

Az idei felvételi (és beiratkozási) tényadatok, valamint a diákhitel II. rendszer induláskori fogadtatása legkésőbb 2013. elejére már remélhetőleg fog olyan információs bázissal szolgálni, melynek segítségével még a jelenleg folyó kutatási projektünk lezárása előtt, a rendszer működésére vonatkozó realisztikusabb becslésekre is vállalkozhatunk majd óvatosan.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Blankart, Charles B. (2008): Öffentliche Finanzen in der Demokratie. Eine Einführung in die Finanzwissenschaft. (7. Auflage) Verlag Franz Vahlen, München.
- Cullis, John and Jones, Philip (2003): Közpénzügyek, közösségi döntések AULA, Budapest.
- Zimmermann, Horst and Henke, Klaus-Dirk (2005): Finanzwissenschaft. (9. Auflage). Verlag Franz Vahlen, München.
- Brümmerhoff, Dieter (2007) Finanzwissenschaft.(9. Auflage): Oldenbourg, München –Wien
- Brümmerhoff, Dieter (2011) Finanzwissenschaft.(10. Auflage): Oldenbourg, München –Wien
- Adorján Richárd - Balogh László - Hőgye Mihály - Parádi-Dolgos Anett - Wickert Irén (2012) közpénzügyi menedzsment AULA, Budapest
- Anita Ágoston, Irén Wickert, László Balogh (2011) Current Issues of the New Public Management, Regional and Business Studies Vol 3 Suppl 1, 353-365
- Heertje, Arnold Wenzel, Heinz-Dieter (2008) Grundlagen der Volkswirtschaftslehre (7. Auflage) Springer
- Berlinger Edina. Felsőoktatás életre-halálra Magyar Narancs 2012. febr. 9.

1. táblázat

Az állami szerepvállalás mértéke

Ország	Időszak	Az állam növekedése	Állam/GDP% 1990	Állam/GDP% 2002
USA	1913–1957	6,0%–26,0%	37,0	36,0
Nagy-Britannia	1920–1950	26,0%–39,0%	42,2	41,8
Kanada	1929–1954	15,0%–27,4%	48,8	40,9
Németország	1913–1954	15,7%–41,0%	44,5	48,7
Dánia	1870/79– 1947/50	8,4%–23,3%	57,0	55,8
Norvégia	1938–1950/53	17,0%–32,6%	54,0	47,4
Svájc	1938–1952	19,1%–21,2%	30,0	35,4
Belgium	1912–1956	7,3%–22,2%	53,4	50,2
Svédország	1938/39–1950	21,0%–31,3%	63,5	58,2

Forrás: Zimmermann–Henke, 2005. p. 34.

2. táblázat

Állami kiadások a GDP százalékában

	1990	1995	2000	2005	2008	2010
Dánia	56,1	59,2	53,5	52,6	49,6	58,5
Németország*	45,3	48,3	45,1	46,8	43,7	47,9
Egyesült Királyság	39,4	44,3	36,8	43,7	44,3	50,4
Írország	38,1	41,0	31,6	34,4	35,5	66,8
Ausztria	49,3	55,9	51,3	49,8	47,9	52,5
Svédország	58,6	67,2	57,1	56,3	52,5	52,9
Magyarország	–	–	46,5	50,0	49,0	49,5

* 1990-ig Nyugat-Németország Forrás: Heertje–Wenzel, 2008, Eurostat, 2011

3. táblázat

Az állami szerepvállalás növekedésének okai

Cullis–Jones (<i>Berry és Lowery</i> nyomán)	Blankart
<ul style="list-style-type: none"> - Leviatánszerű bürokratikus monopóliumok - Fiskális illúzió - Hivatali szavazóerő - Pártok versenye - Érdekcsoportok tevékenysége - Központosítás - Adózási kérdések - Keresleti érvek (Wagner, Galbraith) - Kínálati érvek (Baumol) - Gazdaságok nemzetközivé válása - Információ - Elmozdulási hatások - Társadalombiztosítás növekedése - Marxista megközelítés - Alkotmányos sorvadás 	<ul style="list-style-type: none"> - Közvetlen demokráciában - Közszolgáltatások jövedelemrugalmassága - Közszolgáltatások adóár-rugalmassága - Népeségnövekedés - Képviseleti demokráciában - Szavazatcsere - Lobbitevékenység - Érdekcsoportok - Bürokrácia hatása - Adó- és fiskális illúzió

Forrás: *Cullis–Jones*, 2003; *Blankart*, 2008

4. táblázat

Az állami kiadások visszafogásának lehetőségei

Blankart	Brümmerhoff
<ul style="list-style-type: none"> - Mennyiségi korlátozások - Költségvetési eljárási korlátok - Bevételi és kiadási döntések összekapcsolása - Finanszírozás célbevételekből - Szavazatcsere korlátozása - Állami feladatok federalizálása - Államadósság törlesztési terve - Minősített többség - Sunset Legislation - Zárolás 	<ul style="list-style-type: none"> - Alkotmányos reform - Decentralizáció - Privatizáció - Finanszírozás - Termelés - „Államtalanítás” - Liberalizáció - A megszorítások technikája és időzítése - Drasztikus - Átalányszerű - Szelektív - Bevételek csökkentése

Forrás: *Blankart*, 2008, *Brümmerhoff*, 2006

5. táblázat

Hazai diákhitel konstrukciók.

	Diákhitel I.	Diákhitel II.
Felhasználás	szabad (megélhetési költség)	kötött (önköltség)
Jogosultak	minden hallgató a felsőoktatásban	részösztöndíjasok, önköltséget fizetők
Maximális havi hitelösszeg	ezentúl 50 ezer forint (korábban 40-50-60 ezer Ft)	havi önköltség (akár havi 270 ezer forint az orvoscépzésben)
Kamat	jelenleg 8% (önfenntartó), változó	mindig 2% (támogatott), fix
Törlesztés	képzés után jövedelemarányosan	képzés után jövedelemarányosan
Törlesztési kötelezettség	ezentúl a bruttó jövedelem 8%-a (korábban 6-8-9%)	a bruttó jövedelem 4-24%-a
Hitelállomány	244 Md	
Finanszírozó	EIB, MFB, diákhitel kötvények	
Állami garancia	Forrásokra	
Élő szerződések száma	214 ezer	
Adóhatóságnak átadott ügyek aránya 2011-ben	1,7%	
Éves működési költség a hitelállomány arányában	0,5-0,6%	
Ki viseli a hitelkockázatot?	Hitelfelvevők kockázati közössége	állam
EUROSTAT besorolás	Privát	állami

Forrás: *Berlinger*, 2012

6. táblázat

1. eset

Diákhitel kamatláb (Szemeszter)	Hallgatók száma	Állampapír - hozam (Szemeszter)
1,0%	150 000	2,0%
Szemeszterek száma	Önköltség - térítés	Működési költség
10	400 000 Ft	1,0%
Fizetéseképtelenség		Futamidő (Szemeszter)
1,5%		50
Összes hitelvolumen	Annuitásfaktor	Összköltség (Szemeszter)
1 800 mrd Ft	2,55%	68 7656 mrd Ft
		Egy főre jutó költség
		458 440 Ft

2. eset

Diákhitel kamatláb (Szemeszter)	Hallgatók száma	Állampapír - hozam (Szemeszter)
1,0%	150 000	2,0%
Szemeszterek száma	Önköltség - térítés	Működési költség
10	400 000 Ft	0,0%
Fizetéseképtelenség		Futamidő (Szemeszter)
1,5%		50
Összes hitelvolumen	Annuitásfaktor	Összköltség (Szemeszter)
1 800 mrd Ft	2,55%	50 766 mrd Ft
		Egy főre jutó költség
		338 440 Ft

3. eset

Diákhitel kamatláb (Szemeszter)	Hallgatók száma	Állampapír - hozam (Szemeszter)
6,09619580%	150 000	2,0%
Szemeszterek száma	Önköltség - térítés	Működési költség
10	400 000 Ft	1,0%
Fizetéseképtelenség		Futamidő (Szemeszter)
1,5%		50
Összes hitelvolumen	Annuitásfaktor	Összköltség (Szemeszter)
1 800 mrd Ft	6,43%	0 Ft
		Egy főre jutó költség
		0 Ft

FÁBÓL VASKARIKA? EGYKULCSOS CSALÁDI JÖVEDELEMADÓZÁS LEHETŐSÉGE MAGYARORSZÁGON NEMZETKÖZI TAPASZTALATOK ALAPJÁN

BALOGH¹ László, GÁL² Veronika, PARÁDI-DOLGOS³ ANETT

¹PhD, egyetemi docens,

² PhD hallgató,

³PhD, egyetemi adjunktus

Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar

Pénzügy és Számvitel Tanszék

A választott témát, mintegy aktuális adópolitikai tervet kívánjuk vizsgálni. Adóelméleti és adópolitikai szempontból valóban igazolható egy egyszerű, igazságos és méltányos jövedelemadóztatás bevezetése hazánkban. Ennek egyik lehetséges megoldása a családi adóztatás. Tanulmányunkban bemutatjuk a családi adózás és az egykulcsos adóztatás nemzetközi gyakorlatát és tapasztalatait, bevezetésének lehetőségeit. A megvalósításának azonban igen jelentős korlátai lehetnek adómorál, demográfiai és jövedelmi viszonyok alapján. A jövedelemadóztatás e formájának a hatási is vitatottak. Míg egyes közgazdászok és elemzők támogatják, addig másoknak erős kételyeik vannak a költségvetés bevételi oldalára gyakorolt hatását tekintve. Mindezeket szem előtt tartva igyekszünk értékelni és javaslatokat megfogalmazni a témával kapcsolatban.

SQUARING THE CIRCLE? FAMILY FLAT INCOME TAX OPTION ON THE BASIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN HUNGARY

László BALOGH¹, Veronika GÁL², Anett PARÁDI-DOLGOS³

¹PhD, Associate Professor,

²PhD Student,

³PhD, Assistant Professor

Kaposvár University Faculty of Economics

Department of Finance and Accounting

We would like to examine the chosen theme as a current plan in the field of tax policy. The introduction of a simple, fair and equitable income taxation can be justified in tax theoretical and tax political point of view. One possible solution for this can be the family taxation. In our study we introduce the international practice and experience of the family flat taxation and the possible ways of introductions in Hungary. The realization of the system may have a very significant delimitation based on tax morality, demographic and income conditions. Also the effects of this way of income taxation are controversial. While some economists and analysts support, others had strong doubts about the impact of these taxation on the revenue side. Whit this end of view we try to evaluate and formulate proposals on the subject.

PROGRESSZIVITÁS LÉPÉSRŐL LÉPÉSRE

Adózással, adóztatással foglalkozó tanulmányok elengedhetetlen része a jó adórendszer követelményeinek rögzítése. Ezek teljes átvilágítását most elkerülnénk, kizárólag az egykulcsos adó által jelentkező jelentősebb pontjait elemezzük.

Az egyszerűség és átláthatóság kívánalmának eleget tehet a bevezetésre javasolt adózási forma, bár nem azért, hogy egy kulcsot alkalmaz, hiszen valljuk be az adófizetési kötelezettség meghatározásánál nem adóalap és az adókulcs egyszerű szorzási művelete okoz fejtörést, hanem sokkal inkább az adóalap meghatározása. A gazdaság szereplői számára is az egyszerű adminisztráció, adómentességek és kedvezmények korlátozott száma teszi vonzóvá és leginkább átláthatóvá az adózást.

A másik kényes pont a méltányosság elve; amely oka lehet egy társadalmi elutasításnak. Még nagy támogatottságot élvező kormányzatot is igen jelentős támadások érhetnek, ha a méltányosság vertikálisan vagy, horizontálisan nem teljesül. Horizontális méltányosságról akkor beszélünk, ha a „minden lényeges szempontból egyforma helyzetűeket” egyenlően kezelik- ez az adóeltitkoláson túl a legális kiskapuként szolgáló kedvezmények jegyében sérthető meg. Ezért is előnyös a jövedelmeket forrástól függetlenül ugyanúgy adóztatni. A vertikális méltányosság ezzel szemben azt mondja ki, hogy a „nem egyenlőket különbözőképp kell adóztatni”, vagyis „több adót kell fizetniük”- ez az egyenlő (arányos) teherviselés, ami szerint a magasabb jövedelműeknek (tehetősebbeknek) nagyobb részt kell vállalniuk a közterhek viseléséből (*Galántainé*, 2002). Eszerint egységnyi adófizetés a jövedelem növekedésével egyre kisebb áldozatot jelent, mivel magasabb jövedelem esetén egyre kevésbé a (létf)fontos(ságú) javak megszerzéséhez szükséges, így inkább annak megtakarítási felhasználásának valószínűsége nő. Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy ugyan alapvetően a közép- és magasabb jövedelműek járnának kedvezőbben az új adókulccsal, mivel az új ráták általában a reform előtti alacsonyabb kulcsot közelítették, így a felsőbb kulcsoknál lényegesen alacsonyabban kerültek megállapításra. Az engedményeket-kedvezményeket (kivéve, ami esetleg gyerek utáni, családi típusú kedvezmény) sok esetben a tehetősebbek tudták kihasználni (pl. lakásvásárlásra vonatkozó kedvezmények), így némiképp kompenzálhatnák az egykulcsos rendszer járulékos elemei az őket érő „túlságosan” kedvező változtatásokat. Ezzel valamelyest enyhíteni lehetne a sokat hangoztatott kritika hatásán, miszerint az egykulcsos adó csak tovább növelné a már meglévő jövedelmi különbségeket (*Stiglitz*, 2000).

A kérdés az, hogy a méltányosság követelményét milyen formában érdemes teljesíteni. Nem feltétlen szükséges beépíteni az adórendszerbe, megvalósítható a szociális rendszeren keresztül is. Így biztosítható a rendszer átláthatósága és egyszerűsége is.

Értelemazzük most az egykulcsos adózást. Valóban egykulcsos az egy kulcsos? Hogyan oldja meg mégis, ha szükséges a méltányosság problémáját? Ehhez néhány ábra segítségével bemutatjuk az adóztatás lehetséges formáit, nagy figyelmet fordítva a progresszivitásra.

Az 1. ábrán egy valódi értelmében egykulcsos adóztatás jelenik meg. Minden adóalany a megszerzett jövedelmének (ha jövedelemtípusú adóztatást feltételezzünk)

ugyanakkora részét fizeti be a központi költségvetésbe. Nem tesz különbséget a társadalmi rétegek, jövedelmi egyenlőtlenségek között.

A 2. ábrán szintén az egykulcsos rendszer függvényét láthatjuk, némi kiegészítéssel. Ebben az esetben az adószabályok alkalmazzák az adójóváírást, melynek révén az alacsony jövedelműeknek kisebb adófizetési kötelezettséget kell teljesíteniük, azaz ezzel csökkentik az adóterhüket. A másik alkalmazási lehetősége ennek a típusnak, hogy az adómentes határt valamilyen feltételhez kötik. Ezzel a módszerrel környezetvédelmi vagy szociálpolitikai feladatokat, szinteket is kitűzhet a kormányzat, melynek teljesítése esetén alkalmazható az adómentes határ, ezek elérése nélkül viszont nem vagy csak arányos módon. Ezzel tehát a rendszer már közel sem valódi értelemben vett egykulcsos. Már is láthatjuk progresszivitását, amely a méltányosság, igazságosság megvalósításának egyik eszköze.

A Hall-Rabushka szerzőpáros által kidolgozott úgynevezett flat-rate tax, adóztatás elméletét a 3. ábra szemlélteti. Az ő struktúrájukban a jövedelmekre és egyéb juttatásokra egységesen 19%-os kulccsal kellene adót kivetni, azzal a kiegészítéssel, hogy egy 25.000 \$-os adómentes határt építettek a modellbe. A rendszer ezáltal tehát némi progresszivitást is tartalmaz, mivel csak az adómentes sáv feletti rész adózik, azaz csak a jövedelem határ feletti része után kell az egykulcsos mértéket fizetni. A progresszivitás e formája elkerül egyes hátrányokat, melyek többféle adókulcs esetén fennállnak, emellett a bevezető országok az adómentes sáv és az adójóváírás technikáját vegyesen is alkalmazhatják. A szerzőpáros által kidolgozott elmélet azonban nem valósult meg a gyakorlatban ettől eltérő, többnyire szintén nem tiszta egykulcsos adórendszerek jöttek létre.

1. ábra

Proporcionális adó Proportional tax

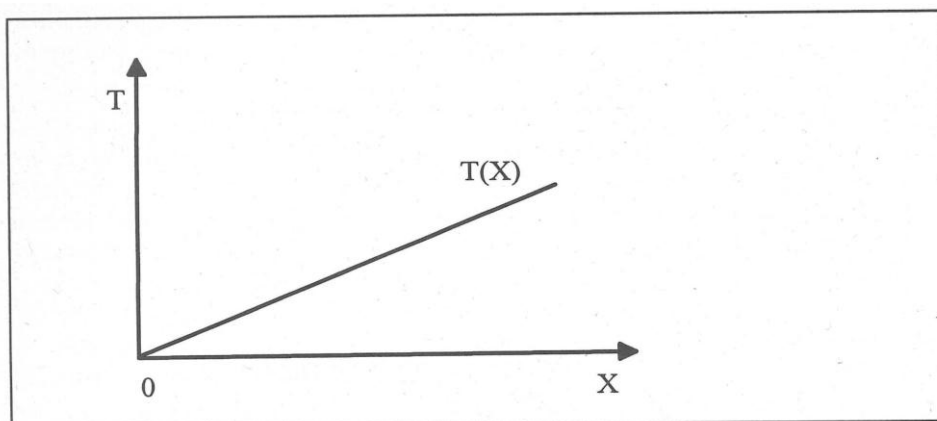

Abbildung I.1: Proportionaler Tarif

Forrás: Cansier, Dieter (2004), 14. o.

2. ábra

Proporcionális (egykulcsos) adó folyamatosan csökkenő adójóváírással
Proportional tax with tax exemption limit

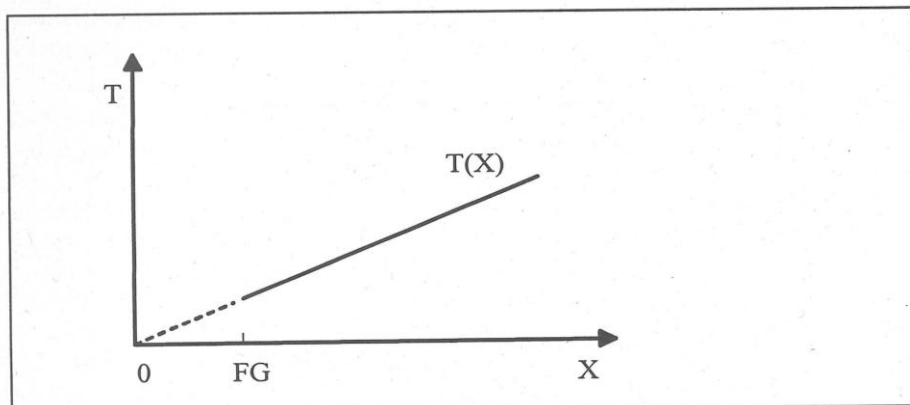
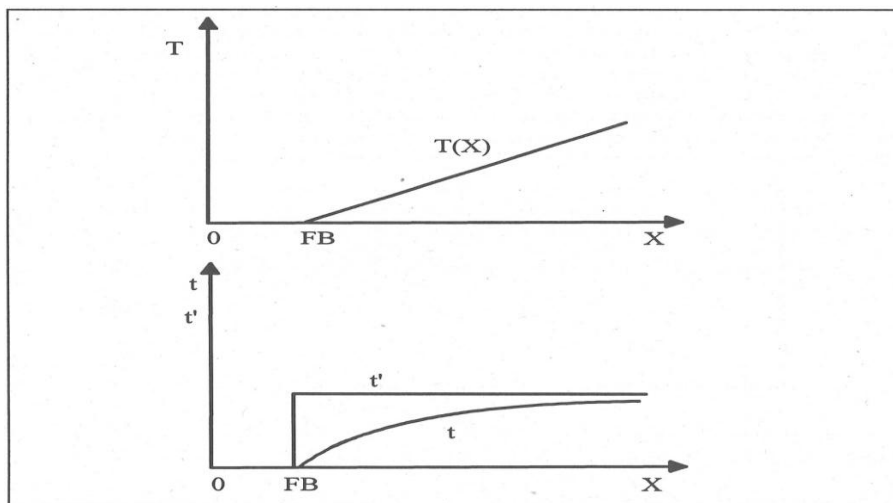

Abbildung I.1: Proportionaler Tarif mit Freigrenze (FG)

Forrás: Cansier, Dieter (2004), 14. o.

3. ábra

„Flat-rate” adómentes sáv alkalmazásával
Proportional tax with tax allowance

Abbildungen I.2: Proportionaler Tarif mit Freibetrag (FB)

(t' = Grenzsteuersatz, t = Durchschnittssteuersatz)

Forrás: Cansier, Dieter (2004), 15.o.

Az egykulcsos adórendszer számos előnyét és hátrányát tudjuk említeni, ezeket foglaltuk össze László Csaba és Kürthy Gábor nyomán a következőkben. Részletes magyarázatot nem kívánunk adni mindegyik pontjához, közülük csak néhányat emelnénk ki.

Előnyök:

- egyszerű, olcsó, átlátható adózás
- „arányos” köztelherviselés érvényesülése
- teljesítményre ösztönöz
- egyszer adóztatja a tőkejövedelmeket
- versenyképessé teszi az országot (FDI)
- jótékony hatás a költségvetés helyzetére
- visszaveti az adóelkerülést
- élénkíti a gazdasági növekedést
- az ország lépést tart a trendekkel
- visszaszorul a bürokrácia, csökken az államapparátus
- növeli a foglalkoztatottságot
- alkalmat ad az adórendszer átfogó reformjára
- gátolja az adónemek közti átcsoportosítással való trükközést (forrás-független adóztatás)

Hátrányok:

- „méltánytalan” (vertikálisan)
- általában a jólétiséggel ellentétes irány
- társadalmi különbségek, feszültségek növekedése
- nem lehet testreszabott (vagy ha mégis az a rendszer, már nem egyszerű)
- veszélyezteti a költségvetés bevételeit, ezért fiskális stabilitás szükséges hozzá
- hiányzik a családi szempont
- nem számít a jövedelem forrása (munka- vagy tőkejövedelem)
- általában nem érvényesül a Laffer-görbe
- jómódúak megtakarítását növeli
- az adókulcsverseny spiráljához vezet

Egyszerű és méltányos adórendszer megalkotása igazából lehetetlen. Az igazságosság valamilyen szinten egyenes arányban áll az adórendszer összetettségével, mert a bonyolultabb és részletesebb szabályozás képes érvényesíteni az egyedi érdekeket. Azaz annak érdekében, hogy igazságosabbnak számítson egy adórendszer, minél inkább testreszabottnak kell lennie, és a lehető legtöbb szempontot figyelembe venni az adók megállapításakor, de ez számtalan jogszabály és kedvezmény, mentesség és jóváírási tétel formájában épp a másik fontos szempont, az egyszerűség ellen hat. Azaz a kivételek-mentességek révén – bár igazságosabb, de – bonyolultabb és kijátszhatóbb rendszer felé teszünk lépéseket. Az egykulcsos (egyszerű) és a fair (igazságos) adózás tehát nem teljesen összeegyeztethető, hisz egyik szempont erősítése a másik kárára hathat.

A rendszer méltányossági követelményeit azonban a bevezetés társadalmi politikai elvei is jelentősen befolyásolhatják. A Szlovákiában bevezetett egykulcsos adórendszer

egy reform részeként mehetett át az elfogadás rostáján, míg Romániában nagyobb ellenállásba ütköztek a lépések. Viszont el kell azon elgondolkodni, hogy az egykulcsos átállás (kivételek nélkül) nem a lakosság és a vállalati szektor számára átmeneti kedvező hatású intézkedések, (amiket később törvényszerűen szigorítás, visszavétel követ), hanem olyan közép-hosszú távú stratégiai lépések, melyek hatékonyabb adórendszert, kisebb bürokráciát, illetve az államok versenyképességének javítását kívánták elérni. Sokféle egyszerűsítő lépésre az egykulcsos adó bevezetése nélkül is van lehetőség, de az adórendszer kiszámíthatóságát sem szabad figyelmen kívül hagyni.

Ha elhagyjuk kicsit az egykulcsos adóztatás mezejét, vizsgálódhatunk a különböző progresszív adóztatási módszerekben. A 4. ábrán látható direkt progresszió gyakorlati alkalmazását a német adórendszerben a jövedelemadóztatás eszközként használják. A módszer lényege, hogy jövedelemhatárokat tűznek ki a rendszerben, melyekre meghatározott matematikai képlet alapján kell az adót kiszámítani, rendszerint egy fix adóösszeget kell kiegészíteni, valamilyen arányosított hányaddal. Így az adómentes sáv felett a határadókulcs folyamatosan növekszi, minél nagyobb a jövedelem, de egy összeghatár felett a határadókulcs állandóvá is válhat. Tehát a rendszerben sok adókulcs van!

4. ábra

Direkt progresszió, adómentes sáv alkalmazásával Rate with tax allowance and steady direct progression

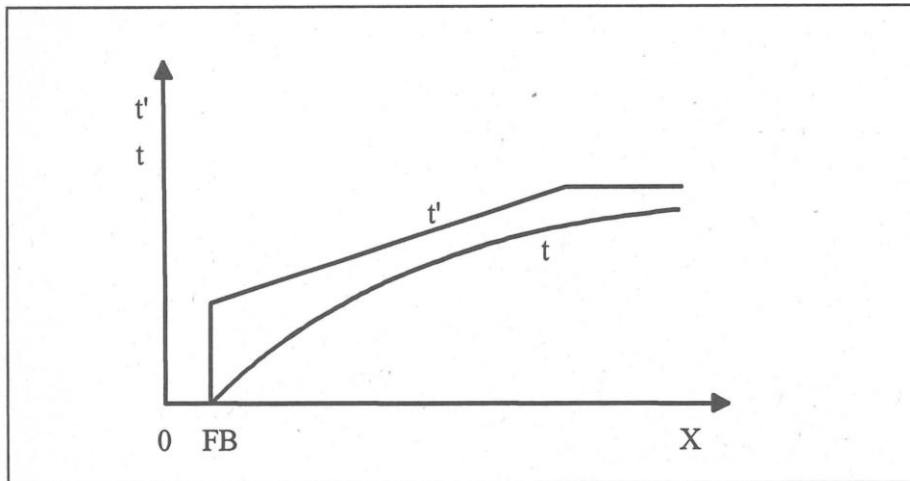

Abbildung I.3: Tarif mit Freibetrag und stetiger direkter Progression

Forrás: Cansier, Dieter (2004), 16.o.

Az utolsó eset, a mai magyar adórendszerben is működő sávok progresszió. Az 5. ábrán szemléltetett átlag és határadókulcs függvények, jól magyarázzák a rendszer lényegét. A kialakított jövedelemsávokba eső összegekre eltérő terheket rónak. Azaz, egy viszonylag bonyolult rendszerben beépíthetjük az eddig bemutatott elemeket. Az adójóváírással

csökkenthető, elkerülhető az alacsony jövedelemből élők jövedelem elvonása, a kialakított sávok jól illeszkedhetnek a munkakínálat rugalmasságához. A sávonként növekvő határadókulcs, pedig a közös teherviselésen túl a növekvő jövedelem csökkenő hasznosságának tényre alapoz. A sávós progressziót alkalmazó adó tehát nem egyszerű viszont a méltányossági és igazságossági szempontokat is figyelembe veszi.

5. ábra

Sávosan progresszív
Rate with tax allowance and graded tax

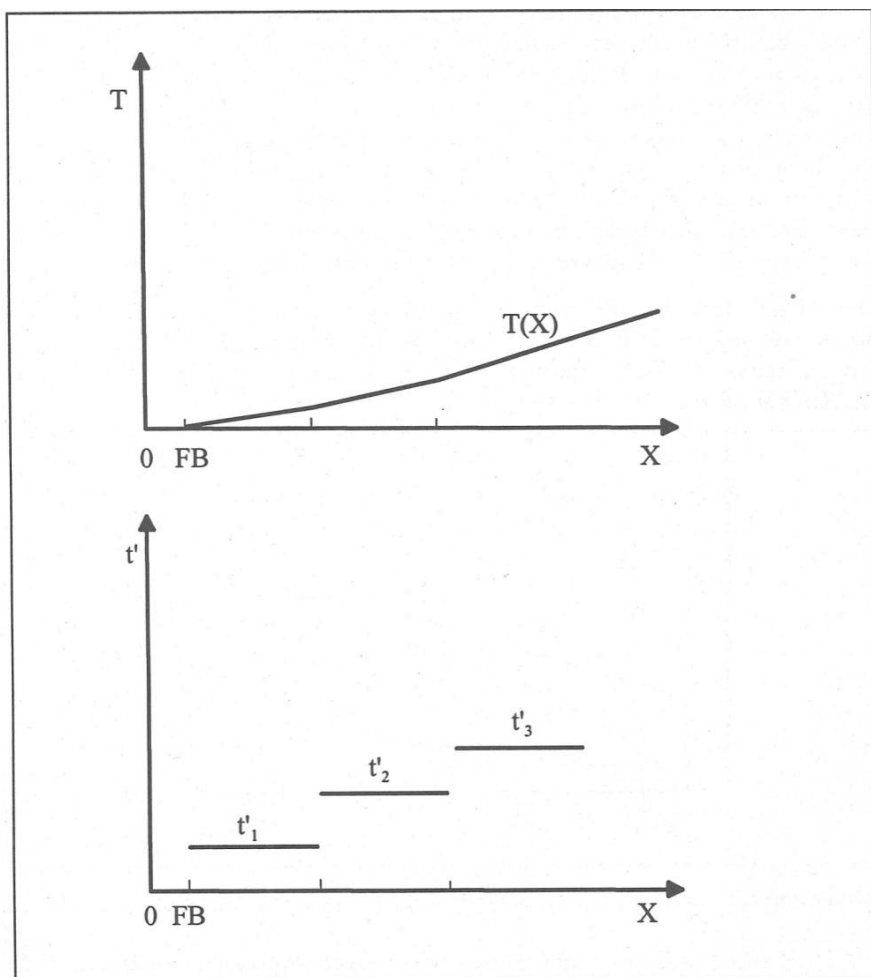

Abbildung I.4: Tarif mit Freibetrag und progressiven Stufengrenzsteuersätzen
Forrás: Cansier, Dieter (2004), 17. o.

CSALÁDI ADÓZÁS

A 2011-re elfogadott adótörvény az egykulcsos rendszert még családi adózással kívánja fűszerezni. Miért is van erre szükség? Adóelméleti megközelítést alapján egy egykulcsos adóztatás nem progresszív.

A családi adózást két oldalról közelíthetjük meg. Egyrészt értjük alatta az adóalap illetve adómérték családi állapot szerinti megállapítását, másrészt egy az adórendszer progresszivitás csökkentő eszköz. A kérdés, hogy miért kell egy nem progresszív rendszer progresszivitását csökkenteni?

A korábban (3. ábra) bemutatott flat-rate tax rendszer, az adómentes sáv alkalmazása révén progresszívvé válik, ha pedig még az adójóváírás intézményét is fenntartja a 2011-es adótörvény, akkor az effektív adókulcs még nagyobb változatosságot mutat.

A családi adózás formája megvalósulhat egyszerűen és bonyolultan. Egyszerű eszköze lehet a családi állapothoz vagy a gyermekek számához kötött adóalap meghatározás, illetve a ugyanezen elvek mentén adókedvezmények alkalmazása. A két módszer hatása eltérő, míg az adóalap meghatározását befolyásoló családi adózás, az adómentesség határát tolja el, addig az adókedvezményekkel elért adóteher csökkentés az effektív adókulcsot fogja csökkenteni.

A bonyolult módszer a Németországban és Franciaországban alkalmazott splitting. A német a házastársak jövedelmét vonja össze, majd osztja fel közöttük, így határozva meg az adó alapját. A francia adórendszer ennél még összetettebb. Az egy háztartásban élők jövedelmét vonja össze, függetlenül, hogy gyermek vagy felnőtt szerezte meg és egyetlen adóbevallás formájában az egyes családtagokkal súlyozva határozza meg a fizetendő adó nagyságát.

NEMZETKÖZI TAPASZTALATOK

Balti államok

Az egykulcsos európai adóreformok sorát a '90-es évek közepén a Balti államok nyitották meg. A volt szovjet államok közül Észtország vezette be elsőként 1994-ben az egykulcsos adót. Ezen országok helyzete és körülményei már önmagában is sajátosak, (munkanélküliség 35%) de a megvalósítás alacsonyabb adóterhek, és új munkahelyek teremtésén keresztül valósulhat meg. Meghatározónak számított, hogy a volt kommunista országok csak pár évvel korábban szakadtak ki a Szovjetunióból, és a piacgazdaságra való átállás még előttük állt. Emellett Észtországban a kedvezmények szinte teljes eltörlése mellett valósult meg az átmenet. A bevezetését követően csökkentek a jövedelmi különbségek, amit a növekvő adóbevételek ilyen célú felhasználása is segített. Ez emelte az emberek igazságérzetét és a Rabushka-féle felfogás szerint célzottabban segítette a rászorulókat.

Az észt-lett-litván trió (1. táblázat) az egykulcsos adó bevezetésekor 26-25-33%-os kulcsokat alkalmaztak. Majd a litvánok 1%-ponttal, és ami igazán jelentős, a lettek 9%-ponttal mérsékeltek a jövedelmek adókulcsát. Az elsőként bevezető országok közül az adókulcsok tekintetében felfele kitűnő Lettország valószínűleg érzékelte, hogy magas adókulccsal nem tudott versenyképes lenni környezetében.

Emellett mindhárom állam tervében 2010-ig a legfeljebb 20%-os kulcsra való további csökkentést tűzte ki célul. Így megállapíthatjuk, hogy az elsőként bevezető országok az új évezredben nem tudták függetleníteni magukat a kialakuló adóversenytől, így a kezdetben biztonságos (sőt magas), de stabil fiskális hatású adószinteket idővel nekik is meg kellett vágniuk.

Érdeemes még megjegyezni, hogy az adókon felül természetesen a járulékok szerepe is releváns az adóterhek kapcsán. Az MNB egy 2007-es tanulmánya felhívja rá a figyelmet, hogy azokban az országokban, ahol az önfoglalkoztatók járulékai alacsonyabbak az alkalmazottakénál, egyrészt magas önfoglalkoztatottság, de egyúttal jelentős mértékű adóelkerülés jellemzi az országot (így pl. Lettorszáiban és Litvániában). Fennáll ez a megállapítás akkor is, ha nincsenek különösebb eltérések a jövedelmet terhelő adókulcsok vonatkozásában. Viszont ahol nincsenek ilyen különbségek a járulékok mértékében, ott az „adóteljesítési problémák” sem jelentősek. E térségben a gazdasági növekedést alapvetően a tőkebeáramlásoktól várják. Az állam bevételeinek alakulása ugyan általában bizonytalan kimenetelű ilyenkor, de az egykulcsos változtatások a külföldi tőkebefektetések számára szinte minden esetben vonzóvá teszik az országokat. Egyrészt az alacsonyabb munkaerő-költségek, valamint a kedvező adó és – adminisztrációs terhek révén válnak a működőtőke befektetések célpontjává ezek az országok.

1. táblázat

Az egykulcsos adó bevezetése az európai országokban
The introduction of flat-rate tax in European countries

Ország	Bevezetés éve	Adókulcsok a reform után			Adókulcsok a reform előtt		
		SZJA	TAO	ÁFA	SZJA	TAO	ÁFA
Észtország	1994	26 (20)	26 (21)	18 (20)	16-33	35	18
Litvánia	1994	33 (15)	29 (15)	18 (21)	18-33	29	18
Lettország	1997	25 (23)	25 (15)	18 (21)	10-25	25	18
Oroszország	2001	13	37 (20)	20 (18)	12-30	35	20
Szerbia	2003	14 (12)	14 (10)	18	10-20		
Ukrajna	2004	13	25	19	10-40	30	19
Szlovákia	2004	19	19	19	10-38	25	14 és 20
Grúzia	2005	12	20	18	12-20	20	
Románia	2005	16	16	19 (24)	18-40	25	9 és 19
Montenegró	2007	15 (12)	9	17	16-24	15-20	
Macedónia	2007	12 (10)	12 (10)	18	15-24	15	
Csehország	2008	15	19	20	12-32	24	
Bulgária	2008	10	15 (10)	20	10-24	15	
Albánia	2008	10	10	20		20	
Lengyelország	2009	18	19	22	19-40	19	
Magyarország	2011	16	16 (10)	25	17/32	16 (10)	25

Forrás: Gubucz (2010)

Észtországban a bevezetés évében kb. egy százalékponttal nőtt az SZJA bevételek GDP-hez viszonyított aránya (7,9-ről 8,7%-ra); Litvániában az átállást követően változatlan maradt, de a követő években összességében jelentősen emelkedett (5,4%-ról 5 év alatt 8,5%-re); míg Lettorszáiban határozott csökkenést mutatott ez az arány. Az észtek eredményességét az euro-övezeti csatlakozási kilátásaik is alátámasztják.

A lettek eredményessége vitatható; a bevezetést követő növekedés évei után ugyanis a válság nagy gazdasági visszaesést és 20%-os munkanélküliséget hozott. Sokan a kiéleződő egyenlőtlenségeket és a befektetők aggodalmait is az ország gazdasági versenyképességének negatív megítéléseként említik. A 2009. novemberi IMF-javaslat már követelte az ország egykulcsos adórendszerének megszüntetését. Két fontos érvként hozta fel a Valutaalap, hogy az SZJA bevételeinek csökkenésével és a szociális juttatások visszafogásával jártak az adóintézkedések, amelyek növelték az egyenlőtlenségeket Lettorszáiban. Az SZJA-bevételek csökkenése a legtöbb országban nem okozott komoly kiesést, vagy az áfa emelésével nem váltak érezhetővé az adóátrendeződések.

Orosz „csoda”

Őket pár év elteltével a nagy visszhangot kapó orosz bevezetés követte, ahol az igen alacsony adófizetési hajlandóság megtörését (az ellenőrzések szigorításával egybekötve) a radikális adócsökkentés és egykulcsosítás reformjától. A 2000-es évben csupán a kötelezettségek 8%-a folyt be. Sok szempontból számított korszerűtlen az állam működése, de ezek közül is kiemelkedett az adóigazgatás hatékonysága, egyúttal az adóalanyok fizetési hajlandósága. Ilyen körülmények között kívánatosnak tűnt egy átfogó adóreform a behajtás és ellenőrzés szigorításával, valamint a sokat emlegetett adóalap szélesítésével.

A 12-30%-os SZJA kulcsokat egy versenyképes 13%-os egységes kulcs váltotta fel 20, a 35%-os TAO kulcsa viszont 2%-ponttal emelkedett. A módosítást követő évben a jövedelemadó-bevételek 26%-os emelkedése következett be. A reformot megelőzően 14%-os volt az átlagos effektív adókulcs. A reform itt is 4800 orosz rubelig adómentes sávot biztosít.

Összességében a kiskapuk lezárása és az ellenőrzés hatékonysága jelentették az igazi előrelépést Oroszországban, de ehhez „kellett” a 8%-os befizetési hajlandóság is, amelyet az intézkedések az eltitkolás csökkentése révén kedvező irányba tudtak elmozdítani.

Románia

A nemzetközi versenyben a 2000-es évek elején lemaradó román gazdaság változtatni kényszerült bonyolult adórendszerén, így a 2004-es választásokon váratlan győzelmet arató román kormánykoalíció programjában ígéretet tett az egységes, 16%-os jövedelemadó megvalósítására. Ez a magánszemélyek korábban öt sávós (18 és 40%-os kulcsok közötti) adózását és a társaságok addigi 25%-os adóterhét csökkentette le. A Közép-Kelet európai viszonylatban kibontakozó adóversenyben ugyan nem sorolható a legalacsonyabbak közé ez a ráta, de a nyitott növekvő gazdaság attraktivitásának fokozásához megfelelő eszköznek tűnt. 2005

elején a román miniszterelnök a tb-terhek csökkentését is célul tűzte ki; a vállalatok esetében a mintegy 50%-os szintről idővel valóban 30-40%-ra mérséklődött a ráta (Rabushka, 2005). Az áfa 19%-os kulcsát viszont annak ellenére sem emelték meg a bevezetés éveiben, hogy az IMF kezdetben aggodalmát fejezte ki az alacsonynak számító és adókiesést eredményezhető 16%-os jövedelemadók fényében. Más kérdés, hogy a válság hatására hozzányúltak ehhez az eszközhöz, és az államháztartási hiány visszaszorítása érdekében 2010 júliusában 5%-ponttal 24%-ra emelték az áfát (Kincsei, 2010).

Szlovák reform

Hazánk és Szlovákia közötti folyamatos versenyek egyik eleme az adóverseny. Szomszédunknál 2004-ben bevezetett átfogó reformcsomag jó „silabusz” lehet a számunkra. az egykulcsos adózásra áttérő országok esetén, hogy az adókulcsok módosítását más intézkedések is kísérték, de ezek többnyire az adózás keretein belül végbemenő változtatások voltak. Szlovákiában viszont a nyugdíjrendszer, az egészségügy, a munkaerőpiac, a jogrendszer és tervek szintjén az oktatás is reformok elé nézett.

Mit tettek? – néhány reformintézkedés:

- 19%-os SZJA relatíve magas adómentes sávval
- 19%-os társasági adó
- kedvezmények eltörlése
- a 14/20%-os ÁFA módosítása 19%-ra
- növelték a jövedéki adókat az EU követelményeinek megfelelően
- kisebb adótípusokat is eltöröltek (örökösödési, ajándékozási)

Szlovákiában - a hazánk számra is - legnyomasztóbb probléma állt bevezetésekor a középpontban a munkanélküliség. A hazánkban jelenleg zajló átalakítási folyamatok a szlovák esethez hasonlóan valósulhatnak meg, vagyis az adórendszer átalakítása szélesebb szisztéma körében mehet végbe. Természetesen a szlovák társadalom támogatása is nagyban hozzájárult a korlátok nélküli elfogadáshoz. Így könnyen megvalósulhatott az adózoói kör szélesítése, a közvetett adók felé történő eltolódás az adóbevételek tekintetében, alacsony adókulcsok, az engedmények és kivételek körének csökkentésével, a munkanélküliség visszaszorítása, versenyképes adórendszer bevezetése, a jövedelmek kettős adóztatásának elkerülése.

A munkaerő aktivitásának növelése érdekében jelentősen csökkentettek a munkanélküli segélyek mértéke és bevezettek foglalkoztatást elősegítő intézkedéseket is (pl. retraining-ek). Megállapítható, hogy a 19%-os kulcs az egykulcsos adók második hullámú országai között nem feltétlen mondható alacsonynak, de a szlovákok egyrészt sok jelentős intézkedést hoztak egyszerre, amik összességében kockázatosak lehettek a bizonytalan kimenetek miatt, illetve a fiskális egyensúlyt nem akarták veszélyeztetni, így egy biztonságosabb szintet választottak adókulcsnak.

Az egykulcsos adócsökkentés kettősége azonban elkerülhetetlen, hisz az áttérés kedvező hatásai (a foglalkoztatás, a külföldi befektetések, az attraktivitás, egyensúly melletti növekedés) nem mindenkit érintettek kedvezően. Sőt, az alacsony/magas

adómentes sáv ellenére a szegényebb rétegek még nehezebb sorsra juthatnak, ha a méltányosságot nem gyakoroljuk más módon és például a szociális támogatások jól célzott körétől is megvonják a sokszor létszükségletű juttatásokat.

Annak ellenére, hogy a gazdasági növekedés jótékony hatásából már középtávon is részesülnie kellene az alacsony jövedelmű rétegeknek, a szlovák reformintézkedések kifulladás állapotba léptek többek között a lakosság elégedetlensége következtében. Egyrészt az ország elmúlt évekbeli egyenlőtlen fejlődésére utalva a válságból történő különböző ütemű kilábalás és Robert Fico szlovák miniszterelnöknek a progresszív adóra való visszaállást sürgető állásfoglalása is a reformlendülettel ellentétes irányba mutat.

A 2000-es években pedig az ún. második hullám során számos Közép-Kelet európai, köztük több szomszédos ország is beépítette az egykulcsos adózás rendszerét. Ezen országok –köztük kiemelten Szlovákia és Románia– a befektetők szemében versenytársaink; gazdasági, társadalmi és földrajzi közelségük így jó viszonyítási alapokat adhat. Viszont az eddigi egykulcsos bevezetések gazdasági-társadalmi sikerét megalapozó politikai befolyásolás szempontja igen eltérő. Romániában heves ellenállás kísérte a kényes gazdaságpolitikai reformokat, míg Magyarországról is valószínűleg elmondható lenne mindez, ha nem egy példátlan lakossági támogatottságú kormány lenne a hatalmon napjainkban.

HIVATKOZÁSOK

- Cansier, Dieter (2004): Finanzwissenschaftliche Steuerlehre. Lucius & Lucius, Stuttgart. 14-19. o.
- Galántainé Máté Zsuzsanna (2006): Adó(rendszer)tan. Aula Kiadó, Budapest. 34. o.
- Gubucz Tamás (2010): Egykulcsos adórevolúció Hol is rejlik az ördög? Szakdolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. 14. o.
- Hall, Robert E. - Rabushka, Alvin (2007): The Flat Tax (Hoover Classics). Hoover Institution Press, 2nd edition, Stanford
- Kincsei Éva (2010): Kemény ősz vár az IMF-kedvenc Romániára <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20100831-romania-az-imf-hazi-kedvence-gazdasagi-nehezsegekkel.html> (2010. 10. 04.)
- Kürthy Gábor (2010): „Az egyszerű adórendszer”. In: Bánfi Tamás (szerk.) (2010): Adózó munkaadók és adózó munkavállalók a korrupciómentes gazdaságtan, tanulmánykötet, Béta Book Kkt., Budapest. 56. o.
- László Csaba (2005): Egykulcsos adó – lehetőségek, Bank és tőzsde, Budapest.
- Stiglitz, Joseph E. (2000): A kormányzati szektor gazdaságtana. KJK-KERSZÖV, Budapest.
- Rabushka, Alvin (2005): The Flat Tax Spreads to Romania <http://www.hoover.org/news/daily-report/25465> (2010.10.15.)

THE RELATIONSHIP BETWEEN PUBLIC BALANCE AND INFLATION IN EUROPE (1999-2007)

MIKLÓS-SOMOGYI, Patrícia, BALOGH¹, László

¹Ph.D. Chair of Economics and Finance University of Kaposvár, Hungary

ABSTRACT

The study considers some of the factors determining budget balance. In particular, it investigates the relationship between budget balance and inflation. The analysis focuses on European states in the period between 1999 and 2007, and concludes that the relationship between budget balance and inflation is not demonstrable. In the literature, attempts to quantify the relationship between the two factors have faced severe difficulties. Inflation influences both the revenue side and the expenditure side of the budget, often increasing one and reducing the other at the same time. These effects might balance each other out, leaving the budget balance unchanged.

Keywords: budget balance, budget deficit, inflation

1. INTRODUCTION

The objective of our study is to introduce and analyse the development level and government deficit/surplus of European countries and to analyse and define the relation between inflation rate and public balance. These two factors interact; thus, both directions of the relationship can be analysed, that is, the influence of the change in inflation rate on public balance as well as the impact of balance on the inflation rate. Numerous theoretical approaches can be found considering both issues in the relevant literature. We summarise these theories by showing the role inflation plays in determining government revenue and expenditure, and thus the way it affects the budgetary situation. Following the theoretical argumentation, the interrelations of factors defined in the previous will be presented by using various methods in the international comparative analysis of the variables.

In the relevant literature, the usual way of discussing the relation between inflation rate and public balance is the following: if there is a budget deficit, the acceleration of the inflation can be expected; while if the budget has surplus, the inflation slows down. According to Erdős (1991) it can be stated that deficit does not always result in inflation even if it is covered by issuing money, and even less so if the deficit is covered by borrowings from private sector (the population or companies). Assuming given and stable amount of GDP, the government deficit covered by money-issuing will not influence inflation if it amounts to not greater than the increase of the amount of money that is intended to be spent on consumption by the public sector. Similarly, it will not cause an increase in inflation rate when government buying expenditures are covered by taxes paid by the private sector. The problem, however, is that gradually decreasing amount of deficit can be

financed in this way only when inflation accelerates. In case the deficit is intended to be covered by borrowings by the government, this is possible only in limited extent due to the interest rate. There will be no problem if the GDP increases; hence increasing income induces increasing tax revenue; thus the limit of the government deficit is determined by the growth rate of GDP.

In this paper, however, we do not investigate the factors influencing the inflation rate, nor the way government deficit affects inflation. The current study intends to answer the question: *what effect does the change in inflation have on the government deficit/surplus?* Macroeconomic theory assumes an obvious relation between these two factors. However, although their interaction is evident, it is difficult to quantify. Several foreign and Hungarian researchers – among others Erdős (1997), (1998), (1999) – pointed out that inflation heavily influences government revenue and expenditure. Thus it is interesting to determine what impact it has on public balance. The impact depends on two factors: 1, the interest paid on borrowings, as the nominal interest rate is adjusted to inflation rate, thus net saving on the interests can be achieved by lowering inflation rate¹; 2 its impact on the government seigniorage income. Thus, if inflation decreases, the government deficit can be reduced only if the effect of the former factor is greater than that of the second one. It is however not certain that the nominal interest rate on borrowings will promptly change due to the inflation change, nor that the rate of change will be similar to the change of the inflation rate. This greatly depends on the share of the long term fixed-income securities within the financing structure.

Erdős claims base money can be generated in three different ways, on the basis of which he distinguishes between various seigniorage definitions. His final claim is however the following: decreasing inflation leads to decreasing seigniorage-incomes, which in turn worsen public balance. The questions are what savings in net interest expenditures can be expected due to decreasing inflation rate, considering the interests to be paid on domestic borrowings of the government budget excluding central bank debt, and what decrease in the government revenues is due to the loss of part of the seigniorage income. Erdős's findings are based on the developments in the nineties in Hungary. He found that lowering the inflation rate can result in significant improvement in the budget balance (Erdős, 1997). Thus, the impact of the decrease in interest expenditure is stronger than that of the revenue due to the decreasing seigniorage-income. Starting from this point we examine to what extent inflation may influence the government expenditure, revenue and public balance. It is not easy to answer the question, however, since different countries have varying development status, inflation rate, growth rate, seigniorage-income², and internal debt, which fundamentally influence the results of

¹ Net interest burden decreases the interest to be paid on internal borrowing excluding the bank of issue. This decline cannot be seen in the budget balance after the debt to the bank of issue, because the paid interest on this debt flow back to the budget through the profit of the bank of issue.

² Seigniorage income is smaller in developed countries than in less developed ones, which is true for the analysed European countries as well.

the study. Given that countries are at varying stages of development, and that the inflation rate in countries with lower price level the inflation rate is necessarily higher due to the convergence of the real price level, in these countries higher government deficit can be expected according to the theory. The question is whether this claim can be proven by the analysis of the countries involved in the current study.

In their research on the relation of fiscal deficit and inflation, *Catao and Terrones* (2003) found that in case of countries with higher inflation rate there is an obvious relation between the inflation and government deficit. Our analysis, however, shows no significant relationship, since inflation rates in their study were substantially higher than what we found. They used data from much longer time series, including 107 countries in their analyses. As we shall later see, inflation was low in the European countries, with correspondingly different budget situation.

The current study thus deals with the relationship between inflation and government budget. All of our analyses were based on Eurostat data. In order to reveal the relation between variables several regression models were set up aided by Microsoft Office Excel and the econometric software package Gretl. The data sets origin from 1999 to 2007 and cover the EU-27, Iceland, Croatia, Norway and Turkey. The exact sets of data involved in the analysis are indicated in each phase of the analyses, as some data were not available and the software packages made the calculations on the basis of the involved variables.

2. RELATIONSHIP BETWEEN STATE OF DEVELOPMENT AND BUDGETARY CATEGORIES

At first, we analyse state of development, budget balance, government expenditure and revenue, and government debt. We use correlation matrix to define the linear relations between the variables (see Appendix); on the basis of this we found that the development status and *government debt* are uncorrelated; there is weak correlation between the development level and *expenditure-to-GDP ratio*. Of course this holds only for the examined countries and for the *average data from between 2001 and 2007*, thus the finding cannot be generalised. Positive and moderate correlations were found between GDP per capita and *public balance* as well as the *expenditure-to-GDP ratio*.

Thus, the more developed a country is, the higher its revenue-to-GDP ratio is, therefore the better situation the government budget is in. *Figure 1* shows the linear relationship of GDP per capita and public balance,³ while *Figure 2*⁴ that of development and government revenue. Linear regression shows that public balance is determined by the development status of the country by 27.68 per cent; if the GDP per capita increases by 10 per cent of PPS, 0.45 percentage point better

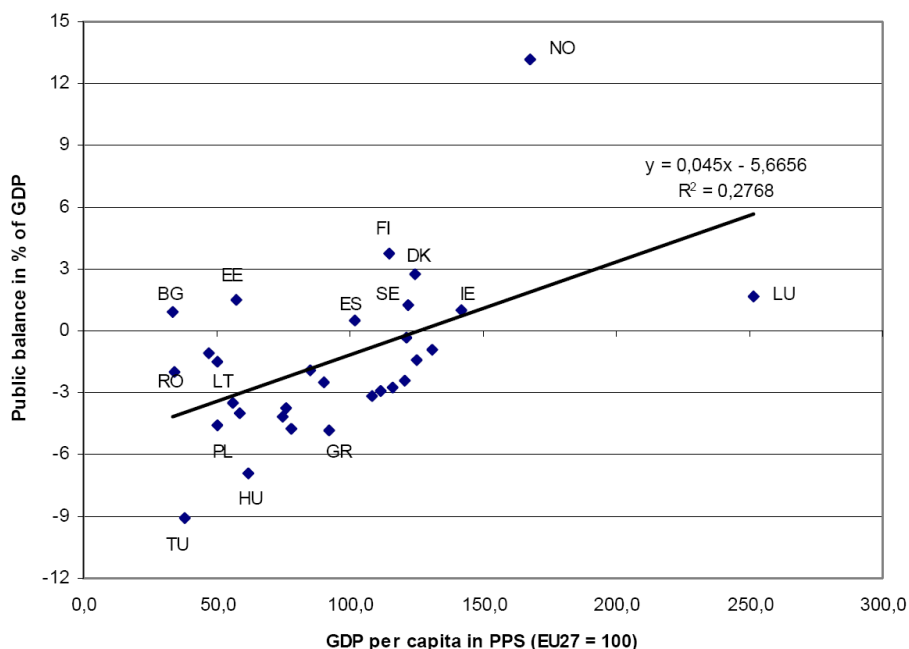
³ The calculation was based on the average data of the EU27, Croatia, Turkey and Norway between 2001 and 2007.

⁴ The calculation was based on the average data of the EU27, Iceland and Norway between 2001 and 2007.

balance can be expected on average. Luxembourg, as the most developed country,⁵ is an outlier, while the similarly highly developed Norway poorly fits the regression model due to its outstanding government surplus. The budgetary situation of Bulgaria, Estonia and Finland is better than it could be expected on the basis of their development status; because they can be found much higher than the regression values. Compared to their development status, Turkey, **Hungary** and Greece have worse budgetary situation.

Figure 1

Public balance in the percentage of GDP depending on development status

Source: Based on Eurostat data sets

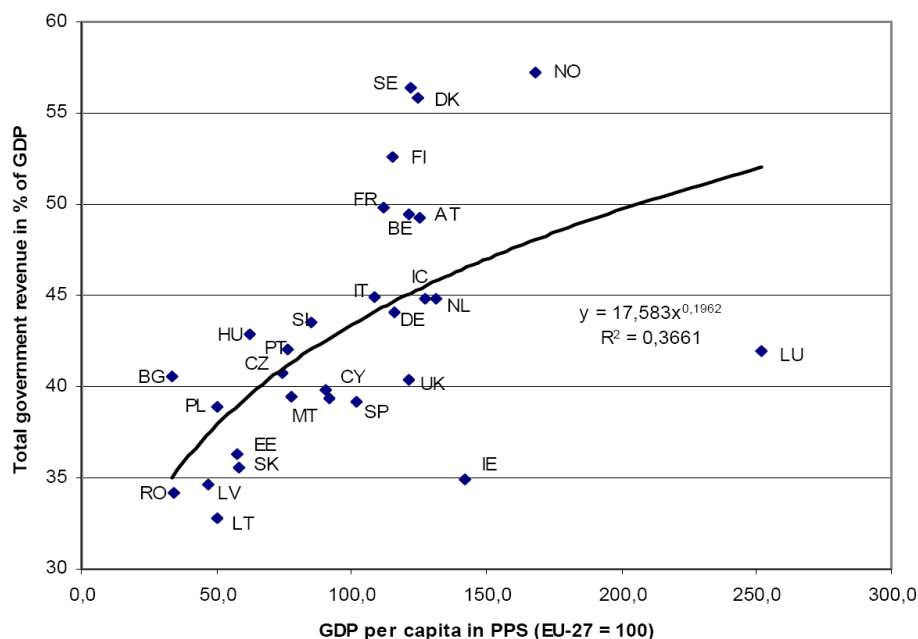
According to the results, the more developed a country is, the higher is its revenue. On the basis of the regression model, if GDP per capita increases by 1 per cent, the revenue-to-GDP ratio will grow by 0.196 per cent in general. The Figure indicates that Scandinavian states (Finland, Sweden, Denmark, Norway) and France, Belgium and Austria have much higher revenues than that it could be expected according to their development level. According to the regression model a GDP-to-revenue ratio of approximately 45 per cent would be reasonable, considering the data of similarly developed countries (Cyprus, Italy, Germany, Iceland). Compared to its outstanding development, Luxembourg, as well as Ireland, has much lower government revenue than the regression value would indicate. The GDP-to-revenue ratio of the rest of the

⁵ Development is indicated by GDP per capita.

countries fits the regression model. It is important to note that the data of **Hungary** also fits the model, thus the government revenue of the country amounts to what can be expected on the basis of its development stage.

Figure 2

Total government revenue in per cent of GDP depending on development status

Source: Based on Eurostat data sets

3. RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION RATE AND THE REST OF THE CATEGORIES

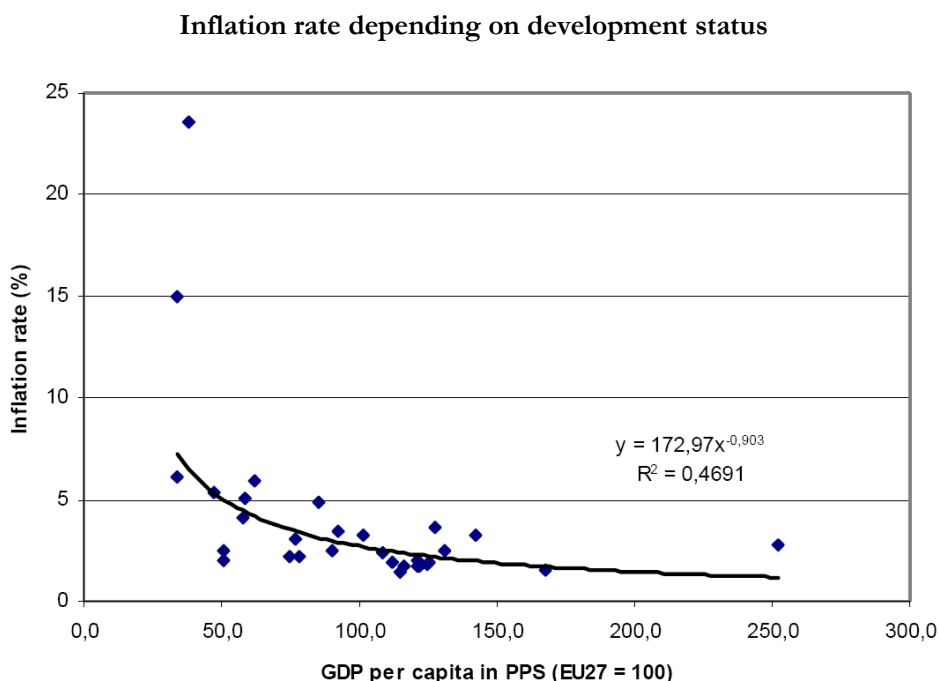
The regression analysis of development and inflation rate showed moderate negative relationship. It is interesting to find such a definite correlation, because in my previous studies the regional inflation analysis of Italy gave not such obvious results; it seemed that there is no relationship between the development and inflation (Somogyi, 2006). I had two hypotheses with opposite directions concerning inflation:

- If a region/country is less developed and we assume price convergence across the countries, the lower price level of the less developed region/country may generate higher inflation in the course of the convergence.
- In those – more developed – regions where the consumption expenditure is high, the inflation rates are likely to be higher due to the demand effect; while where the consumption expenditure is lower, the inflation rate can be lower due to the lack of demand.

Assuming these hypotheses the relationship of the two variables was not obvious in the above mentioned cases, however the definite negative correlation coefficient obtained for the EU countries allows us to conclude that the first effect is stronger than the second one; that is, due to the Balassa-Samuelson effect the less developed regions have higher inflation rate.

The analysis of the regression model indicated that the best fitting regression model was the multiplicative regression model; the coefficient of determination was (R^2) 46.91 per cent, that is the GDP per capita determines the inflation rate in 46.91 per cent. On the basis of the regression model, if GDP per capita increases by 1 per cent, the inflation rate decreases by 0.903 per cent per cent on average. *Figure 3* shows the inflation rate in its relation with development level⁶.

Figure 3

Source: Based on Eurostat data sets

The correlation coefficient matrix indicated moderate negative correlations between inflation rate and *budget balance* as well as the *revenue and expenditure* of the government. This indicates that an increase in the inflation rate results in worsening balance and the decrease of expenditures and revenues. That means that the balance worsens because the expenditure decreases to a lesser extent than revenue.

⁶ The calculation was based on the average data of the EU27, Iceland, Turkey and Norway between 2001 and 2007.

Correlation between expenditure and balance was not found, thus changes in the expenditure do not follow the change in the balance.

The linear regression analysis of the *budgetary balance* and inflation shows that the coefficient of determination was 16.1 per cent, which was found too low in the course of the F-test ($F=5.37$; $p=0.03$), thus this model did not allow us to draw consequences. Although logarithmic model fit better it was not significant either ($R^2=19.2$ per cent); thus these statistical methods did not prove the relationship between inflation and budgetary balance. We can expect more precise results in the following parts of the study, where we analyse the data from the period between 1999 and 2007 with panel techniques.

Multiplicative regression was the most appropriate method to define the impact of inflation on government *expenditure and revenue*. It was the most fitting model with a coefficient of determination 35.69 per cent in the first case and 26.76 per cent in the second case. Thus, if inflation increases by 1 per cent, the revenue-to-GDP ratio decreases by 0.174 per cent on average and expenditures by 0.134 per cent on average. This proves the hypothesis that the increase of inflation rate results in lower rate of the expenditure decline than that of revenue. However, due to the almost similar coefficients, the impact of the inflation on the budgetary balance, defined as the difference between the factors, will be neutral each other as we have seen. Thus let us look at how government expenditure and revenue are influenced by government debt.

4. RELATIONSHIP BETWEEN THE FACTORS OF PUBLIC FINANCE

4.1. Expenditure-to-GDP ratio depending on revenue

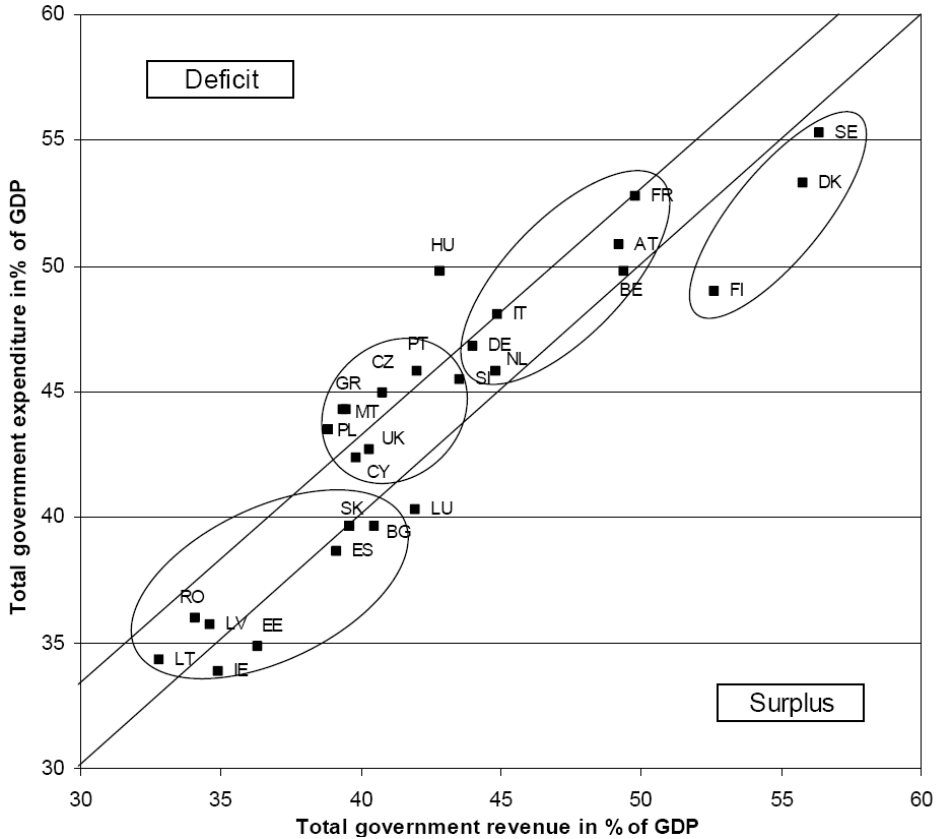
Besides development status and inflation rate, the government's income centralisation and reallocation are influenced by the social structure and traditions of a given country; thus various typical types of the European countries can be differentiated (*Kármán*, 2008). Let us see how the revenue-to-GDP ratio and expenditure correlate.

Based on the average data of the EU-27 between 2001 and 2007 (*Figure 4*) low expenditure-to-GDP and revenue-to-GDP ratios are typical for the less developed, Eastern European countries (Lithuania, Latvia, Romania, Slovakia, Bulgaria, Estonia), and for Spain, Ireland and Luxembourg. A moderate expenditure and revenue level is typical for part of the Mediterranean countries (Cyprus, Malta, Greece, Portugal), and for the rest of the Eastern European countries (Poland, Czech Republic, Slovenia) as well as for the United Kingdom. Austria and the five founding countries (France, Italy, Belgium, Germany, and the Netherlands) have high expenditure and revenue level. Not only is the redistribution rate high, but typically the budget has deficit too, although mostly below 3 per cent ratio to the GDP. At the end, the Scandinavian countries (Finland, Denmark, Sweden) stand out with their redistribution rate of 50-55 per cent. **Hungary** is an outlier with almost 50 per cent of expenditure while with revenue-to-GDP ratio only 42.8 per cent. It shows that the redistributing function of the government does not correspond with the international pattern. Similar countries to Hungary have much lower expenditures (by 10-15 percentage points) and revenues (by 8-10 percentage points). *Figure 4* shows those countries where either the revenue

exceeds the expenditure or the budget has deficit; the upper line indicates the 3 per cent criterion.

Figure 4

Expenditure-to-GDP ratio depending on revenue (2001-2007, EU-27)

Source: Based on Eurostat data sets

There is a definite positive linear relationship between revenue and expenditure. The regression shows that revenue determines the expenditure in 83.76 per cent; if revenue-to-GDP ratio grows by 1 percentage point, expenditure-to-GDP ratio grows by 0.87 percentage point in on average.

4.2. Relationship between gross government debt and expenditure

In those countries where debt is low the interest to be paid is also lower than in those countries where debt is higher. The expenditure is highly influenced by the interest to be paid on the debt accumulated in the past.

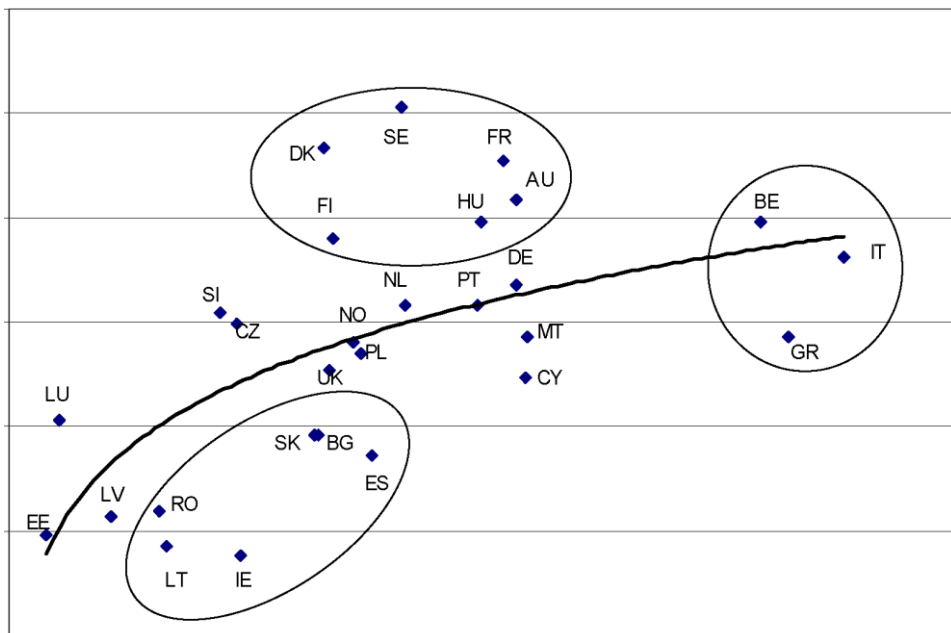
In the current study a strong positive correlation was found between gross government debt and expenditure-to-GDP ratio according to the matrix of the

correlation coefficients (see appendix). The regression analysis showed that multiplicative model was the best fitting function (Figure 5). According to this model the government debt determinates the expenditure in 40.3 per cent. If debt-to-GDP increases by 1 percentage point, the expenditure-to-GDP grows by 0.119 percentage point in general.

In case of countries with low government debt (around 20 per cent ratio to GDP) the low expenditure is reasonable, however in some countries it is even too low (Romania, Ireland, Lithuania, Bulgaria, Slovakia, Spain). In case of a part of the countries with moderate debt (Denmark, Finland, Sweden, France, Austria and Hungary) expenditure does not correspond with the government debt; they have much higher expenditures. For the three countries with the highest debt (Belgium, Italy, Greece) the high expenditure is reasonable due to the presumably high interest to be paid.

Figure 5

Total expenditure in per cent of GDP depending on the public debt

Source: Based on Eurostat data sets

⁷ The calculation was based on the average data of the EU27 and Norway between 2001 and 2007.

5. PUBLIC BALANCE AND INFLATION IN EUROPE BETWEEN 1997 AND 2008

The average level of the *public balance* of the countries analysed between 2001 and 2007 was around -2 per cent in the first years of the period, then it showed improvement in the last 4 years, with an increase from -1.8 to 0.4 per cent surplus. The minimum values indicate improvement, as well; while in 2001 even a -33 per cent deficit could be seen (in case of Turkey) in 2007 the worst figure belonged to Hungary with -5 per cent. Without exception, it was Norway that had the highest figures representing outstanding values across the EU states. Significant surplus was seen in case of the Northern EU countries (Finland, Sweden, Denmark).

There was a decline seen in case of *inflation* rate between 1997 and 2007 for the EU27, Turkey, Iceland and Norway. In 2008, however, it went up in almost all of the countries analysed. The only exception was Hungary, with a further decreasing rate from 7.9 per cent to 6 per cent. Since 1997 the EU countries of that time had a moderate inflation rate of around 2 per cent, which typically has not changed even for the last 12 years.

The average rate of inflation of the 30 countries increased to 5.68 per cent from 3.43 per cent, from 2007 to 2008, which was only 12.53 per cent in 1997. This high value was mainly due to Romania that had an inflation rate of 154.8 per cent decreasing to 7.9 per cent in 2008. Another country with high inflation was Turkey where the rate decreased to 10.4 per cent from 85.8 per cent in 1997. In 1997, the inflation rate was higher than 10 per cent in Hungary, Poland and Lithuania, while in 2007 only in Latvia, and in 2008 – obviously due to the global economic crisis – Estonia, Latvia, Lithuania, Turkey and Iceland were found with the highest inflation rates. The current analysis however does not cover the year 2008, as budget information was not available for this year. Thus the consequences of the crisis evolving in the second half of 2008 are not covered by our analysis.

6. RELATIONS BETWEEN INFLATION AND PUBLIC BALANCE

6.1. Segmentation

The above analysis yielded insufficient results concerning the relationship between inflation rate and public balance. Therefore, we grouped countries into three different segments both in terms of their inflation rate and their budgetary situation. According to the public balance data between 2001 and 2007 those countries were grouped into the segment ‘excessive deficit’ where the deficit was lower than 3 per cent to GDP. Countries between 3 and 0 per cent deficit were grouped into the segment ‘acceptable deficit’, while countries with surplus got into the third segment. For inflation, rates below 2 per cent were considered as ‘low’, those between 2.1-4.2 per cent ‘moderate’ and above it ‘high inflation’.

The question was if there is a relation between inflation and budgetary categories. According to the Cramer indicator (0.31) the relationship is moderate. The table shows that those countries that have low inflation rate typically belong to the ‘surplus’ or ‘acceptable deficit’ categories concerning their budgetary situation.

Countries with moderate inflation could be found in any of the budgetary categories; there was not a clear tendency in the relationship of the variables. While in case of countries with high inflation, deficit was typical, with only one exception. The groupings were made on the basis of an arbitrary choice of values, the intervals being defined so as to create groups with similar number of units, and to make it clear which segment a given country should belong around the interval ends. It seems that there are tendencies, however the test of independence showed no significant results (critical value: 9.49 and test statistics: 5.69). (Table 1)

Table 2 shows the segments of countries, highlighting those that belong to same inflation and budgetary categories. If we assume that higher inflation accompanies worse budgetary situation, and that in case of lower inflation rate improvement in the budgetary stance can be expected, then only the Scandinavian countries (Norway, Denmark, Finland and Sweden) show low inflation rate compared to the government surplus; the Netherlands and Cyprus are in the moderate category, while Hungary, Slovakia and Turkey bear too high (above 3 per cent) deficit and high inflation. The rest of the countries do not show this tendency.

6.2. Regression analysis

Finally, let us see the results of the last analysis of data of EU27, Iceland, Turkey and Norway between 2001 and 2007. The variables of the regression analysis and the direction of the expected relationship, if it exists, were the following:⁸

- *publicbal*: Net borrowing/lending of consolidated general government sector as a percentage of GDP
- *pubrev*: Total general government revenue; General government, (per cent of GDP)
- *pubexp*: Total general government expenditure; General government, (per cent of GDP)
- *infl*: Annual average rate of change in Harmonized Indices of Consumer Prices (HICPs); negative sign: public balance worsens along with increasing inflation (-0.18); negative sign government revenue declines if inflation increases (-0.17); negative sign government expenditure decreases along with increasing inflation (0.16).
- *debt*: General government gross debt; Percentage of GDP, Million EUR, per cent of GDP; negative sign: public balance worsens if government debt increases (-0.23)
- *GDPpercap*: GDP per capita in Purchasing Power Standards (PPS) (EU-27 = 100); positive sign: public balance improves along with increasing GDP per capita (0.50)
- *realgrowth*: Real GDP growth rate, Growth rate of GDP volume - percentage change on previous year; positive sign: public balance improves if growth rate is better (0.14)

⁸ Brackets contain the coefficients of correlation. The analysis was carried out by the panel technique tool of the econometric software Gretl.

- *unemp*: unemployment rate (per cent); negative sign: public balance worsens if unemployment rate increases (-0.38)
- *labprod*: Labour productivity per person employed, GDP in Purchasing Power Standards (PPS) per person employed relative to EU-27 (EU-27 = 100), positive sign: budgetary situation improves if labour productivity increases (0.44)

Table 1

Segments of European countries in terms of their inflation rate and budgetary situation

Budget deficit	Inflation rate			
	low	moderate	high	Sum of the observation
Surplus	4	4	1	9
Acceptable deficit	6	2	3	11
Excessive deficit	1	5	3	9
Sum of the observation	11	11	7	29

Source: Based on Eurostat data sets

Table 2

Inflation and budgetary categories of countries

Budget deficit	Countries	Inflation rate	Countries
Surplus	Bulgaria, Denmark , Estonia, Ireland, Spain, Luxembourg, Finland , Sweden , Norway	low	Belgium, Denmark , Germany, France, Lithuania, Malta, Austria, Finland , Sweden , United Kingdom, Norway
Acceptable deficit	Belgium, Germany, France, Cyprus , Latvia, Lithuania, Netherlands , Austria, Romania, Slovenia, United Kingdom	moderate	Czech Republic, Estonia, Ireland, Italy Greece, Spain, Cyprus , Netherlands Luxembourg, Poland, Portugal
Excessive deficit	Czech Republic, Greece, Italy, Hungary , Malta, Poland, Portugal, Slovakia , Turkey ,	high	Bulgaria, Latvia, Hungary , Romania, Slovenia, Slovakia , Turkey ,

Source: Based on Eurostat data sets

6.2.1. Relationship of inflation and budgetary categories

Let us first see the relationship between inflation and budgetary categories. The relations between inflation and revenue-to-GDP and expenditure-to-GDP were

analysed by using the Fixed-effect model. We have used the analysis robust (HAC) standard errors.

$$Pubrev = 42,2 + 0,26 * infl \quad (1)$$

$$Pubexp = 43,43 + 0,187 * infl \quad (2)$$

The results obtained seem controversial as the relationship was expected to be negative according to our anticipations. We should remember however that while the coefficient of correlation was the result of a two variable linear regression analysis, the panel technique considers how data from given countries are connected and it considers the time attribute of the data. The linear analysis although assumes no relation between different pairs of values.

According to the models (1) and (2), inflation determines government expenditure in 89.4 per cent and the revenue in 94.5 per cent. If inflation grows by 1 percentage point, the government expenditure increases by 0.187 percentage point in general and revenue by 0.26 percentage point. Thus, if inflation rate increases, the growth of the expenditure is higher than that of the revenue, and the budgetary situation should worsen; however the analysis of the public balance did not show relation with inflation rate. The reason for it can be that the coefficients of the revenue and expenditure differ only slightly. Since the balance is defined as the difference between revenue and expenditure, the two very similar effects neutralise each other. Another analysis of the mean values showed logarithmical relationship between inflation and public balance. Therefore further analyses were carried out, unfortunately without sufficient results showing any relation between $\ln(1 + infl/100)$ and balance.

After all these analyses it can be stated that neither inflation rate nor its logarithmic value correlate public balance. Thus, *conclusions on the budgetary situation can be drawn neither from the rate of inflation nor its change.*

6.2.2. Factors determining public balance

Let us see which are those variables that determine public balance, if inflation does not determine it. The analysis covered the data of 29 countries (EU27, Iceland and Norway) between the years 1999 and 2007. As they were panel data, the Random effects model proved to be the best compared to the Pooled OLS estimation.

$$publicbal = -4,26 - 0,17 * unemp + 0,38 * realgrowth + 0,058 * labprod - 0,048 * debt$$

The indicator of the correlation between explanatory variables (Variance Inflation Factors) showed low values: unemp: 1.493, realgrowth: 1.413, labprod: 1.676, debt: 1.450. Thus the parameters can be explained as multicollinearity of the variables was small. If unemployment rate increases by 1 percentage point, public balance worsens by 0.1 percentage point. If GDP growth increases by 1 percentage point, public balance improves by 0.38 percentage point in general. If labour productivity improves by 1 percentage point, the balance increases by 0.058 percentage point, and if government debt increases by 1 percentage point the balance worsens by 0.048 percentage point in general – assuming no changes in the rest of the variables at the same time. Linear coefficient of correlation shows that inflation indirectly has

effect on the public balance through these variables, even if it was not possible to prove the direct impact of inflation.

7. CONCLUSIONS

In this study we analyse the relationship between state of development, inflation rate and budgetary status. The relevant literature usually discusses the relationship between inflation rate and public balance by examining whether worsening public balance causes inflation and if so, how it does. However, these two factors interact, thus, we examined the impact of inflation on public balance.

We first assessed the development status of the European countries, then we focused on the relationship between inflation and budgetary categories. It was found that the more developed a country is, the higher is its revenue-to-GDP ratio; therefore the better situation the budget is, the lower the inflation is in the country.

Inflation rate influences both government expenditure and revenue. The question is how great this impact is on these items and what is the share of these items within the whole. The analysis of expenditures and revenues proved that inflation has impact on them, however the rate of their impacts eliminates each other, and thus inflation has no effect on the public balance. We can only assume an indirect effect of inflation on the budgetary situation in the analysis.

In subsequent work we will consider what phase of the conjuncture cycle the analysed countries are in; the impact of the years of parliamentary elections; the difference between the share of superannuation within the expenditure across countries; and the ratio of the elderly people within the population or the activity rate. As further factors, the impact of taxation can be also considered; this has an impact on the balance of payment on current account as well. Including all these factors in the analysis may result in a better picture about the relationship between public balance and inflation.

8. REFERENCES

- CATAO, LUIS – TERRONES, MARCO E. (2003): Fiscal deficits and inflation. **IMF Working Paper. WP/03/65, April 2003**, International Monetary Fund.
- ERDŐS, TIBOR (1991): Az inflációról az elméletben és a gyakorlatban. **Magyar Tudomány, XXXVI. évfolyam, (6. szám)** pp. 691-701.
- ERDŐS, TIBOR (1997): Dezinfláció, seigniorage és az állami költségvetés egyenlege. **Közgazdasági Szemle, XLIV. évfolyam, (december)** pp. 1021-1046.
- ERDŐS, TIBOR (1998): Infláció. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- ERDŐS, TIBOR (1999): Az infláció és néhány közgazdasági kategória kapcsolata. **Közgazdasági Szemle, XLVI. évfolyam, (július-augusztus)** pp. 629-656.
- HAJDU, OTTÓ (2003): Többváltozós statisztikai számítások. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.

KÁRMÁN, ANDRÁS (2008): A magyar költségvetés kiadási szerkezete nemzetközi összehasonlításban. **Hitelintézeti Szemle, Hetedik évfolyam 6. szám**, 665-677.o.

SOMOGYI, PATRÍCIA (2006): Olaszország inflációjának regionális elemzése (2000-2004), **Acta Scientiarum Socialium, Tomus XXI.-XXII./2006**. Kaposvár, pp. 129-148.

9. APPENDIX

Correlation matrix

	GDP per capita	Public debt	Public balance	Total revenue	Total expenditure	Inflation rate
GDP per capita	1					
Public debt	0,025	1				
Public balance	0,526	-0,319	1			
Total revenue	0,455	0,335	0,509	1		
Total expenditure	0,226	0,575	-0,046	0,843	1	
Inflation rate	-0,462	-0,052	-0,401	-0,463	-0,429	1

A MAGYAR LAKOSSÁG ADÓFIZETÉSI HAJLANDÓSÁGA

The Willingness of Tax Payment of the Hungarian Society

BALOGH László, GÁL Veronika, KOVÁCS Kitti

Kaposvári Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Pénzügy- és Közgazdaságtan Tanszék
7400 Kaposvár, Guba Sándor u. 40.

1. BEVEZETÉS – INTRODUCTION

2008 nyarán egyetemünkön második alkalommal került megrendezésre a Kaposvári Közgazdaságtudományi Szeminárium (KAKTUSZ), melynek témája a lakosság adózási moráljának vizsgálata volt. A téma azért tekinthető aktuálisnak, mert Magyarországon becslések szerint a GDP harmadát is kiteheti a feketegazdaság. Így hazánk az Európai Unióban a leggyengébb adómorállal rendelkező országok közé tartozik.

A magyar adórendszer jellegzetessége, hogy magas az élők munkája adóterhe és számos kivételt, kedvezményt és mentességet tartalmaz. Főként e körülmények meglétével magyarázzák az adófizetési hajlandóság gyengeségét. Így e tényezők kiküszöbölésével a jelenlegi adóreform tervezetek is nagy hangsúlyt fektetnek a lakosság adózásához, illetve az adóztatáshoz fűződő viszonyának javítására.

Jelen tanulmány a magyar lakosság adómoráljáról készített kérdőíves felmérés eredményeit és legfontosabb következtetéseit mutatja be.

2. ANYAG ÉS MÓDSZER – MATERIAL AND METHOD

A kutatás első fázisaként 2008 tavaszán a Kaposvári Egyetem, a Budapesti Corvinus Egyetem valamint a Debreceni Egyetem hallgatói 300 fős, kérdőíves megkérdezést folytattak. A minta jól jellemezte a vizsgálni kívánt alapsokaságot, amely Kaposvár, Budapest és Debrecen lakossága volt. A reprezentativitást a kvótás megkérdezés biztosította, amelynek során a megkérdezetteket úgy választottuk ki, hogy az tükrözze a három vizsgált város korbeli és végzettségbeli összetételét.

Ezt követően a 2008. június 29. és július 2. között lezajlott négy napos nyári szeminárium (KAKTUSZ) keretei között kerül sor a felvett adatok kiértékelésére. A három egyetem hallgatóiból, PhD-hallgatóiból és oktatóiból álló kutatócsoport 5-6 fős csapatokban részletesen elemezte az egyes kérdésekre adott válaszokat. Az SPSS program segítségével hisztogramok, keresztábrák és statisztikai próbák alapján kerestünk szignifikáns kapcsolatokat a megkérdezettek ismeretei, attitűdjei és felmért háttérváltozói között. A napok lezárásaként pedig minden csapat bemutatta legfontosabb feltárt eredményeit, következtetéseit. Majd vita keretei közt próbáltunk magyarázatot találni a feltárt összefüggésekre, valamint javaslatokat tenni a felmerült problémák orvoslására.

3. EREDMÉNY ÉS ÉRTÉKELÉS – RESULTS AND DISCUSSION

A kérdőív kérdései három fő téma köré csoportosultak. Vizsgálták egyrészt a lakosság adórendszerrel kapcsolatos általános ismereteit, másrészt az adócsalás, adóelkerülés morális megítélését. A kérdőív harmadik részében pedig a megkérdezettek arról nyilatkoztak, hogy véleményük szerint milyen eszközökkel lehetne javítani a társadalom adófizetési hajlandóságát.

A kérdőív első része kapcsán arra a következtetésre jutottunk, hogy az emberek ismeretei igen hiányosak az elvonási rendszer, az adónemek, és az állam feladatainak tekintetében. A megkérdezettek több mint egyharmada nyilatkozta, hogy ő egyáltalán nem fizet adót. Ezután arra kértük az „adófizetőket”, hogy sorolják fel spontán ismereteik alapján, hogy milyen adókat fizetnek. A kérdésre adott válaszokat az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra

Milyen adókat fizet? (n=189)

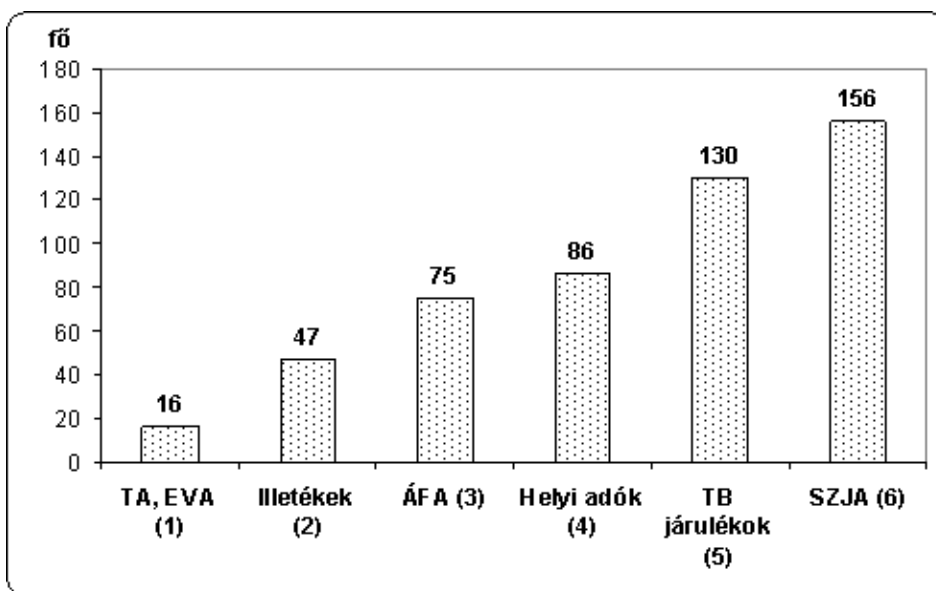

Figure 1: What kind of taxes do you pay? (n=189)

(1) Corporate income tax (CIT), Simplified entrepreneurial tax (CET); (2) Duties; (3) Value added tax (VAT); (4) Local taxes; (5) National insurance contributions; (6) Personal Income Tax (PIT)

A 189 megkérdezett közül 156 fő említette, hogy ő fizet személyi jövedelemadót, és jelentős azok aránya is, akik megemlézték a társadalombiztosítási járulékokat. Az

ÁFÁ-t és a helyi adókat már csak a – saját bevallásuk szerint – adót fizetők kevesebb, mint fele említette meg. Tehát arra a következtetésre jutottunk, hogy az emberek főként azon adónemek megfizetésével vannak tisztában, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a foglalkoztatásukhoz. A helyi adók jelentős aránya pedig azzal magyarázható, hogy ezt feltehetően személyesen fizetik be a lakhelyük szerinti önkormányzatnál.

Ezt követően arról kérdeztük meg az embereket, hogy a saját megítélésük szerint mekkorának találják az őket terhelő adó nagyságát. A válaszok megoszlását a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra

Ön mennyi adót fizet saját megítélése szerint? (n=189)

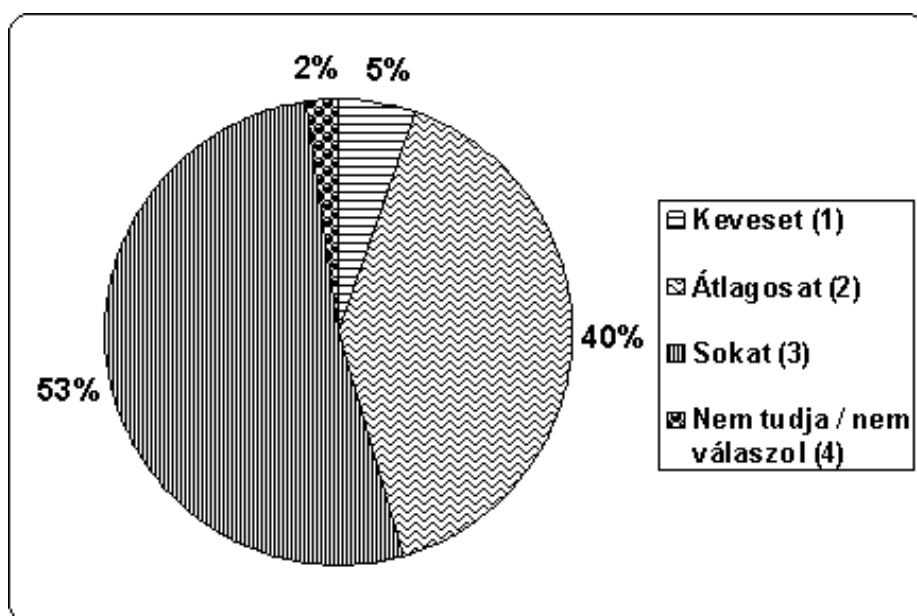

Figure 2: How much tax do you pay in your opinion? (n=189)

(1) Little; (2) Average; (3) Much; (4) Do not know, no answer.

A megkérdezettek 53%-a soknak érzékeli az általa megfizetett adót, de magas azok aránya is, akik úgy vélik, hogy az átlagos nagyságú. Az előbbieken azt tapasztaltuk, hogy az emberek elsősorban a foglalkoztatáshoz kapcsolódó adónemeket veszik figyelembe, és nemzetközi viszonylatban tekintve Magyarországon kiemelkedően magasak az élők munkaadóterhei. Ezzel magyarázható, hogy az emberek többsége soknak itéli a megfizetett adót.

Becslést kértünk a megkérdezettektől arra vonatkozóan, hogy a megtermelt jövedelmük mekkora hányada kerül az állami költségvetésére. A válaszolók 1/4 része

35 és 40% között becsülte az elvonás mértékét. Ez nagyjából megfeleltethető a személyi jövedelemadó határkulcsának. Csak minden 10. megkérdezett becsült 50% körüli értéket, míg 7% úgy gondolta, hogy ez a 60%-ot is meghaladja.

Az eddigiek alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy emberek ismeretei hiányosak az adónemekről, főként azokat az adókat ismerik, amelyekkel közvetlenül kerülnek kapcsolatba. Az adófizetés mértékét nagyra ítélik meg, azonban többségük nem tudja reálisan felmérni, hogy mekkora az elvonás nagysága a jövedelmük százalékában. További problémát jelent, hogy az emberek nem tudják, hogy mire fordítja az állam a beszedett adóforintokat. Amikor arról kérdeztük az embereket milyen közszolgáltatásokat vesznek igénybe, legtöbben csupán az egészségügyet említették meg.

A hiányos ismeretek mellé ráadásul bizalmatlanság is társul. Azzal kapcsolatban is megkérdeztük a lakosságot, hogy felajánlják-e adójuk 1 vagy 1+1 százalékát. A megkérdezettek 54%-a, úgy nyilatkozott, hogy ő nem ajánlja fel egyiket sem. Ezt többnyire azzal indokolták, hogy jelentéktelen összeg vagy éppen nem érdekli őket a felajánlás lehetősége. Ez után megkérdeztük őket, hogy mit gondolnak, mi történik a fel nem ajánlott 1%-okkal. Erre a megkérdezettek fele azt válaszolta, hogy a kormány szabadon dönthet a felhasználásáról. Ez az eredmény azért is kiemelkedő, mert a megkérdezett 27%-a egyszerűen azt mondta, hogy nem tudja, vagy nem válaszolt. Az emberek bizalmatlansága egyrészt ismereteik, másrészt a korrekt tájékoztatás hiányosságából fakad.

A felmérés során azt tapasztaltuk, hogy az adózással kapcsolatos ismeretek tekintetében jelentős szerepe van a médiának. A megkérdezettek többsége például tisztában volt azzal, hogy mekkora az általános forgalmi adó általános kulcsa és azt is nagyjából reálisan tudták megítélni, hogy mekkora ma Magyarországon a bruttó minimálbér.

A kérdőív második részében az emberek adócsalással, adókikerüléssel kapcsolatos ismereteit mértük fel, illetve hogy miként ítélik meg azokat, akik nem a törvénynek megfelelő nagyságú adót fizetik meg. Elsőként arról kérdeztük őket, hogy milyen lehetőségekről, módszerekről hallottak már az ÁFA befizetésének kikerülésére. A leggyakrabban említett válaszok a 3. ábrán láthatóak.

Fontos hangsúlyozni, hogy ennél a kérdésnél szintén az emberek spontán ismereteire voltunk kíváncsiak, tehát nem kaptak alternatívákat a válaszoláshoz. A megkérdezettek több mint 60% volt tisztában azzal, hogy ha számla, nyugta nélkül vásárol, akkor fenn áll a veszélye annak, hogy az eladó nem fizeti meg az ÁFA-t vásárlása után. A megkérdezettek több mint felének jutott eszébe a feketemunka, mint lehetséges ÁFA-kikerülési alternatíva. A személyes fogyasztás költségként történő elszámolása főként azon megkérdezettek körében volt népszerű válasz, akik maguk is folytatnak vállalkozói tevékenységet. Látható, hogy a lakosság adókikerülési módszerek terén több ismerettel rendelkezik, mint adóbefizetés terén. A média szerepe e kérdés kapcsán is megerősödni látszik. Gondolunk itt egyrészt a hírműsorokban elhangzottakra, másrészt olyan reklámkampányokra, amelyek arra ösztönzik a lakosságot, hogy a vásárlások alkalmával kérjenek nyugtát, illetve számlát.

3. ábra

Milyen lehetőségeket ismer az ÁFA kikerülésére?(n=292)

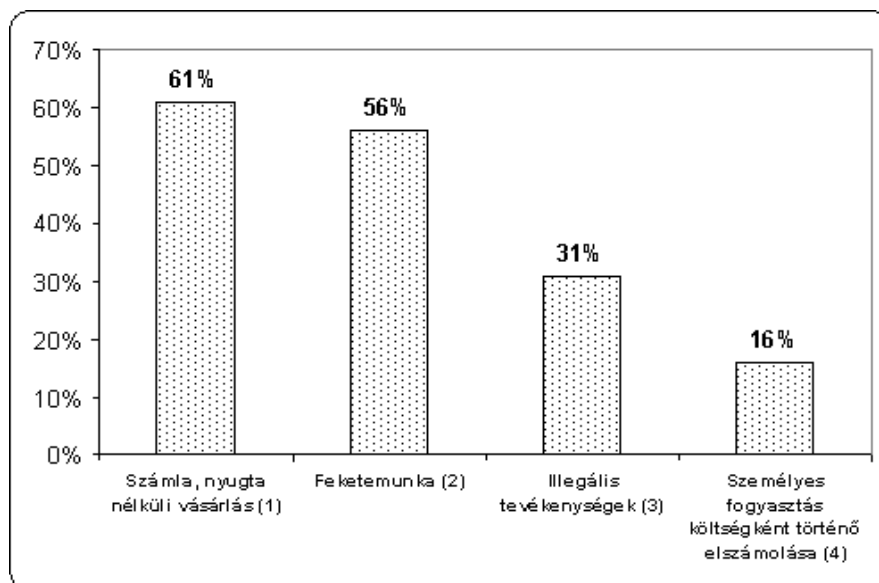

Figure 3: What kind of methods do you know to avoid VAT? (n=292)

(1) Purchase without bill or receipt; (2) Black job; (3) Illegal activities; (4) Personal consumption accounted as cost.

Ez után azt kérdeztük, hogy mit gondolnak, az emberek többsége a törvényben előírtnak megfelelő adót fizet-e meg. Az megkérdezettek 82%-a erre a kérdésre nemmel válaszolt. Ezt követően azt kívántuk feltárni, hogy az emberek miként vélekednek az ilyen magatartásról: alapvetően elítélendő cselekedetnek, azaz adócsalásnak tartják-e, vagy inkább úgy gondolják, hogy az adórendszerben lévő kiskapuk azért vannak, hogy azokat kihasználják, tehát ezt csak ügyeskedésnek ítélik meg. Az válaszok megoszlását a 4. ábra szemlélteti.

A megkérdezettek 62%-a a törvényben előírtnál kevesebb adó megfizetését adócsalásnak ítéli, további jelentős részük (28%) ügyeskedésnek véli. Az előző kérdéssel együttes értelmezésben megállapítottuk, hogy az összes megkérdezett fele úgy gondolja, hogy az emberek nagy része kevesebb adót fizet, mint amit a törvény előírt, és ezt a tevékenységet egyértelműen adócsalásnak ítéli.

Az alábbiak alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar lakosság habár alapvetően elítéli az adócsalást, mégis teljesen természetesnek véli, hogy az emberek eszerint cselekednek. Továbbá elmondható, hogy nem tesznek különbséget az adókikerülés és az adócsalás fogalma között, aki nem a törvény szerint adózik, azt adócsalónak bélyegzik.

4. ábra

A törvényben előírtnál kevesebb adó megfizetését miként ítéli meg? (n=292)

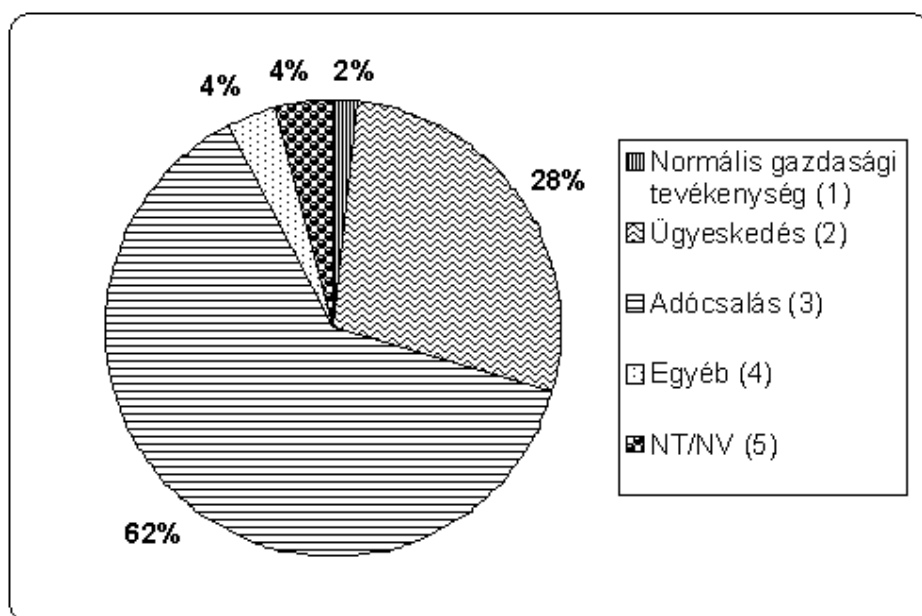

Figure 4: How do you adjudge to pay less tax than ordered in law? (n=292)

(1) Normal economic activity; (2) Little tricks; (3) Tax evasion; (4) Other; (5) Do not know, no answer.

Miután megvizsgáltuk az emberek adócsalással, adókikerülés kapcsolatos attitűdjeit, megkérdeztük a véleményüket arról, hogy kit károsítanak meg az adócsalók. A kérdésre adott válaszok megoszlását az 5. ábra mutatja be.

A megkérdezettek több mint fele úgy véli, hogy az adócsalás a társadalmat károsítja. További 8% gondolja egyenesen azt, hogy az ő családja az adócsalás szenvedő alanya. Az emberek csupán 1/3-a válaszolta azt, hogy az állam a károsult. Tehát elmondható, hogy emberek tisztában vannak azzal, hogy a nem megfelelő adó megfizetése a társadalmat érinti hátrányosan, sőt ezen keresztül a saját családjuk érdekei is sérülnek.

A korábbiakkal együttesen vizsgálva tehát arra a következtetésre jutottunk, hogy habár az emberek többsége tisztában van azzal, hogy az adócsalással a társadalmat, és azon keresztül a saját családját károsítja, mégis teljesen általánosnak és elfogadottnak tekinti a törvényben előírtaknál kevesebb adó megfizetését. Sőt a megkérdezettek többsége tisztában van vele, hogy ez törvénybe ütköző és el is ítéli, mégis teljesen elfogadják, hogy az ember többsége így cselekszik.

5. ábra

Ön szerint kit károsít az adócsalás? (n=292)

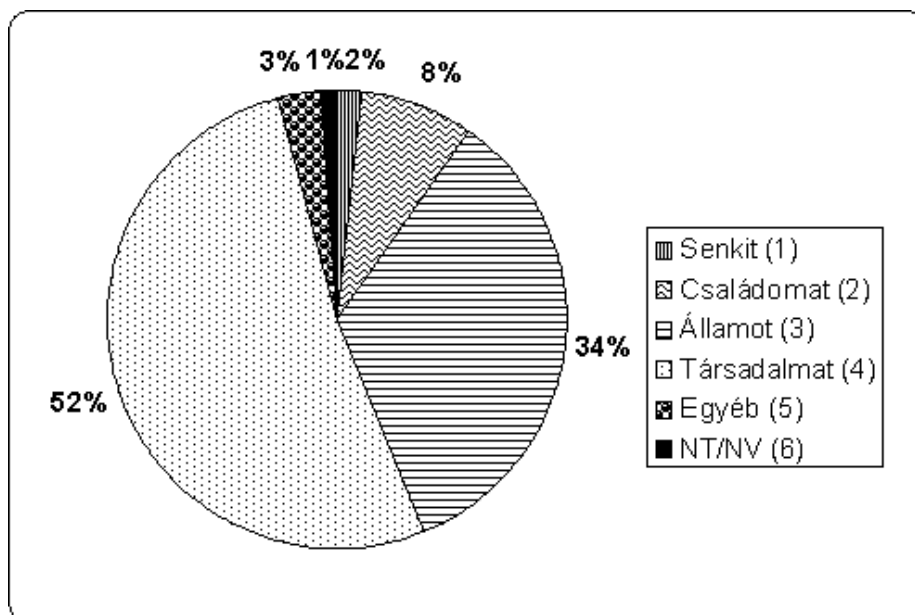

Figure 5: Who do you think tax evasion damages? (n=292)

(1) Nobody; (2) My family; (3) State; (4) Society; (5) Other; (6) Do not know, no answer.

Ez után azt vizsgáltuk, hogy mi az emberek vélemények a magyar lakosság adófizetési hajlandóságáról. A megkérdezettek közel 60%-a szerint Magyarországon az adózási morál nagyon gyenge vagy gyenge, valamivel több mint 1/3 részük nyilatkozta azt, hogy közepesnek, átlagosnak tekinthető. Csupán 4 fő vélte úgy, hogy az adómorál hazánkban jónak tekinthető. Tehát az emberek saját maguk is úgy érzékelik, hogy hazánkban az adózási fegyelem terén erőteljes problémák vannak. Ezért megkérdeztük a véleményüket arról, hogy szerintük milyen eszközökkel és intézkedésekkel lehetne Magyarországon az adófizetési hajlandóságot javítani. Felsoroltunk néhány alternatívát, és arra kértük őket, hogy 1-től 5-ig terjedő skálán értékeljék, hogy az alábbi intézkedések mennyire ösztönöznék a lakosságot a helyes viselkedésre. Értékelésük eredményét a 6. ábra foglalja össze.

A megkérdezettek az adócsökkentés ötletét tartották a legalkalmasabbnak az adómorál javítására, átlagosan 4,52 pontra értékelték. Második helyen az adórendszer egyszerűsítése szerepel 4,36 ponttal. A szigorú, a korrekt tájékoztatást és az adózási kultúra javítását szintén magas pontszámokkal értékelték. Tehát az emberek szerint a magas adókulcsok jelentik az elsődleges korlátot a helyes magatartáshoz vezető úton, valamint az, hogy az adórendszer túlságosan bonyolult. Nem látják át, hogy mikor és milyen jogcímen kell adót fizetni. Illetve, az

adórendszer egyszerűsítése által nem lenne olyan sok kiskapu, amely arra ösztönözné az adófizetőket, hogy azokat lehetőségeikhez mérten kihasználják. Az adózási kultúra javítása, vagyis az emberek adózással kapcsolatos attitűdjének megváltoztatása csak hosszú folyamat eredményeképpen valósítható meg. De ehhez elengedhetetlen, az emberek korrekt tájékoztatása is. A megkérdezettek feltehetően azért tartják a szigor megfelelő eszköznek, mert úgy látják, hogy az adóhivatal nem képes lépést tartani az adócsalók technikáinak fejlődésével, így többnyire azokat az embereket büntetik meg, akik többé-kevésbé helyesen próbálják megfizetni adófizetési kötelezettségeiket.

6. ábra

Ön szerint a következő eszközök mennyire alkalmasak az adófizetési hajlandóság növelésére? (n=292)

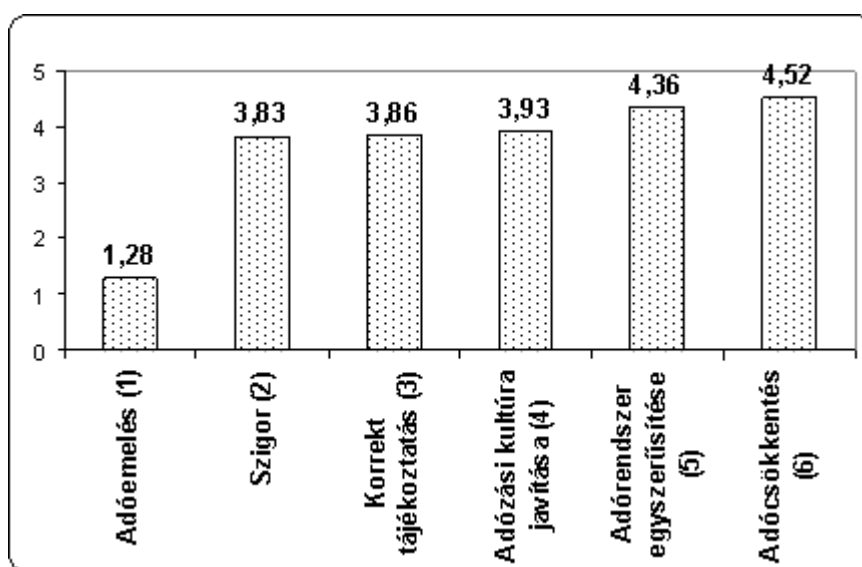

Figure 6: How effective are the following tools to raise the willingness to pay taxes? (n=292)

(1) Tax increase; (2) Rigor; (3) Correct information; (4) Better tax culture; (5) To simplify the tax system; (6) Tax reduction

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK – CONCLUSION

A magyar lakosság adórendszerrel kapcsolatos általános ismereteit hiányosnak találtuk. Azt tapasztaltuk, hogy főként azokkal az adónemekkel vannak tisztában, amelyekkel közvetlenül kerülnek kapcsolatba, elsősorban foglalkoztatásuk kapcsán. Az adóforintok elköltéséről is keveset tudnak és az állammal szembeni

bizalmatlanságuk is megmutatkozott. Az adózással kapcsolatos ismeretek tekintetében jelentős szerepe van a médiának. Ez többek között abban is megmutatkozott, hogy széleskörűbb ismeretekről tettek tanúbizonyságot az ÁFA-kikerülési technikák terén, mint az adónemek terén. Az adócsalás morális megítélése kapcsán arra a következtetésre jutottunk, hogy habár az emberek többsége tisztában van azzal, hogy az adócsalással a társadalmat, és azon keresztül a saját családját károsítja, mégis teljesen általánosnak és elfogadottnak tekinti a törvényben előírtaknál kevesebb adó megfizetését. Sőt tisztában vannak vele, hogy ez törvénybe ütköző és el is ítélik, mégis teljesen elfogadják, hogy az ember többsége így cselekszik. A lakosság is tisztában van vele, hogy Magyarországon gyenge az adófizetési hajlandóság, véleményük szerint ezen leginkább az adók csökkentésével és az adórendszer egyszerűsítésével lehetne javítani.

5. IRODALOM

1. Primer kutatás: kérdőíves megkérdezés Kaposváron, Debrecenben illetve Budapesten. 2008. április – május

6. ÖSSZEFOGLALÁS

2008 nyarán egyetemünkön második alkalommal került megrendezésre a Kaposvári Közgazdaságtudományi Szeminárium (KAKTUSZ), melynek témája a lakosság adózási moráljának vizsgálata volt. A téma azért tekinthető aktuálisnak, mert Magyarországon becslések szerint a GDP harmadát is kiteheti a feketegazdaság. Így hazánk az Európai Unióban a leggyengébb adómorállal rendelkező országok közé tartozik. A nyári egyetemet megelőzően a hallgatók három magyar városban (Kaposvár, Budapest, Debrecen) kérdőív segítségével mérték fel a társadalom adófizetéshez való viszonyát. A kérdések három fő téma köré csoportosultak. Vizsgálták egyrészt a lakosság adórendszerrel kapcsolatos általános ismereteit, másrészt az adócsalás, adóelkerülés morális megítélését. A kérdőív harmadik részében pedig a megkérdezettek arról nyilatkoztak, hogy véleményük szerint milyen eszközökkel lehetne javítani a társadalom adófizetési hajlandóságát. A négy napos nyári szemináriumon a hallgatók feladata ezen kérdőívek alapján nyert adatok kiértékelése volt. Jelen tanulmány célja a konkrét eredmények és a legfontosabb következtetések bemutatása.

7. ABSTRACT

At the University of Kaposvár was organized the second “Seminar on Economic Sciences at Kaposvár” (KAKTUSZ) in the summer of 2008. The main goal of the seminar was to examine the taxation moral of the Hungarian society. This topic can be regarded as current, because in the estimations the black economy in Hungary can add up to the third of the GDP. Thereby Hungary has one of the worst taxation moral in European Union. Before the summer school the students surveyed the relationship of the population to the payment of taxes in three

Hungarian cities (Budapest, Debrecen and Kaposvár) with the help of a questionnaire. The questions formed three main groups: first of all they examined people's general knowledge about taxation, on the other hand the judgment of tax evasion. Last but not least they wanted to know what kind of tools the society finds good to improve the willingness of tax payment of the population. On the four days long summer seminar the students had the duty to analyze and evaluate the data of the questionnaire. The aim of this study is to present the specific consequences and conclusions.

MIT LEHET TENNI?

BALOGH László, BÁNFI Tamás, KÜRTHY Gábor

Kaposvári Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Pénzügy- és Közgazdaságtan Tanszék
7400 Kaposvár, Guba Sándor u. 40.

ÖSSZEFOGLALÁS

A cikk a Budapesti Corvinus Egyetem és a Kaposvári Egyetem diákjaiból és tanáraiból szerveződött kutatócsoport munkájának eredményeit foglalja össze. 2005. évi tényadatok bázisán tesz javaslatot egy olyan adórendszer fő szabályaira, amely nem csökkenti a költségvetés bevételeit, ugyanakkor az adóterhek jelentős átrendezésével és az adóadminisztráció egyszerűsítésével a gazdaság versenyképességét kívánja javítani, miközben méltányossági szempontból is inkább előre mintsem visszalépet jelent az érvényes szabályokhoz képest.

(Kulcsszavak: adóreform, vagyoadó, ingatlan adó, járulékok, egyéb adók)

What can we do?

László Balogh, Tamás Bánfi, Gábor Kürthy
Kaposvár University, Faculty of Economic Science, Department of Finance and Economics
H-7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.

ABSTRACT

The article summarizes the results of the research done by the research team of professors and students of the Corvinus University of Budapest and the University of Kaposvár. The article contains guidelines of a new taxation system based on data from year 2005. The proposed system would not reduce tax revenues. It would, however, improve the economic competitiveness by rearranging the tax burden and simplifying tax administration. It would also be more equitable compared to the current system.

(Keywords: tax reform, tax, property tax, other taxes)

BEVEZETÉS

A jelenlegi hazai adórendszer, alapjait tekintve, a politikai rendszerváltást néhány évvel megelőzően indult folyamatnak, a pénzügyi intézményrendszer átalakulásának egyik első terméke. Úttörő szerepet töltött be a piaci viszonyok térhódításában, a korábbi állami elvonási csatornáknak az új gazdasági modellfeltételek közti leváltásában. Kialakításakor – a számos rendelkezésre álló minta közül – elsősorban a Nyugat-Európában működő adórendszerek példája, illetve a Világbank pénzügyi szakértőinek iránymutatása dominálta a hazai rendszer alapmegoldásait.

Hogy adórendszerünk számos részletében és teljes egészében is jelentős reformra szorul az sem a politika, sem a szakmai közvélemény, sem pedig az adózók tömegei számára nem kérdés. A feltétlenül szükséges adóreform a

rendszer váltás óta szinte valamennyi párt választási programjában, sőt 1998 óta a kormányprogramokban is meghatározó helyet foglalt el. A polgári kormány idején, 1999-ben kormányülésig jutott egy összességében meglehetősen ígéretesnek tekinthető koncepció, innen azonban már nem jutott tovább a Parlament elé. Hivatalos értelmezés szerint a koalíciós véleménykülönbségeken vérzett el.

A jelenlegi kormány koalíciós elődje, hosszas és eredménytelen reformbizottsági munkálkodás, valamint a törvénybe iktatott adócsökkentések ellenére történő adóemelés után 2006 nyarán jutott el odáig, hogy az imént hivatkozottnál talán kevésbé nagy ívű, de azért még mindig igen jelentősnek értékelhető adóreform koncepcionális elemeit rögzítsék a koalíciós szerződés módosított változatában.

Most, hogy a pénzügyi-gazdasági világválság hatásait vélhetőleg hazánk gazdasága sem fogja tudni elkerülni, itthon is fel kell tenni azt a kérdést, mely 2008 őszén a világ szinte minden piacgazdaságát foglalkoztatja, hogy jól vannak-e definiálva a modern állam legfontosabb feladatai és ezek ellátásához szükséges eszközei. Ha igen, akkor valóban képes-e ezek sikeres ellátására, ha pedig nem, akkor miként lehetne szerepét gyorsan és hatékonyan újraértelmezni.

Nyilvánvaló, hogy az elkövetkezendő 2009-es évben nem csak a hazai gazdaságpolitika számára lesz fontos az útkeresés, hanem a hazai elméleti- és gyakorlati közgazdasági szakirodalom is elsősorban a válság kezelésének és az ehhez szükséges állami intézkedések sorozatának, valamint ezek gazdaságelméleti okainak elemzésével fog foglalkozni.

Mintegy korai előhangként szeretnénk ebbe a sorba illeszteni egy még 2007-ben, egyetemi hallgatók és fiatal oktatók bevonásával a Budapesti Corvinus Egyetem és a Kaposvári Egyetem együttműködésében lefolytatott tudományos kísérlet legfontosabb eredményeit. Ezt azért látjuk különösen aktuálisnak, mert ellentétben más egyidejű adóreform kísérletekkel, mi eredetileg is abból indultunk ki, hogy az adóterhek számottevő csökkentésére nincs lehetőség. Csupán egy olyan teherelosztás kerestünk, amely a jelenleginél jobban szolgálja a versenyképességet, miközben méltányossági szempontból sem jelent visszalépést.

A koncepciónak a személyi jövedelmek adóztatására vonatkozó részletei már megjelentek e folyóirat első számának hasábjain, így az alábbiakban az adórendszer további elemeivel kapcsolatos megállapítások kapják a fő hangsúlyt.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az alábbiakban bemutatott adóreform koncepció az első KAKTUSZ (Kaposvári Közgazdaságtudományi Szeminárium) keretei között 2007 januárja és augusztusa között zajló tevékenység eredményeként látott napvilágot.

A szemináriumot mintegy féléves felkészülési időszak előzte meg, ez alatt a résztvevő tizennégy egyetemi hallgató (BCE, KE) hét oktató és szakértő irányításával áttanulmányozta az EU tagok és néhány fontos, uniós kívüli ország pl.: USA, Svájc adórendszerét, illetve az egyes fontos adónemek esetében található jellemző és esetleg különleges megoldásokat. Szintén feldolgozásra kerültek a hazai adórendszer szabályai, illetve az egyes adónemek bevételi adatai. Maga a szeminárium 2007. június 30-tól július 3-ig a Kaposvári Egyetemen került

megrendezésre. A résztvevők a szeminárium anyagának utómunkálatait augusztus végéig fejezték be. Az eredményeket a Kaposvári Egyetem I. Gazdaságtudományi Konferenciájának plenáris- (Balogh László) és pénzügyi szekció ülésén (Gál Veronika) elhangzott előadásokon hoztuk először nyilvánosságra.

A koncepció kidolgozásának elsődleges indítéka, a bevezetőben már említettek mellett az volt, hogy utat keressünk egy olyan adórendszer felé, mely kielégíti az alábbiakban megfogalmazott legfontosabb elvárásokat:

- A foglalkoztatást terhelő adó- és járulékterhek csökkentését.
- A társadalom igazságérzetéhez közelítő adóalap szélesítést, beleértve az adózók körének maximális kiterjesztését, az adózás tárgyának harmonizáltan zártkörűvé tételét, az adófizetés alapjának egyértelmű meghatározását.
- Az adórendszer, és ezzel együtt a számviteli szabályok megváltoztatásával a kis- és középvállalkozások számvitelének jelentős egyszerűsítését.
- Az adófizetés költségeinek csökkentését, beleértve a közigazgatásban és a vállalkozásokban az adó- és számviteli szabályok egyszerűsítéséből adódó költségcsökkentést.
- A vállalati (vállalkozói) és a személyi adózás harmonizálását.
- Az ökoadó terjedelmének és arányának fokozatos növelését.

Ezeket a célkitűzéseket olyan gazdasági és fiskális körülmények között kell megvalósítani, amikor az adótömeg számottevően biztosan nem csökkenhet. A társadalombiztosítási járulékok esetében olyan mértékű bevételecsökkenés képzelhető el, ami a járulékból finanszírozott kiadások csökkentésével, illetve a biztosítottak „társfinanszírozásával” fedezhető. (Az utóbbival kapcsolatos lehetőségeket az azóta lezajlott népszavazás tapasztalati alapján, a korábbinál is óvatosabban kell kezelni).

Nyilvánvaló volt a feltételek megfogalmazásánál továbbá az is, hogy a nyugdíjrendszert meg kell változtatni, különben finanszírozhatatlanná válik, így a változtatás szükségességét és annak lehetséges irányát sem szabad figyelmen kívül hagyni.

A kutatás megkezdése előtt megfogalmaztuk az alábbi előfeltételezéseket, melyeket egészen a végső következtetések levonásáig meg tudunk tartani. Így legalábbis a választott (valósághoz közeli) modellkörnyezetben megállták helyüket.

Eszerint Magyarországon jelenleg nem aktuális „egykulcsos” adórendszerben gondolkodni (sem annak Szlovákiában, sem pedig Romániában alkalmazott változatában). A társadalmi egyenlőtlenségek hatalmasak, a legszegényebbek teherviselő képessége pedig olyan alacsony, hogy ez pillanatnyilag csak egy valóban többkulcsosan progresszív jövedelemadó rendszerben látszik kezelhetőnek. Elkerülhetetlen továbbá a vagyoni különbségek valamilyen szintű megjelenítése a közteherviselésben. A gazdasági versenyképesség lehető legkisebb zavarása érdekében, erre a célra egy általános ingatlanadóként megjelenő vagyonadót építettünk alapfeltételeink közé.

Fontos feltételezés, hogy az adórendszer alapvetően semmiféle kedvezményt nem tartalmazhat, ezeket egyértelműen a költségvetés kiadási oldalára kell számúzni. A rendszer csak a foglalkoztatás érdemi és tartós növelése esetén hajlandó a

kedvezmények kapuját egyáltalán, akár csak résznyire is kinyitni. A kedvezmények és különleges szabályok kiiktatásával, valamint a személyi és vállalkozási jövedelmek azonos szabályozásával nagy lépést lehet (és kell) tenni abba az irányba, hogy a névleges (nominális) és a tényleges (effektív) adókulcsok a lehető legközelebb kerüljenek egymáshoz.

EREDMÉNY ÉS ÉRTÉKELES

Tanulmányunkban a személyi jövedelemadó, az ehhez igazított társasági adó, EVA, társadalombiztosítási járulékok, valamint a szintén ehhez a rendszerhez illesztett általános és egységes ingatlanadó rendszerének felvázolása mellett röviden utalunk az indirekt adók és más, kisebb adónemek változtatásaira tett javaslatainkra.

Személyi jövedelemadó

A személyi jövedelemadó reformjának részleteire vonatkozó javaslatok olvashatók e folyóirat korábbi számában (*Gál et al., 2007*), ezért itt ennek csak legfontosabb elemeit foglaljuk össze.

Adójavaslatunk kialakításában a hazai szakértők által is többször felvetett és pl. Csehországban is alkalmazott úgynevezett szuperbruttósítás helyett inkább az „antibruttósítás” intézménye mellett foglaltunk állást. Így a dolgozónak járó bruttó bér csak az SZJA és az egyösszegű (javadalmakban 10.000 Ft/fő/hó) társadalombiztosítási járulék fedezetét tartalmazná, az összes többi járulékelem a munkáltató közvetlen terhe maradna.

Valamennyi adókedvezmény eltörlésével egyidejűleg megszűnne a minimálbér adómentessége is. Így – 2005-ös bázison számolva – 1,2 millió forintig 20%, 1,2 és 6 millió forint között 30%, 6 millió forint felett pedig 40% lenne a progresszív SZJA kulcsa.

Kapcsolatok más adónemekkel

Konceptiónk rendszerelmélete miatt rendkívül fontos az SZJA kapcsolódása más adónemekhez, amelyeket az alábbiakban vázlatosan bemutatunk. Az SZJA és a társasági adó úgy kapcsolódnak össze, hogy a vállalat szintjén már 20%-kal adózott osztalékjövédelmet további (valamennyi tőkejövedelemnél megegyező) 20%-os SZJA kulcs terhelné. Így a vállalkozásból kivont jövedelem 36%-os effektív terhe az átlagos 30% és a felső 40%-os kulcs közé esne, ezzel jelentősen javítva a rendszer semlegességét a jövedelemszerzés formájának tekintetében. Ugyanezt a célt szolgálná az EVA kulcs 35%-ra történő emelése is.

Szintén főként az SZJA-hoz való kapcsolódás tekintetében újszerű az *általános és egységes ingatlanadó*ra vonatkozó javaslatunk. Eszerint minden üzleti és magáncélú ingatlan adótárgyat jelentene. Az adó mértéke progresszív lenne, miközben magánszemély által birtokolt ingatlan esetében az adó – legalább részlegesen – beszámítható lenne az SZJA-ba, az *1. táblázat* szerint.

1. táblázat

A személyi jövedelemadó és az ingatlanadó kapcsolata

Ingatlanadó (1)			
Ingatlan értéke (millió Ft) (2)	Adókulcs (3)	SZJA-ból levonható (4)	
- 20	1,0%	100%	
20 - 50	1,2%	90%	
50 - 100	1,5%	70%	
100 -	2,0%	50%	

Table 1: Connection between personal income tax and estate tax

Estate tax(1), Value of estate (million HUF)(2), Tax rate(3), Reclaimable from personal income tax(4)

Az ingatlanadózás megoldandó részletkérdései közt első az érték meghatározása. Erre két alapvetően alkalmas megoldást találtuk a nemzetközi gyakorlatban:

- Az egyik az itthon is szóba került kataszter vagy övezeti besorolás alapján számított – diktált – piaci érték.
- A másik egy olyan önbevallásos módszer, ahol a megállapított értéken az önkormányzat opciót kap az ingatlan megvásárlására.

A másik felmerült probléma a rendszer időbeli konzisztenciája, amelynek jegyében az örökösödési, valamint a többi ingatlanszerzési illeték is teljesen eltörlésre kerülne, valamint (legkézenfekvőbbben ráterheléses módszerrel) meg kell oldani az életkoruknál fogva inaktív ingatlantulajdonosok adózásának kérdéseit.

Társasági adó

A társasági adó esetében egységesen 20%-os adókulcs alkalmazását javasoljuk minden kedvezmény eltörlése mellett. E szabályozás nélkül az adórendszer nem tudja teljesíteni a minimális semlegességi követelményeket sem. Fontos kelléke még a rendszernek, hogy minden kapott támogatás adóalap növelő tényezőnek minősül, illetve, hogy a rendszer mégis csak ismer kedvezményt, de az csak a legalább 5 évre biztosított új munkahely létesítésével és megtartásával szerezhető meg. A rendkívül szűk körű kedvezmények mellett, a társasági adóból lehetne levonni a jelenlegi visszaigényelhető ÁFÁ-t, valamint itt nyílna lehetőség a vállalkozások ingatlanadójának beszámítására is. Fontos változást jelentene a társasági adó rendszerében, és a kis- és középvállalkozások számviteli kötelezettségét is jelentősen egyszerűsíteni, hogy az *EVA rendszer kötelezővé* tételét javasoljuk 100 millió forintos bevételi határig, az alábbi változásokkal:

- Az adó mértéke 35% lenne.
- Magas költséghányadú tevékenység esetén, korlátozott és pénzforgalmi alapú költségelszámolásra lenne lehetőség (bér, anyag, ELÁBÉ).

Közvetett adók

A direkt adók területén csak kisebb módosításokat javasolunk. Miszerint *megszűnne az ÁFA közvetlen visszaigénylésének lehetősége*. Távlatilag pedig az egykulcsos ÁFA rendszert tartjuk kívánatosnak. A *jövedéki adókkal* kapcsolatos méltányossági problémák ellenére, elsősorban a minimális holtteher veszteség miatt, továbbra is jelentős fiskális szerepet szánunk ezeknek az adóknak. Továbbá igen alkalmasnak tartjuk őket az éves adóterhelés és a nemzetgazdasági szintű adóbevételek „finomhangolására”.

Helyi adók

A helyi adók rendszerében két jelentős változást tartunk mindenképpen szükségesnek. Az egyik, hogy az adók *beszedésének jelentős részét központosítani* kellene a hatékonyság növelése érdekében. A másik pedig, hogy az általunk javasolt *ingatlanadó alapvetően önkormányzati bevételt képezne*. Előrelépést jelenthetne még ezen a területen az iparűzési adó egy részének „regionalizálása”, azaz közvetlen települési helyett regionális célok finanszírozására való felhasználása. Bármennyire is kézenfekvő lehetne ez az egymás közelében fekvő, de rendkívül különböző adóerejű települések közti problémák egy részének kezelésében, az önkormányzati rendszer szabályozásának ehhez szükséges jogi feltételei a jelenlegi politikai viszonyok között aligha teremthetőek meg.

Ökoadók

Az ökoadók tekintetében hosszú távon jelentős előrelépést kell tenni. A jelenlegi meglehetősen ellentmondásos helyzetben (pl. gázártámogatás energiaadó helyett) is lehet azonban néhány kisebb javítással élni. Például a gépjárműadó öko jellegét lehetne erősíteni a haszongépjárművek esetében a tényleges úthasználatot és a környezetterhelést alapul véve, a személygépjárművek esetében pedig a teljesítmény mellett a káros anyag kibocsátást és az újrahajszosíthatóságot is figyelembe véve az adó meghatározásakor.

KÖVETKEZTETÉSEK

A fentiekben vázolt egyes elemek és ezek kapcsolódásai alkalmasak arra, hogy a hazai szabályozás ennek alapján jelentős elmozdulást tehesen egy versenyképesebb, ugyanakkor méltányossági szempontból a jelenleginél semmiképp sem rosszabb adórendszer irányába. Javaslataink – bár egyszerűsített, de realiztikus – modellszámításokkal is megalapozottan a költségvetés bevételeinek veszélyeztetése nélkül tennék lényegesen egyszerűbbé és a foglalkoztatást kevésbé akadályozóvá az adózási szabályokat. Kétségtelen, hogy ennek ára az adó- és járulérendszer működésében nap, mint nap tapasztalható potyautas jelenség visszaszorítása, mellyel szemben erőteljes ellenállásra kell számítani, így ezek megvalósításához megfelelő politikai erőre és elszántságra is szükség van. Hogy javaslataink kidolgozásának idején nem álltunk messze kormánykörökben is felvetődött lehetőségektől azt leginkább a Koalíciós szerződés mellékleteként szerepeltetett „Növekedési csomag” részeként

(végrehajtásért felelőssel és határidővel együtt rögzített) adóreform elemek is mutatják (MSZP-SZDSZ, 2007):

„A magyar adó- és járulérendszer hatékonyságának növelése érdekében a következő feladatokat kell elvégezni:

- a jogszabályok egyszerűsítése,
- az adók számának csökkentése (pl. egyes adók megszüntetése, összevonása),
- az adóalapok kiszélesítése, mentességek, kedvezmények szűkítése,
- az egyes fő adófajták (jövedelem és vagyoadók, illetve jövedelem és forgalmi típusú adók) közötti arányok módosítási lehetőségeinek vizsgálata,
- a helyi és központi adóbevételek közötti arány módosítási lehetőségeinek áttekintése,
- a vagyoni típusú adók súlyának növelése,
- a munkakínálat ösztönzése
- a vállalkozások beruházási hajlandóságának javítása,
- az adminisztráció egyszerűsítése.....”

Hogy ezekből az eltökéltnek látszó javaslatokból miért nem lett semmi, illetve, hogy a szerződés megerősítését bő fél év múlva miért követte a koalíció felbomlása az nem adóelméleti, de még csak nem is adópolitikai kérdés. Jó példája viszont sajnos *Stiglitz* (2000) által oly plasztikusan bemutatott tipikus kormányzati kudarcok egyikének, a „politikai folyamatokból következő korlátok” -nak.

IRODALOM

- Gál V., Dolgos A., Kürthy G. (2007): Összehangolt adó- és járulékfizetés. In: *Acta Oeconomica Kaposváriensis*, 1-2. 145-153 p.
- Hetényi I. (1999): Adópolitikai ismeretek. Budapest : BKÁE. 63-88. p.
- MSZP - SZDSZ (2007): Koalíciós szerződés 3. melléklete, Budapest, 2007. július 1.
- Stiglitz J.E. (2000): A kormányzati szektor gazdaságtana. Budapest : KJK-Kerszöv, 29. p.

DÖNTSD A TÓKÉT?

BALOGH László

*„Kiket a sors megáldott bő vagyonnal
Atkai többnyire a magyarnak.”*

Kisfaludy Sándor

A tőkejövedelmek adóztatásának mértéke és módja a gyakorlati adópolitika és az adózás közgazdasági elmélete számára egyaránt alapvető fontosságú kérdés. Különböző országok aktuális adószabályait és az adóelmélet uralkodó irányzatait áttekintve sem találunk egységesen elfogadottnak tekinthető megoldást. A munkajövedelmekével azonos (esetleg még annál is szigorúbb) elbírálástól, a tőkejövedelmek (legalábbis bizonyos csoportjuk) teljes adómentesítéséig szinte minden lehetőségre találunk gyakorlati példát és elméleti magyarázatot. A cikk nem szándékozik a probléma egyik vetületére sem egyedül üdvöztető megoldást adni. A tőkejövedelmek adóztatásáról folyó hazai politikai vita csak ürügyként szolgál – a szerző kerüli az abban való konkrét állásfoglalást. Egy, a hazaitól teljesen különböző elméleti alapokon álló, önmagában konzisztens németországi adórendszer-ellempézés bemutatásával néhány olyan adóelméleti megfontolásra hívja fel a figyelmet, melyek tovább árnyalhatnák az adópolitikusok által képviselt álláspontokat.

BEVEZETÉS

A közpénzügyek elméletével is foglalkozó egyetemi emberként nem tisztem aktuálpolitikai kérdésekben állást foglalni, olyannyira nem, hogy ezt oktatói elhivatottságommal nem is tudnám összeegyeztetni. Így az alábbi soroknak semmiképpen sem közvetlen tárgyát, sokkal inkább papírra vetésük ürügyét szolgálja, ami a kormányváltást megelőzően, majd az új kormány programjának előkészítésével és végrehajtásának megkezdésével együtt az adópolitikában zajlott. Az események kezdőpontjának (önkényesen) a kedvezmények újragombolásának szándékát, mondandóm szempontjából még fontosabb másik vonulatának pedig a tőkejövedelmek adóztatásának néhány tervezett változtatását tekintem.

A cikk megírásának másik fontos közvetlen motivációja az volt, hogy még a nyár elején egy németországi konferencián hallottam egy rendkívül lendületes (elsősorban nem szűk szakmai közönségnek szóló) előadást Wiegard professzortól,¹ akinek mint a KNS² csoport tagjának munkáit már nagyjából egy évtizede követem nyomon, nem kis érdeklődéssel. Ez az előadás, majd néhány hét múlva a professzorral folytatott személyes beszélgetés irányította figyelmemet egy adóreform-ellempézésre, melyet alkotói „Einfachsteuernek” (egyszerű adónak), vagy talán képletesebben „egyszeri adónak” neveznek. A koncepció alapjondolata Manfred

¹ A Regensburgi Egyetem Közpénzügyi (Finanzwissenschaft) Tanszékének vezetője.

² Az adórendszer fogyasztásorientált újjászervezése.

Roséhoz (jelenleg a Heidelbergi Egyetem professzora) vezethető vissza, aki még a nyolcvanas évek végi német adóreformelőkészületek során állt elő egy egyszerűbb és hatékonyabb adórendszer alap gondolatával,³ majd több ország felé tett eredménytelen próbálkozás után, a két lépésben gyökeresen újjáalakított horvát adórendszerben valósultak meg elképzelései a kilencvenes években. 2003-ban⁴ Bosznia-Hercegovina Brcko kantonjában vezettek be – Rose javaslatai alapján – piac- és evvel együtt életpályajövedelemorientált jövedelemadó-rendszert.

Céлом kettős: egyrészt arra szeretnék rámutatni, hogy az adóelméletnek nincs egyértelmű receptje a tőkejövedelmek optimális adóztatására, evvel együtt a lehetőségek tárháza lényegesen bővebb annál, mint ami a hazai nyilvános vitákban eddig előkerült. Másrészt arra is szeretnék emlékeztetni, hogy az „ingyen ebéd” intézménye az adópolitikában sem ismert, tehát, ha (egyébként teljesen méltányolandó szándékok alapján) az adószabályok módosítása látványos gesztust tesz a nagyon egyszerűen értelmezett méltányossági szempontok irányába, akkor annak árát valószínűsíthetően meg kell fizetni a rendszer hatékonyságában. Ez persze triviális, a kérdés csak az, hogy egy nem vitatottan növekedésorientált, kis, nyitott gazdaság mekkora árát képes megengedni magának általánosan elfogadott céljainak veszélyeztetése nélkül.

A tőkejövedelmek adóztatásának méltányossági kezelése érdekében az a szempont is felvethető, hogy a szokásos éves időhorizont helyett egy életpálya egészét tekintsük. Ebben az esetben többnyire kettős adóztatás következik be. Ez abból adódik, hogy a tőkejövedelem korábban megtakarított, általában már adózott jövedelem befektetése révén keletkezik. Olyan adórendszerekben (ilyen például a magyar) ahol a társaságok kiosztásra kerülő jövedelme mind a társasági, mind pedig a személyi jövedelemadó szerint megterhelődik, ott ez akár kétszer kétszeres adóztatást is jelenthet (ezt némileg kompenzálja a jelenleg alkalmazott mérsékelt adókulcs).

Szeretném néhány mondatban bemutatni a tőkejövedelmek optimális adóztatásának lehetséges mértékeit, valamint fel kívánom hívni a figyelmet néhány fontosabb, hatékonynak tartott adóelméleti megoldásra. Ezek után röviden bemutatom az „egyszeri adó” német koncepcióját, majd röviden összegzem a leírtak néhány kínáló tanulságát. Nem kívánok azonban átfogó adóelméleti-adópolitikai áttekintést adni, jobbra egyébként sem lennék képes, mint Hetényi István a Bankszemle 1998/6–7. számában. Nyilvánvalóan arra sem teszek kísérletet, hogy valamennyi jelenleg érvényes és a közeli jövőben várható konkrét adószabályt áttekintsek, miként azt Kovács Tamás tette jelen folyóirat 2003. évi 2. számában.

Néhány ország bizonyos tőkejövedelmi tételeinek jelenlegi adózási szabályait mutatja be az *1. táblázat*. A feltüntetett értékek az alkalmazott legmagasabb kulcsokat jelölik. A tőkejövedelmek több országban összevontan adóznak a többi jövedelemmel, így adókulcsuk is a progresszió mértékének megfelelően változik. Használatos az a megoldás is, hogy a társasági adó előlegként, illetve egyösszegű forrásadóként működik az osztalékjövedelmek magánszemélyeknél való adóztatásában. A táblázat nem átfogó képet kíván adni, inkább csak a lehetőségek sokszínűségét és érdekes szélsőségeit igyekszik szemléltetni.

³ Rose (1994).

⁴ Rose(2004): Im Härtetest.

1. táblázat

A tőkejövedelmek egyes típusainak adózása néhány országban (%)

	Árfolyamnyereség-adó		Kamatadó
	rövid	hosszú	
	távú befektetések után		
Egyesült Királyság	40	40	40
Belgium	adómentes		–
Franciaország	17,6	17,6	17,6
Németország	47	adómentes	47
Csehország	32	adómentes	15
Olaszország	27 12,5		12,5
Hollandia	adómentes		–
Svédország	25	25	33
Ciprus	20	20	
USA	39,60	15	20

Forrás: *Figyelő Net* (2004).

1. A TŐKEJÖVEDELMEK OPTIMÁLIS ADÓZTATÁSA

A kérdés hazai irodalmának áttekintése során a mértékadó vélemények között az elméletileg leginkább megalapozottak jelentik a két lehetséges szélső értéket. Hetényi István nézete szerint⁵ a tőkejövedelmeket alapvetően ugyanúgy lenne méltányos adóztatni, ahogy a munkajövedelmeket, bár ennek gyakorlati megvalósítását, különösen az adóversenynek erősen kitett országokban nehezen tartja elképzelhetőnek. Ezzel szemben – nem vitatkozva, hanem teljesen más modell és módszertan alapján – Valentinyi Ákos⁶ azt az álláspontot képviseli, hogy bizonyos feltételek esetén kis, nyitott gazdaságban az lehet az optimális, ha egyáltalán nem adóznak a tőkejövedelmek. Meyer Dietmarral közös tanulmányunkban⁷ más modellfeltételek között vizsgáltuk az adóterhek elosztásának a gazdasági növekedésre gyakorolt hatását.

- A modell egy átmeneti (transzformációs) gazdaságot ír le, ahol az átmeneti jellegből következő sajátosságok, például a teljes foglalkoztatottság sajátos értelmezése, illetve az Inada feltételek feloldásának lehetősége, valamint a társadalmi preferenciák megfogalmazásában tetten érhető pozitívista elemek kihasználhatók.
- A modell zárt gazdaságot vizsgál, így külföldi és belföldi között nem tesz megkülönböztetést; tudjuk, hogy ez a probléma tartósan nem megengedhető mértékű leegyszerűsítése.
- A modell két jövedelemtulajdonosi kategóriára (osztályra) épít. Az első csak munkajövedelemmel rendelkezik, és fogyasztási szükségletei olyan mértékben

⁵ Hetényi (1998), 2. o.

⁶ Valentinyi, Á. (2001), 459. o.

⁷ Balogh–Meyer (2003).

kielégítetlenek, hogy jövedelmének számottevő növekedése esetén sem képez megtakarításokat. A második tőkejövedelemmel és megtakarításokkal is rendelkezik (emellett munkajövedelemmel is rendelkezhet), teljes jövedelmét fogyasztásra és megtakarításra (tőkeképzés) használja fel.

- A fogyasztás adóztatása közel azonos a fogyasztásra szánt jövedelmek adóztatásával. Ennek alapján a modell adórendszere egy fogyasztási és egy tőkejövedelem-adóból tevődik össze. Ezek kulcsa éppen a célkeresztbe állított méltányosság versus hatékonyság dilemma miatt eltérhet egymástól. A fentiek alapján az első jövedelemtulajdonosi csoport (osztály) jövedelmét a fogyasztási adón keresztül terheli meg az állam. Nem valódi tehernövekedés a költségvetés „bruttósodása”, hogy a fogyasztási adó logikája miatt a fogyasztásra fordított transzferkifizetések is adóval terheltek.⁸
- A transzformációs modellgazdaság államának elsődleges gazdaságpolitikai célja a választott célállapothoz (célszágcsoporthoz) képesti gazdasági fejlettségbeli lemaradás behozása, illetve érzékelhető csökkentése. Ez a célfüggvény a modellben az egy főre jutó tőkeállomány növelésében nyilvánul meg.
- A növekedési célból adódó hatékonysági követelmény érvényesítése mellett az államnak a méltányosságot is szem előtt kell tartania. A méltányosságot a mérhetőség érdekében és a modellgazdaság feltételrendszereihez jól illeszthető módon Rawls nyomán értelmeztük, tehát jóléti növekedésnek az első csoport fogyasztásának (egy főre jutó jövedelmének) növekedését tekintjük.
- A modell alapszerkezete rendkívül egyszerű: a jövedelemalakulást neoklasszikus növekedési modell írja le.

Modellünk keretei között arra a következtetésre jutottunk, hogy a megtakarításra szánt jövedelmek megadóztatásának lehetősége felülről erősen korlátos, más esetben lehetetlen a gazdaság számára egyensúlyi növekedési pályát találni.

Az a megszorítás, hogy – az egyszerűség kedvéért – zárt gazdaságra írtuk fel a modell első változatát, nem vonja kétségbe az e cikk szempontjából idézett megállapításainkat. Nyitott gazdaság esetén (a zárthoz képest) a tőke mobilitása lényegesen tovább nőne a munkaerőéhez képest, ami még inkább csökkentené a megtakarításra szánt jövedelmeknek az egyensúlyi növekedéshez még megengedhető adóterhelését.

Egy rövid, nem reprezentatív, nemzetközi kitekintés nyomán a következő karakterisztikus véleményekre kívánok röviden utalni.

Homburg szerint „kis nyitott gazdaságban, versenyző piacok, konstans munkakínálat és állandó skáláhozadék esetén, ha a tőkejövedelem adóját (azt kezdetben zérusnak feltételezve) marginálisan emelni kezdik, akkor ennek teljes adóterhe áthá-

⁸ Az adórendszer ilyen megfogalmazásában erősen kihasználtuk azt az összefüggést, amely szerint a munkajövedelmek kedvezmény nélküli, egységes kulcsú adóztatása egyenértékű egy egykulcsos (szintén kedvezmény és kivétel nélküli) fogyasztói forgalmi adóval. A megtakarításra szánt jövedelmek adóztatása pedig a tőkejövedelem (előzetes) megadóztatásához hasonló következménnyel jár a modellben.

rítódik a munkavállalókra”.⁹ Ez annak az általánosan ismert összefüggésnek a konkrét körülményekre vonatkozó megfogalmazása, hogy egy rugalmas és egy rugalmatlan tényező közül mindig a rugalmatlan viseli a végső adóterhet, függetlenül annak kivetési módjától.

Legyen

- r az adózás előtti elvárt hozam
- r^* az adózás utáni elvárt hozam
- t az adókulcs

$$\begin{aligned} \text{A tőkepiaci egyensúly} & \quad r - t = r^*, \\ \text{avagy} & \quad r = r^* + t. \end{aligned} \quad (1)$$

A tőke növekvő adóztatása a bruttó elvárt hozam növekedése által egyenlítődik ki. Azt, hogy a tőketulajdonosok az adó hatását teljesen el tudják kerülni, a következő egyszerű makromodellben láthatjuk be. Belföldön évi $F(N, K)$ kibocsátás keletkezik, ahol N a felhasznált munkát, K a tőkeállományt jelenti. Az állandó skálahozadék miatt mindkét input többszöröződése az output azonos többszöröződéséhez vezet. Ellenben, ha csak az egyik input többszöröződik, az csökkenő határterméket jelent. A belföldi vállalatok a nyereség (bevétel mínusz költség) maximalizálására törekszenek

$$\pi = F(N, K) - w \cdot N - r \cdot K \quad (2)$$

A versenykörülmények miatt, konstans skálahozadék esetén a teljes értéknövekedés munkabér (w) és kamatjövedelem (r) formájában kifizetésre kerül a termelési tényezők árában. Ha a nyereség „eltűnése” miatt a (2) nullává válik,

$$w \cdot N = F(N, K) - r \cdot K$$

az (1) szerint behelyettesítve

$$r = r^* + t$$

következik, hogy

$$w \cdot N = F(N, K) - r^* \cdot K - t \cdot K,$$

ezt deriválva kapjuk, hogy

$$\partial (w \cdot N) / \partial (t \cdot K) = (\partial F / \partial K - r^*) \cdot \partial K / \partial (t \cdot K) - 1,$$

mivel $t = 0$ a nyereségmaximumban fennáll, hogy $\partial F / \partial K = r^*$, eltűnik a zárójeles kifejezés, és marad, hogy

$$\partial (w \cdot N) / \partial (t \cdot K) = -1.$$

Tehát a tőke adóterhének teljes növekedését a munkabér viseli.

Egy sokkal inkább üzemgazdasági, mintsem makrogazdasági megközelítés szerint¹⁰ üzemgazdasági szempontból az az adó tekinthető optimumnak, ami a lehető legkevésbé befolyásolja az egyébként hatékony piaci döntéseket. Ebben az értelemben a döntésszemlegesség használható optimalitási kritériumként. A

⁹ Homburg (2000), 131. o.

¹⁰ Kruschwitz-Schneider-Husmann (2003), 328–333. és 394–398. o. 11 Az adóelméletileg feltárt torzító hatások nagyrészt a fogyasztás irányába torzítják a döntéseket.

döntésemlegességnek két fontos dimenziója a szektorális semlegesség (beruházási, finanszírozási, cégforma-választási stb.), valamint az intertemporális semlegesség (a fogyasztási-megtakarítási döntések torzításának minimalizálása¹¹). A beruházási/befektetési döntések esetében a semlegességi kritériumot a közismert nettó jelenérték szabály alapján a következőképpen fogalmazzák meg rendkívül egyszerűen:

1. Sorrendi feltétel: $NPV_A > NPV_B \leftrightarrow NPV^S_A > NPV^S_B$

2. Megvalósítási kritérium: $NPV = 0 \leftrightarrow NPV^S = 0$

Összességében beruházás/befektetés döntésemleges az adórendszer, ha az adózás előtti és utáni nettó jelenértékre NPV^S teljesül, hogy:

$$NPV^S = (1-z) NPV, \text{ ahol } 0 < z \leq 1.$$

A társasági adóztatásban a nyolcvanas évek óta alapmodellnek tekinthető rendszerről tanulmányok, tankönyvek és vállalati adózási stratégiák sorozata mutatja meg, hogy egyáltalán nem tekinthető döntésemlegesnek.

Legyen:

- I a beruházási kiadás
- BG az adóalap (Bemessungsgrundlage)
- CF a szabad pénzáramlás
- s az adókulcs
- AfA az értékcsökkenési leírás

Ekkor az alapmodellben az adózás utáni nettó jelenérték a következőképpen alakul:

$$NPV^S = -I_0 + \sum_{t=1}^T \frac{CF_t - s(CF_t - AfA_t)}{(1 + r(1-s))^t}$$

A hagyományos társasági adórendszer döntésemlegességét nem csak az idegen tőke bevonásának lehetősége sérti. Tisztán saját tőkéből való finanszírozás esetén is fennáll a következő helyzet: a beruházási kiadások nem vonhatóak le az adóalaphól, viszont a befektetett tárgyi eszközök után értékcsökkenési leírás számolható el. Adózás előtt azonos nettó jelenértékű projektek esetében egyáltalán nem szükségszerű, hogy azonos amortizációs elszámolás kapcsolódjon hozzájuk. Adózást is figyelembe vevő helyzetben az amortizáció (a miatta keletkező adó-megtakarítás révén) tényleges pénzáramlást generál, amelynek összege és a beruházás időpontjára számított jelenértéke változik az adókulcs függvényében.

Kruschwitz és szerzőtársai megmutatják, hogy a vállalati jövedelemadóztatásnak a gyakorlatba is átvihető elméleti rendszerei közül a cash-flow adóztatás (szigorúan pénzfogalmi alapon számított adó) és a kamatoktól megtisztított adórendszer azok, amelyek a fent leírt semlegességi kritériumokat képesek teljesíteni. A cash-flow adó lényege a nevében rejlik, a kamatoktól megtisztított adórendszer pedig arra a gondolatra épül, hogy egy egységesen megválasztott, úgynevezett védőkamattal a saját tőke hozama, illetve az elhatárolt veszteségek összege is korrigálható, függetlenül téve ezáltal a finanszírozás formáját, illetve a ráfordítás elszámolhatóságának idejét

¹¹ Az adóelméletileg feltárt torzító hatások nagyrészt a fogyasztás irányába torzítják a döntéseket.

az adókötelezettség jelenértékének alakulásától. A cash-flow adóknak az adóelméletben két alapvető fajtája létezik. Az egyik az R bázisú cash-flow adó, amely kizárólag a reál pénzáramlásokat veszi számításba. A döntésemlegességi kritérium algebrai vizsgálata esetünkben erre az egyszerűbb megoldásra vonatkozik. Beszélhetünk R + F bázisú cash-flow adóról is, ez a reáleszközökhöz kapcsolódó pénzmozgásokon túl a finanszírozási pénzáramlást is tekintetbe veszi. Ennek következtében természetesen olyan megoldások adódnak, amelyek rendkívül szokatlanok az adókötelezettség megállapítása tekintetében. Itt a hitelfelvétel növeli a bevételeket és ezáltal az adóalapot, míg a törlesztés esetében nem csak a kamat, hanem a teljes összeg csökkenti azt.

Legyen:

$$BG_0 = 0; BG_t = CF_t$$

minden t-re a $t = 1, \dots, T$ tartományban, adódik

$$NPV^R = -I_0 - s(-I_0) + \sum_{t=1}^T \frac{CF_t - sCF_t}{(1+i)^t},$$

az egyenletet egyszerűsítve kapjuk, hogy

$$\begin{aligned} NPV^R &= -I_0 + sI_0 + (1-s) \sum_{t=1}^T \frac{CF_t}{(1+i)^t} \\ &= (1-s) \left[-I_0 + \sum_{t=1}^T \frac{CF_t}{(1+i)^t} \right] \\ &= (1-s) NPV^1, \end{aligned}$$

tehát fennáll a semlegességi feltétel.

A cash-flow adóval kapcsolatos leggyakrabban hangsúlyozott probléma az, hogy hirtelen áttérés esetén lehetetlen likviditási helyzetbe hozná a költségvetést, hiszen valamennyi beruházási kiadás azonnal elszámolhatóvá válna ráfordításként.

A kamatoktól megtisztított adó esetében, ha:

- B a beruházott eszközök fennálló könyvszerinti értéke ($B_0 = I_0$ és $B_T = 0$),
- i a saját tőke után is elszámolható védőkamatláb, és

$$BG_0 = 0; BG_t = CF_t - AfA_t - iB_t - 1,$$

minden t-re a $t = 1, \dots, T$ tartományban, valamint

$$\sum_{t=1}^T AfA_t = I_0,$$

akkor:

$$NPV^R = -I_0 + \sum_{t=1}^T \frac{CF_t - s(CF_t - AfA_t - iB_{t-1})}{(1+i)^t},$$

az adóhatást kiemelve a nettó jelenérték:

$$NPV^R = -I_0 + (1-s) \sum_{t=1}^T \frac{CF_t}{(1+i)^t} + s \sum_{t=1}^T \frac{AfA_t + iB_{t-1}}{(1+i)^t}$$

megadható. Ennek ellenére, főleg ha a kamatlábak hosszú távú ingadozása nem jelentős (a rövid távúra, az éves adóelszámolás miatt, kevésbé érzékeny a rendszer), akkor ez szinte az egyetlen kínálkozó lehetőség a befektetési döntésemleges adórendszer gyakorlati közelítésére. A következőkben bemutatott adóreformjavaslat is ezen az elméleti talajon született.

Figyelembe véve, hogy $AfA_t = B_{t-1} - B_t$ minden t -re

$$\begin{aligned} \sum_{t=1}^T \frac{AfA_t + B_{t-1}}{(1+i)^t} &= \sum_{t=1}^T \frac{(1+i)B_{t-1} - B_t}{(1+i)^t} \\ &= \sum_{t=1}^T \frac{B_{t-1}}{(1+i)^t} - \sum_{t=1}^T \frac{B_t}{(1+i)^t} \\ &= \frac{B_0}{(1+i)^0} - \frac{B_T}{(1+i)^T} \\ &= I_0 \end{aligned}$$

Ezt az összefüggést nevezi a német szakirodalom Lücke-tételnek, melynek segítségével a nettó jelenérték egyenletére adódik, hogy

$$\begin{aligned} NPV^s &= -I_0 + (1-s) \sum_{t=1}^T \frac{CF_t}{(1+i)^t} + sI_0 \\ &= (1-s)NPV, \end{aligned}$$

tehát ezúttal is fennáll a semlegességi feltétel.

A kamatoktól megtisztított adórendszer gyenge pontja a „védőkamat” mértékének a meghatározása, hiszen ez egyetlen számmal, elméletileg és helyesen csak kockázatsemleges környezetben és stabil, vízszintes hozamgörbét feltételezve lenne

2. „EGYSZERI ADÓ”/ EGYSZERŰ ADÓ (EINFACHSTEUER)¹²

2.1. Az „egyszeri adó” koncepciója

A teljes életpálya jövedelmének egyszeres adóterhelése és az adószabályok jelentős egyszerűsítése egy olyan rendszer segítségével érhető el, amely személyi jövedelemadóból és a nyilvános (tőzsdén jegyzett) társaságok nyereségadójából áll. Az adóalap meghatározási elvei és az adókulcs tekintetében a két adónem azonos megoldásokat alkalmaz. A személyi jövedelemadó a természetes személyek által elért jövedelmet adóztatja. A vállalatok nyeresége is személyi jövedelemnek minősíthető, amennyiben a tulajdonlás visszavezethető természetes személyekre. Tipikusan ilyen az egyéni vállalkozások jövedelme, de azon társaságoké is, ahol a tulajdonosok személyesen részt vesznek a cég tevékenységében, illetve annak operatív irányításában. A nagy – különösen a tőzsdén jegyzett – tőketársaságok nyeresége vállalati szinten adózik, véglegesen terhelve meg a forrást, ebből következően már nincs további

¹² A koncepció bemutatása a következő források alapján: Rose (1988, 1992, 1994, 1998, 2004); Buchholz (1998); <http://www.einfachsteuer.de>

adófizetési kötelezettség. Az ún. „személyegyesítő társaságok” (Bt., Kkt. stb.) számára is opció nyílna a nyilvános tőketársaságok adózási szabályainak választására.

A nyereségüket a tulajdonosok személyi jövedelmeként kezelő társaságok az adóhivatallal kötött megállapodás alapján végeznék a keletkezett jövedelem természetes személyhez rendelését.

Ha valamennyi jövedelem egy egységes, rendszerszemléletűen jogszabályi formába öntött szabályozás alapján adózik, az – szemben a jelenlegi adókáosszal – mind a polgárok, a vállalatok, mind pedig az adóhatóság szempontjából lényegesen transzparensbb helyzetet eredményez. További előnye, hogy az adószedési költségek jelentős csökkenéséhez és (az alkotók szerint) méltányosabb adóteherelosztáshoz vezet.

Az „egyszeri adó” csak a piaci tevékenységből származó jövedelemre vonatkozik. Az ajándékozásból és örökösből származó jövedelmek adómentesítése az adórendszer további egyszerűsítését szolgálja. Miután a rendszer egyébként is a teljes életpálya-jövedelem egyszeres adóztatását szolgálja, egységes kulcs alkalmazása esetén, ha az ajándékozónál/örökhagyónál nincs semmiféle mentesítés, akkor a jövedelem egyszeres adóztatásának feltétele teljesül, és a közcélok finanszírozását szolgálja, miközben az adóbázis sem errodálódik.

2.2. A személyi jövedelemadó

A személyi jövedelemadó a természetes személyek valamennyi gazdasági tevékenységből eredő jövedelmének egységes kezelését célozza. Ezen belül a nem önálló tevékenység fogalmát kivételek nélkül, átfogóan definiálja, beleértve a munkáltató által a munkavállaló irányába történő valamennyi kifizetést, illetve juttatást, a nyugdíj-előtakarékossági és járulék-tételekkel együtt. Utóbbiak – bár az adókonceptió bérfogalmának a részét képezik – a munkavállalót terhelő kötelező és önkéntes nyugdíjjárulékokkal együtt levonhatóak a befizetés időszakának adóalapjából, adóztatásra kerülnek ellenben a jövőben az e járulék-befizetések alapján folyósított nyugdíjak.

Az önálló tevékenységből származó jövedelemhez számítanak a vállalkozási tevékenységből származó bevételek, illetve a tulajdonos magánszemélynél korábban említett – a nyereségadó hatálya alá nem tartozó – gazdasági társaságoknál keletkezett nyereség.

Az életpálya-jövedelem egyszeres adóztatása érdekében alapvetően adómentesek a kamatok (amennyiben a szokásos piaci kamat mértékét nem haladják meg), valamint a nyereségadó hatálya alá tartozó társaságok által fizetett osztalék. Magánszemélyek közti, illetve magánszemély és gazdasági társaság közti (tehát pénzügyi szférán kívüli) hitelezés esetén az adómentes kamatláb felső határa az úgynevezett védőkamat (Schutzzins), amely az elképzelés szerint az Európai Központi Bank éves, átlagos irányadó kamatlábnál 3 százalékponttal magasabb.

Mivel az adókonceptió a nyugdíj-előtakarékosság esetén a megtakarítási kiadások adómentesítését, a többi tőkejövedelem esetében viszont a kamat- és osztalékjövedelmek adómentesítését választja, a kettős adóterhelés elkerülése érdekében nehézséget okozhatnak a megtakarítással kombinált életbiztosítások (nálunk is népszerű megtakarítási forma). A javaslat szerint ezek hozamának jelenlegi teljes adómentességét is a védőkamat szintjén szükséges korlátozni.

Két további érdekessége a koncepciónak, hogy egyrészt a személyes szakmai továbbképzés költsége (tandíjak, vizsgadíjak stb.) mind az adóalany, mind pedig az általa eltartott személyek után levonhatók. Másrészt a vállalkozási tevékenység vesztesége hosszú időre elhatárolható, és akár részletekben, a védőkamatlábbal felkamatozva vonható le a következő évek vállalkozói jövedelméből.

Az adókoncepció fontos méltányossági eleme, hogy a (családi helyzetűtől függő) létfenntartáshoz szükséges fogyasztási minimum összeg – a hivatalos fogyasztói árindex szerint indexálva –, továbbá a törvényes biztosítási pénztárak díjainak mértékéig a betegbiztosítási járulékok összege az adóalany és az általa eltartottak esetében személyes levonásként csökkentik az adóalapot. Ebbe a tételes csoportba tartozik még a meghatározott szervezeteknek, illetve célokra nyújtott adományok levonhatósága.

Nyilván pontosabb tisztázást igénylő szabályok szerint, de a személyes levonási lehetőségek között említi az elképzelés az adótanácsadó igénybevételének költségét is.

Mindezek után az adóköteles személyi jövedelem megállapításának sémája a következő:

- Nem önálló tevékenység jövedelme
- + Önálló tevékenység jövedelme
- + Előgondoskodásból származó (nyugdíj-) jövedelem
- Szakmai képzési kiadások (humántőke-felhalmozás)
- Veszteségszámolás
- = *Piaci jövedelem (a gazdasági teljesítőképesség mutatója)*
- Személyes levonások
- = *Adóköteles jövedelem (a személyi teljesítőképesség mutatója)*

Az így megállapított jövedelem kerül 25%-os egységes kulccsal adóztatásra. A személyes levonások szabályainak figyelembevételével azonban ez összességében nem egységes, hanem flat-rate, tehát indirekt progresszív adókulcsot jelent. A személyes levonások összege nem egységes ugyan, de annak változása sokkal inkább a családi, mint az anyagi helyzethez kötődik, ennek következtében az alacsony jövedelműek bevételeit nagyobb arányban tehermentesíti, mint a magas jövedelműekét.

2.3. A nyereségadó

Az elképzelés szerint a vállalatok nyereségüket a nettó pénzáramlás alapján állapítanák meg. Ennek tiszta alkalmazása azonban például azzal is járna, hogy a befektetett eszközök beszerzése egyúttal azonnal költségként való elszámolást jelentene, miközben az idegen tőke igénybevétele (hitelfelvét) adóalapot generálna. Emiatt bizonyos korrekciós tételek alkalmazása szükséges. Nem lehet levonni a bevételekből sem a tőkekövetelések megszerzésére, sem pedig a beruházási javakra fordított kiadásokat. El lehet viszont számolni a pénzkiaadással nem járó értékcsökkenési leírás és a saját tőke költségét is, a korábban már említett védőkamat mértékéig. Ez a megoldás biztosítja kockázatmentes, illetve alacsony kockázatú környezetben az adórendszer finanszírozási forma (tőkeszerkezet) semlegességét. Nem kell a bevételek között figyelembe venni a felvett hiteleket, természetesen nem lehet kiadásként elszámolni ezek tőketörlesztését. A kivételes tételek utolsó csoportját a céltartalékképzéshez és -felhasználáshoz kapcsolódó pénzáramlási korrekciók jelentik.

A vállalatok eredménykimutatása tehát így alakul:

- Üzleti tevékenység bevétele (pénz forgalmi)
- + Rendkívüli bevételek
- Működési kiadások (pénzforgalmi)
- Rendkívüli működési kiadások (amortizáció, védőkamat, céltartalékképzés)
- + Le nem vonható kiadások
- = *Folyó vállalkozási tevékenység nyeresége*
- Saját nyugdíjintézetnek átadott nyereség
- +/- más vállalattól átvett Nyereség/Veszteség
- = *Vállalati nyereség*

Az így megállapított nyereség adózik 25%-os adókulccsal azon nyilvános társaságok esetében, amelyeknél a nyereség természetes személyhez való egyértelmű hozzárendelése megoldhatatlan vagy legalábbis rendkívül nehézkes volna, valamint az összes olyan vállalatnál, amelyek ezt a megoldást választják. Természetesen az ebből a nyereségből fizetett osztalék a továbbiakban már nem adózik.

A nyereségadó nem fizető vállalkozások is a fentiekben vázolt séma szerint állapítják meg nyereségüket, majd ez után keletkezik (természetesen részesedésük arányában) tulajdonosaik személyijövedelemadó-fizetési kötelezettsége, az önálló tevékenység bevételeire vonatkozó szabályok alkalmazásával.

Rose¹³ számításai szerint az „egyszeri adó” bevezetése után egy német befektető tőkejövedelmei adóterhének alakulását¹⁴ néhány országban a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat

	Kiosztott nyereség teljes adóterhe (%)	Visszaforgatott nyereség teljes adóterhe (%)
Német befektető		
Németország	25	0
Franciaország	35,4	46,3
Ausztria	25	34,2
Szlovákia	19	26,7
Írország	12,5	18,1
Észtország	26	0
Külföldi befektető Németországban	25	0

Az adórendszer egészének (egyébként szervezet- és adóalany-semleges) hatását tekintve a tőkejövedelmek adóterhének alakulása a következő: ha a védőkamatláb esetünkben 5%, akkor a beruházás (befektetés) adózás előtti hozamának függvényében a tőkejövedelmek adóterhének alakulását a 3. táblázat mutatja.

¹³ Rose (2004).

¹⁴ 5%-os sajáttőke-arányos jövedelemmel számolva és feltételezve, hogy a visszaforgatott nyereség révén növelt üzletrész 20 év után értékesítésre, a bevétel pedig repatriálásra kerül. A külföldi befektető németországi esetében a „maradvány” adóztatása nem szerepel.

3. táblázat

Befektetett (beruházott) tőke hozama (kamata, %)	Átlagos adóterhelés aránya (%)
5,0	0,00
7,5	8,33
10,0	12,50
12,5	15,00
15,0	16,67
20,0	18,75
25,0	20,00
30,0	20,83
40,0	21,88
50,0	22,50

2.4. Az új rendszer bevezetése és további elemei

A bemutatott megoldások nem egy teljes adórendszert, hanem annak csak jövedelemadózási részét jelentik. Az adóbevételek egyetlen csatornán át való beszedése köztudottan magas adókulcsot, ezáltal hatványozott holtteher-veszteséget és óriási adókikerülési érdekeltséget jelent. Emiatt még egy ilyen, nyilvánvalóan és alapvetően az elfogyasztott jövedelmet (a létminimum mentesítésével) adóztató rendszernek is ki kell egészülnie egy másik fő csatornával, az indirekt adók rendszerével. Elkerülhetetlen továbbá a társadalombiztosítási járulékok (ezeket részben érinti a koncepció) és a helyi adók alkalmazása.

Az indirekt adók rendszerszerű bemutatása ugyan (szándékosan) nem része a tárgyalt koncepciónak, az alkotók eddigi munkásságának tanulmányozása és a 90-es években a horvát adórendszerre tett konkrét javaslataik alapján egyértelmű, hogy egykulcsos áfarendszert tartanak optimálisnak néhány termékspecifikus fogyasztási adóval (alkohol, dohány, ásványolaj) kiegészítve.

A rendszer bevezethetőségével kapcsolatos álláspontjuk – számos adóreform keserű tapasztalatait feldolgozva – az, hogy a teljes átállás körülbelül 10 évet vesz igénybe. Ha azonban a kormány már a kormányzati ciklus kezdetén kész adótörvényt tud benyújtani, és el is tudja fogadtatni azt, akkor elég ideje áll rendelkezésre ahhoz, hogy már a következő választások előtt – a rendszer változásai miatti sokkhatás és néhány valódi sérelem ellenére – az elért eredmények (egyszerű, transzparens, sok szempontból méltányos, vállalkozás- és megtakarításbarát) határozzák meg a választók hangulatát. Éppen a bevezetés körülményei miatt nem hangsúlyozódik a koncepcióban a közvetett adók szerepe, ezeknél ugyanis szolid bevételnövekedéssel számolnak, ami azért szükséges, hogy minimalizálni lehessen az alacsony jövedelműek bizonyos csoportjait esetleg hátrányosan érintő határokat a jövedelemadózásban. Semmiképp sem akarják, hogy emiatt a rendszernek először és esetleg végleg csak ez az eleme valósuljon meg. Ez a félelem teljesen reális,

hiszen a vázolt koncepció alapján megvalósított horvát adórendszer¹⁵ esetében a valódi fedezeti funkciót eleve az indirekt adók töltötték be, a direkt adók szabályaiban pedig mára már alig ismerhetők fel az eredeti elképzelés elemei.

3. ÖSSZEGZÉS HELYETT

Mint azt a leírtak elején is jeleztem, nem sikerült közelebb jutni valamiféle ideális megoldáshoz, hiszen ilyen nem is létezik. Összegzés helyett azonban ide kívánczok még két gondolat.

Az egyik – ismét utalva Meyer Dietmarral közösen írt tanulmányunkra – a figyelem felhívása arra az elvi lehetőségre, hogy ha a tőkejövedelmek kedvező adóztatása (illetve az is) elegendően gyors gazdasági növekedéshez vezet,¹⁶ akkor egy dinamikus felfogott méltányossági kritérium esetén nem feltétlenül van elmentmondás az adórendszerrel szemben támasztott két alapvető követelmény (a méltányosság és a hatékonyság) között. Konkrétan: elég gyors növekedés mellett statikusan kevésbé méltányos elosztás is szolgálhatja a szegényebbek helyzetének javulását. Ugyanakkor a munkajövedelmek bizonyos (a modell paramétereiből számítható) mértéket meghaladó növelése az egy főre jutó tőkeállomány csökkenéséhez vezet. (A munkajövedelmek modellbeli emelése a valóságban megfeleltethető a munka- és tőkejövedelmek adóterhelésének megváltoztatásával, az előbbiek javára és az utóbbiak kárára.)

A másik, hogy szinte a teljes adóelmélet egyetért abban, hogy az adókedvezmények (különösen a változó, esetleg szubjektív szempontok alapján kialakítottak) erősen rontják az adórendszer hatékonyságát. Ennek egyik oka az, hogy (természetesen gyakran szándékosan¹⁷) torzítják a piaci döntéseket, másrészt az adókulcsok emeléséhez, ezáltal pedig a holtteher- veszteség és az akótkikerülés növekedéséhez, valamint bonyolultabb és drágább adóadminisztrációhoz vezetnek. Jövedelemfüggő alkalmazásuk a személyi jövedelemnél pedig azt eredményezheti a rendszerben, hogy olyan adózóknál, ahol esetleg több kedvezményre való jogosultság is egyszerre kezd elfogyjni, extrém magas egyéni határadókulcs alakul ki. Például a jövőre tervezett magyar szja egyik megoldása a kedvezmények jövedelemfüggővé tételére az, hogy az adott körben igénybe vehető (Sulinet, tandíj, szellemi tevékenység, közcélú adomány stb.) maximum 100 ezer forint kedvezmény 6 millió és 6 millió 500 ezer forintos összjövedelem között fogy el. Ez azt jelenti, hogy ebben a jövedelemsávban az adózót nem a legmagasabbnak hirdetett 38%-os, hanem 58%-os (38+20) határadókulcs terheli, ami nemzetközileg kirívóan magasnak, adóelméletileg erősen kétségbevonhatónak és nem tudom, mennyire méltányosnak tekinthető. Ugyanez a helyzet a 12 millió forint feletti jövedelemmel rendelkező és családi kedvezményre jogosult adózók esetében is, bár nyilvánvaló, hogy számuk töredéke a 6 milliós határt éppen

¹⁵ Balogh (2004), 64. o.

¹⁶ Természetesen ehhez számos fontos feltételnek együttesen kell teljesülnie.

¹⁷ 17 A százalékos torzítással való befolyásolás két fő gondja, hogy rontja a közpénzügyek transzparenciáját, illetve – nem elég alapos incidenciális számítások esetén – rendkívül könnyen tud célt téveszteni.

tüllépőkének. További részletes taglalás nélkül érdemes még megemlíteni, hogy a jelenlegi kedvezményrendszerben, egyébként azonos körülmények esetén, egy kétkeresős család fejenként például három és negyed millió jövedelemmel (a fent említett kedvezményi körből) összesen kétszázezer forint kedvezményhez jut, míg egy hat és fél millió jövedelmű semennyit sem vehet igénybe.

A mostani, többszörös fékekkel telerakott kedvezményrendszerrel a hazai szja összehatása már nem áll nagyon távol egy flat-rate rendszertől. A korlátozottan igénybe vehető kedvezmények rendszere már csak kevéssé tér el ezek teljes megszüntetésétől (szélesebb személyiadómentes sáv alkalmazásával, amely a családi – esetleg egészségi – helyzettől függő fogyasztási minimum biztosítását szolgálná). A külön adózó jövedelmek kulcsának közelítése egy kívánatosnak tartott átlagos adóterheléshez (20%-ról 25%-ra) szintén abba az irányba mutat, hogy e két elkülönülő technika fenntartása egyre kevésbé indokolt. Ez már-már felváltható lenne egy 25–30% közti kulcsú flat-rate megoldással, ami feleslegessé tenné a megkülönböztetést. Flat-rate adó esetén a mai 18% adó és az adójóváírás szintén meglehetősen bonyolult rendszerét is kiváltaná a jól megválasztott, személyes helyzethez igazítható adómentes sáv alkalmazása. Méltányossági szempontból természetesen felhozható, hogy így a ma-gas jövedelműek is élveznék az alapvető kedvezményeket. Ez azonban sem összköltségvetési hatását, főleg pedig e réteg jövedelmének átlagos adóterhelését tekintve sem lenne igazán jelentős. Ugyanakkor megoldaná azt a már említett problémát, hogy az adózók egy-egy meghatározott körét – a 6 millió, illetve 12 millió forintot éppen meghaladó jövedelműeket – jóval nagyobb (52%) határadókulcs terheli, mint a náluk jelentősen nagyobb jövedelmek élvezőit (38%).¹⁸

A konkrét rugalmassági viszonyok pontos ismerete nélkül nehéz előre jelezni, hogy a tervezett tehercsökkentések, illetve -növelések tényleg pontosan úgy és azokat fogják-e érinteni, ahogy az a jogszabályalkotó szándékában állt. Amennyiben azonban a teherelosztás méltányossági alapon való megváltoztatása eléri célját, úgy ez a GDP felhasználásában a fogyasztási hányad növekedéséhez vezet. Ez statikusan vizsgálva természetesen méltányos, ám aligha szolgálja a célul kitűzött gazdasági növekedés elérését, hacsak nem külső források még erőteljesebb bevonása árán. Az is eléggé valószínű, hogy a belföldi tőkeképződést nem ösztönző rendszerben a külső források megszerzése is – bármilyen monetáris vagy fiskális „csalétek” bevetése esetén – végső soron csak a belföldi adófizető (ezen belül is a kevésbé rugalmas termelési tényező, a későbbi munkajövedelem!) rovására tehető meg.

IRODALOM

BACH, S. (1994): Warum sind die alte Steuern gute Steuern? Wirtschaftsdienst, 1994/III.

BALOGH, L. (2004): Miért zöldebb a szomszéd rétje? Külgazdaság, 2004/9.

¹⁸ A méltányosság megjeleníthető volna a luxus ingatlanok és esetleg a luxusautók egyszerű vagyonadóztatásával, természetesen azok tulajdoni viszonyaitól függetlenül.

- BALOGH, L. (2002): The Transition Process and the Changing Role of the Hungarian State. BERG, Bamberg.
- BALOGH, L. – MEYER, D. (2003): Gerechte und effiziente Steuersystem. Andrassy Working Paper Series IV, Budapest.
- BUCHHOLCZ, W. (1998): Zeit(in)konsistente Steuerpolitik Steuersystems. Schriften d. Vereins f. Sozialpolitik/256.
- Figyelő Net (2004): Kűszőbőn a kamat- és hozamadó. (Kovács Emese) 2004. június 16.
- HEILMANN, M. (1984): Lorenz von Stein und die Grundprobleme der Steuerlehre. Decker Verlag, Heidelberg.
- HETÉNYI, I. (1998): A tőkejővedelmek adóztatása. Bankszemle, 6–7. sz.
- HOMBURG, S. (2000): Allgemeine Steuerlehre. Vahlen, München.
- KRUSCHWITZ, L. (1995): Investitionsrechnung. Walter de Gruyter, New York.
- KRUSCHWITZ, S. H. (2003): Investitionsneutrale Steuersysteme unter Sicherheit. Wissenschaftliches Studium.
- KOVÁCS, T. (2003): A tőkejővedelmek adószabályainak legfrissebb módosításai az uniós csatlakozás tükrében Hitelintézeti szemle 2003/2.
- MUSGRAVE, R.A. – MUSGRAVE, P.B – KULLMER, L. (1994): Die öffentliche Finanzen. Mohr-UTB.
- NEUMARK, K. F. (1988): Steuerpolitische Ideale der Gegenwart in: Zukunft der Staatfinanzierung.
- ROSE, M. (2004): Im Härtetest, Financial Times Deutschland am 2004. június 22.
- ROSE, M. – WENZEL, H. D. – WIEGARD, W. (1981): Optimale Finanzpolitik. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, New York.
- ROSE, M. (1988): Konsumorientierte Neuordnung des Steuersystems. Steuer und Wirtschaft, 1988/2.
- ROSE, M. (Hrsg)- ALBRECHT, P. (1991): Konsumorientierte Neuordnung des Steuersystems. Springer, Berlin.
- ROSE, M. (1991): Wirkungen einer konsumorientierten Neuordnung des Steuersystems auf Kapitalbildung und Wohlfahrt. Heidelberg: Alfred-Weber-Inst., Univ. Diskussionsschriften / Universitaet Heidelberg, Wirtschaftswissenschaftliche Fakultät.
- ROSE, M. (1992): Reform der Besteuerung des Sparens und der Kapitaleinkommen: zur Neuordnung der Zinsbesteuerung aus der Sicht einer konsum- und damit marktorientierten Neuordnung des Gesamtsteuersystems. Heidelberg: Verl. Recht u. Wirtschaft Betriebs-Berater: Beilage: 1992/5.
- ROSE, M. (1994): Ein einfaches Steuersystem für Deutschland. Wirtschaftsdienst,
- ROSE, M. (1998): Konsumorientierung des Steuersystems. Schriften d. Vereins f. Sozialpolitik/256.
- SCHEER, C. (1997): Steuerpolitische Ideale – gestern und morgen. Schriften d. Vereins f. Sozialpolitik, 256.
- STIGLITZ, J. E. (2000): A kormányzati szektor gazdaságtana. KJK–Kerszöv, Budapest.
- TREIER, V. (2001): Steuerwettbewerb in Mittel- und Osteuropa. BERG, Bamberg.

- TREIER, V. – WENZEL, H. D. (1999): Die Rolle des Staates in der Systemtransformation, BERG, Bamberg.
- VALENTINYI, Á. (2001): A tőkejövedelem optimális adóztatása. Közgazdasági Szemle.
- WAGNER, F. (1995): Entscheidungsneutralität der Besteuerung. Wirtschaft und Studium
- WENZEL, H. D. (1986): Wirtschaftspolitik in temporären Gleichgewichten. Skriptum, München.
- <http://www.einfachsteuer.de>